

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gamle Minder

eller

Træk fra Solkets Liv og Tankesæt

fra

det syttende og attende Aarhundrede.

Gengivne efter mundtlige Fortællinger

af

Rasmus Hansen,
Fristolelærer.

Odense.

I Kommission i den Niilo'ske Boghandel.

Trykt i Niilo'ske Bogtrykkeri.

1882.

„At Solk var Sæ i Grunden,
man stræbte aabenbart
med Pennen og med Munden
at gjøre soleklart!
Man og af alle Kræfter,
i Sred saavel som Krig,
behandled' dem derefter,
og kaldte Sukket Skrig!“

Grundtvig.

Indhold.

~~~~~	
	Side
I. Fra Herregaard og Bondeby.....	1
II. Rogle Træt fra Bondestandens mørkeste Dage .....	59
III. Listerne skifte .....	79
IV. En Historie fra Landeværnets første Aar .....	100
V. En Kulturkamp fra Stavnsbaandets Dage.....	114

~~~~~

Forord.

Den overvejende Del af de Minder og Sagn, som jeg har samlet i disse Fortællinger, har gennem Tiderne gaaet fra Mund til Mund i min mødrene Slægt. De øvrige har jeg fra spredte mundtlige Meddelelser. Der har gaaet Sagn i denne Slægt om, at den har beboet samme Gaard, siden Kirken i Øyen blev bygget; men da det første virkelige Holdepunkt mellem alt dette dog ikke træffes før Aar 1634, er det længere tilbagegaaende kun saa løseligt paapeget. En Del af det optegnede har jeg hørt af min egen Moder, og en anden Del af min Kones Moder, der er af samme Slægt. De er begge to fødte ved Aar 1790 og har begge hørt de ældste Sagn af deres Faders Farmoder, der maa have været født kort efter Aar 1700, da hun døde 95 Aar gammel, Aaret for Udskiftningen, vistnok 1801. Naar der ses hen til, med hvilken Kærlighed Bondestanden fulgte Fædrenes Spor, saalænge de var trykket fra alle Sider, er der Grund til at mene, at de til deres Børn har fortalt med samme Trofskab, hvad de havde oplevet og hørt af

deres Fædre. Nu er det en kendt Sag, at dette Tryk hvilede haardt til Stavnssaandets Løsning. Men fra den Tid er det kendeligt, at Tidens Kulturstrømninger fik Indpas hos Enkelte. Og inden det næste Skridt i Bondestandens Frigørelses Historie, der unægtelig maa henlægges til Stænderforsamlingernes Indførelse, var der vist kun et Mindretal, som holdt fast paa det fra Fædrene nedarvede. Derimod havde der udviklet sig et Stikord mellem dem, som lød: „de Lærde maa da vide det“, eller ogsaa „vide det bedre“, som Ordene nu faldt. Fra 1848 vil saa at sige alle selv være Lærde. I det nævnte Aar fik Kulturstrømningerne Overtaget over Folkelivet; og som Følge heraf vil de mundtlige Overleveringer tabe deres Værd. Derimod er det udenfor al Tvivl, at Folkets gamle Fortællinger giver langt bedre Kendskab til Folkets Tankegang om Samfundsforholdene og deres Kamp mod det, de kaldte Undertrykkelsen, end Embedsmænds og Forvalteres Indberetninger, der sjælden saa paa dem med venlige Øjne.

Vi har et gammelt Ord som siger: „Alt smager af Karret“. Og det skal indrømmes, at disse foreliggende Træk smager af min Fortælle- eller Fremstillingsmaade, for ikke at nævne, jeg har forudskiftet Bemærkninger og tilføjet Slutninger her og der. Men jeg har intet ændret ved selve Sagnene; og jeg har gengivet Samtaler og fremstillet Tankesæt med den Trofast, Kærligheden .til det menige Folk mellem Fædrene saa at sige nøder mig til. Hvad Kritikere end kan have at sige

VII

derom, bedes de at drages til Minde, her hverken foreligger historiske Bidrag og endnu mindre poetiske Forsøg, men ret og slet Træk af Folkets Liv og Tankesæt, gængsne efter mundtlige Fortællinger. At alt dette nu i sin Tid fortaltes med fuld Overbevisning om fuld Sandhed og derfor virkelig var, hvad det udgives for, er sikkert nok, men der skal dog tilføjes, at som der er sagt om hine Tidens Adel, at deres Fædreland sjælden gik udenfor Hovmarken, saa kan der siges om Bondestanden, at alle deres Steds- og Personfagn udenfor det Gods, de boede paa, synes med Flid at være forbyttede, saa det fandtes her:

„Lit én tillægges, hvad fler er om,
saa blandet Bekendtskab man stifter,
men Enheden derfor dog ej er tom,
for Anden gjør alle Bedrifter!“

Vejsstrup, i Høsten 1882

Rasmus Hansen.

I.

Fra Herregaard og Bondeby.

I min Barndom hørte jeg de gamle Mænd i Gudme med en vis Stolthed fortælle, at deres By var den største i Herredet, og at dette derfor havde faaet Navn efter Byen. De paastod ogsaa, at der i de hedenske Tider havde staaet et Slags Gudehus paa Tosterne mellem Byen og Søen; men at Bymændene eller, som Andre mente, Herredsmændene enedes med Offerpræsterne om, at kaste Gudebillederne i Søen og tage ved Kristendommen, da den blev præket her paa Eggen. Dette Gudehus eller Gudehjem har efter de Gamles Mening givet Byen sit Navn, der endnu den Dag idag i Folkemunde udtales „Gudehjemme“.

Kirken der i Byen skal efter Ordet, der gaar, være omtrent lige saa gammel som Kristendommen der paa Eggen; i hvert Fald hjalp Byens Folk sig med Gudehuset paa Tosterne ved deres Gudstjeneste, indtil de fik Kirken bygget. Som Hjemmel for Kirkens Velde viser de hen til en Tavle, der hænger paa Kirkens nordre Væg, og som forestiller en Kæmpehøj, hvorpaa eller hvorved der er malet en Kæmpe i fuldt Harnisk, med Bue, Spyd og Stridsøkse ved Siden. Men nedenunder staaer

en Gravskrift, som fortæller, at herunder hviler Hr. Torne Bilde, der foruden Broholm ejede en Gaardovre i Skaane. Dernæst fortæller den, at samme Torne Bilde døde Aar 981, mens de Fleste her endnu vare Hedninger.

Der gaaer ellers det Sagn fra Kirkenes Bygning, at Folk enedes om, at der efter den gangse Folketro skulde noget levende indmures deri, for saa kunde Trolde eller andre onde Magter hverken undergrave Grunden, saa Bygningen sank, eller paa nogen Maade lægge den øde. Det Første, de efter denne Aftale mødte, var en Sø, og denne tog de og førte op paa Hvælvingerne over Kirken og indmurede den der under flere Højtideligheder.

Talen om Kirkeboen, som en Bærer eller Bogter af Kirkebygningen, er forsaavidt gaaet i Glemme gennem de stiftende Tider; men derimod har en eller anden senere Slægt sat den til at gaa omkring og varsle, naar Nogen skulde dø der i Sognet, og som saadan gaar den omkring den Dag idag.

Et andet Sagn fortæller, at dengang Kirken endelig var færdig og Klokkerne hængt op, var det en stor Glædesdag for Folk. De vare nu spændte paa at glæde sig ved at høre de første Toner runge ud over Egnen; men denne Glæde blev paa alle Maader vendt til Sorg; det skete nemlig, at dengang de satte den største Klokke igang, og alle vare spændte paa at høre Klangens, tog den til at synge saaledes:

„Sølv og Messing gemte Hr. Esfing!
Tin og Bly kom heri!“

Dg med det samme fløj den af Klokkestolen, gennemindhullerne, ud over Byen og sank i Søen, hvor den er dnybest. Da Folk havde fattet sig lidt efter dette Bid-

under, tog de fat paa at prøve den anden Kloffe. Men da de satte den igang, fang den:

„Ding dang! min Mage sank!
Ding dang! 'min Mage sank!“

Og med det samme foer den af Rydhullerne og ned i Soen til den anden.

Det var den gængse Mening, at Støberen, hvem Sagnet kalder Hr. Easing, havde handlet svigagtigt med de Sager, han havde faaet til Klokkerne; og der føjes da ogsaa til, at han maatte støbe et Par nye. Andre Sagn fortæller, at der blev gjort Forsøg med at hive dem op af Soen, men det forte ikke til noget. Derimod paaastod mange at have set dem ligge paa Soens Bund, andre at have hørt dem ringe derne, naar det var mod Krig eller Dyrtid og andre Landeplager. Endnu mens jeg var Barn, blev der peget for mig paa det Sted, hvor de skulde være sunkne.

Sagnene paaستاar ogsaa, at Herregaarden Broholin skal være ligesaa gammel som Byen, men Bøndernes Stilling til Gaardens Herrer skal have været meget forskellig til de forskellige Tider. Sagnene omtaler ellers Gaarden under tre forskellige Skikkelser. Den skal saaledes i den hedenske Tid have været Sædet for en Sørover eller Viking, der saa at sige altid var paa Tog om Sommeren, hvorimod han om Vinteren holdt Hus her med sine Kæmper, mens hans Skibe var lagt op nede ved Lundeborg. Dengang var Borgen helt og holdent bygget af Bjælker. Hvornaar denne Vikingborg blev brudt ned, melder Sagnet intet om. Derimod siger det forvist, at den blev afløst af en stor Stenbygning, der var opført dels af Kampesten og dels af Mursten. Denne Borg havde mange store Sale og særdeles tykke

Mure; den havde fladt Tag, der var omgivet af et Brystværn med Skydeskaar. Der fortælles ogsaa, at Gravene omkring Bygningen begyndte at blive til ved denne Lejlighed, da Grunden trængte til at blive noget opfyldt. Men senere fuldførtes de for at give Gaarden et Bærn, da der var meget uroligt hertilands i de Tider. Bønderne hjalp til ved denne Lejlighed for at faa et Fristed derindenfor, naar Fjenden kom i Landet. Først var det kun Borggaarden, der havde Grave, men siden hen fik Ladegaarden ogsaa, for at Korn og Kvæg ogsaa kunde faa et Fristed der. Bønderne kom dog haardt til at fortryde, at de hjalp til at gøre Gaarden til en Fæstning, for Herrerne nyttede den nu til at undertrykke dem selv med og gøre dem til Hobbønder og Fæstere.

Men ligesaa dunkle som Sagnene ere om Gaarden i dens to første Skikkelser, ligesaa vel underrettede gør de Fordring paa at være om den Gaard, der nu staaer. Der fortælles saaledes, at „den rige Otto“ købte Gaarden nogle Aar, før Kristian den Fjerde mistede sit ene Øje. Denne Herre, hvis rette Navn vistnok var Otto Skeel, var en ligesaa haard som rig Mand; og han er i Grunden den eneste, som lever i Mindet med Folkets Forbandelse.

Først, siges der, byggede han en Gaard ved Gudme, der endnu mindes under Navnet „den røde Gaard“. Under denne lagde han en Del af Bymændenes bedste Toftejord, der endnu bærer Navnet „Enemærket“. Desuden gav han den nævnte Gaard Ret til at græsse dobbelt saamange Hoveder af hver Slags i Bymarkerne som en af de andre Gaarde i Byen. Endvidere skulde hver Bymand levere et Læs Hø og visse Karve Korn dertil. Her kom „Ottos“ Kidefoged til at bo, for baade var han saa midt imellem Godssets Bønder, og, hvad der

maaske var det vigtigste for „Otto“, han var lønnet med det samme. Den omtalte Herre var nemlig endnu gærrigere, end han var rig. Ridefogdens Indtægter vilde dog ikke slaa til; men saa befalede rige Otto, at alle Bymændene skulde købe deres Mjød og deres Brændevin hos ham. Dette gav imidlertid Anledning til mange Bryderier, idet Bønderne meget haardnaffet modsatte sig denne Befaling.

Der klages dog især over Hr. Ottos Haardhed mod Folk, naar de kom til Høve; og, da han nogle Aar efter at have købt Gaarden, tog sig for at bygge denne om, var der næsten ingen Ende paa Høveriet.

Først gav han sig til at bryde det store gamle Stehus ned og istedet bygge det, der nu staar, og som i Folkemunde gaar under Navnet „det høje Hus“. Nogle Aar gik dog hen med Tilpasningen. Og i denne Tid arbejdedes ved Teglværkerne om Sommeren, og i Skovene og paa Tommerpladsene om Vinteren. Dernæst toges fat paa at bryde det svære gamle Hus ned, og inden alt kom paa sin Plads af dette, gik et helt Aar.

Endnu før der blev taget fat paa Bygningsarbejderne, saa Naadigherren sig om efter et passende Straffested for dem af sine Hovfolk, der viste sig forsømmelige eller trodsige, eller som paa nogen Maade faldt i hans Unaae. Han lod, siger Sagnet, til den Ende indrette en Holm ude i de brede Grave og forsynede den med Træhest, spanske Rapper, Halsjern og Hundehul. Han skaffede sig Bøjler og Lænker som de, der brugtes paa Bremerholm, for at han selv kunde straffe dem, som hans Naade fandt, havde fortjent at komme i Slaveriet, som om de vare virkelige Slaver. Ud paa den nævnte lille Holm førtes Sten, som skulde hugges, og Kalk, der skulde slaas, og helt tit saas Folk her at gaa og arbejde i Lænker. En

Vindebro fatte den i Forbindelse med den store Holm, hvorpaa Bygningen opførtes; og naar denne blev trulken op, fandt Straffefangerne sig om just ikke omgivne af Mure og Volde, saa dog af dybe Grave.

Endnu i min Barndom kaldtes Holmen Bremerholm; men hvem der har givet den dette Navn, derom melder Sagnet intet. Det kan derfor ikke siges for vist, om den rige Otto selv har kaldt den saaledes, eller om det er udgaaet fra Hovfolkene, som maatte trække der, eller om en senere Slægt har fostret Navnet. Men saameget er vist, at alle Spor af det Brug, Sagnet har tillagt Holmen, vare udslettede, da jeg saa den. Den var da et Slags Have med store Frugttræer, Buskadsær og smaa Blomsterpartier. Men Navnet bar den, som sagt endnu den Gang.

Der kom dog en slem Kurre paa Traaden for rige Otto med Byggearbejdet, og det var Krigen. Svensken var i Jylland, og „hver, som Ske kunde løfte“, maatte med paa en eller anden Maade. Nogle kom med Kongen paa Skibene, og andre maatte passe paa ved Stranden fra Melfar og sønder efter, at Svensken ikke skulde gaa herover til Jyn, hvad de forøvrigt heller ikke naaede den Gang. Krigen løb dog uheldig af; og Kongen maatte købe Freden i dyre Domme, efter at Svensken havde ædt Jylland mer end halvt op, og han selv mistet det ene Dje. Flaaden var mer end halvt ødelagt, og hele Folket gruelig forarmet; de eneste, der vare nogenlunde ved Magt, var Herremændene, men da de ikke gjorde nogen godt, nyttede det ikke stort.

Det saakaldte høje Hus fik Otto da endelig færdig; men saa døde han. Plageriet endtes ved hans Død; men hans Kone blev ved at bygge, siger Sagnet. Dog ved dette kun med nogenlunde Sikkerhed, at hun byggede

begge Portene og de Vængder disse vare i. Den saakaldte Borgport, hvorigennem der førtes til „det høje Hus“, havde til Venstre en stor saakaldt Borgstue, hvor alle Gaardens Folk sad og spiste, og hvor de samlede om Aftenen. Her havde fremmede Herfsabers Kuste, Forridere, Løbere og Tjenere ogsaa deres Tilhold; og selv Hovfolk maatte gaa derind og æde deres Mad, naar Kulden var alt for streng. Til den modsatte Side af Porten var en saakaldt „Spindestue“, hvor Hovpigerne, fordetmeste under Naadigfruens eget Tilsyn, karte og spandt, vævede og bandt alt det Tøj, Gaardens talrige Tjenerskab sled. Men ovenover Porten var Bærelser til Ridefogden og Forvalteren.

Ovenover Ladegaardsporten boede Ladefogden, Udrideren og Kusken. Men til den ene Side af Porten var Stald til de seks Heste, der hørte til det herfsabelige Spand, og til den anden Side var Boguport til Karetten og de andre herfsabelige Vogne. Men foran hver Port var en Vindebro, der kunde trækkes op; og hver Gaard for sig var da et Slags Fæstning.

Fruen lod dernæst anlægge en lige Vej fra Gaarden til Gudme Kirke, og lod den plante med Pile ved begge Sider, hvorfor Folk gav den Navn af Pilevejen. Denne Vej laa indtil Udfæstningen, men faldt saa ikke ganske sammen med Landmaaler-Mærkerne, hvorfor den maatte rykkes lidt. Navnet Pilevejen holder sig dog endnu i Folkemunde.

Vende vi os nu fra Herregaarden og til Landsbyen, saa kan det synes sært, men er dog sandt, at Byens hellige Sted just ikke saameget var Kirken som Stævnens, hvor Byændene afgjorde alle deres Sager, og hvor Ungdommen, naar Vejret og Aarstiden tillod det, legede deres Lege. Dog er det maaske det rigtigste at sige, at

Kirken og Bystævnen vare Byens Helligdomme. Den sidste var da ogsaa en stor aaben Plads foran den første, for endnu til denne Tid var der ikke engang Spor til Skolen med alle sine Tilbygninger, der nu har klæbet sig til Kirkegaardsmuren, og skjult den, saa den kun et Par Steder træder frem til Gaden, ligesom og Haverne har slugt det meste af Stævnen.

Efter de Gamles Sagn var Stævnen ikke alene et helligt Sted, men den var ogsaa et kønt Sted: i en stor Runddel var nedgravet ni og tyve Stene, der rigtignok ikke vare tilhuggede, men dog valgte saa, at de gav et mægtigt Sæde. Midt inde i denne Runddel var sat to andre Stene, hvoraf den ene var lidt højere end den anden. Den første var Oldermændens Sæde, og den anden var den Mand's, der skulde være Oldemand det følgende Aar. Derimod var de ni og tyve Sæder til alle de øvrige Bymænd. Der skal desuden have staaet en stor, gammel Afs imellem hver to Stene hele Rundingen om, og endda en til mellem de to Sæder i Midten. Det var derfor ogsaa til stor Harm for Bymændene, at de maatte øde deres Stævne, deres virkelige Fristed, for at opføre den forhadte Skole, om hvilken det hed, at hvad de Store end sagde dertil, havde den gjort for Alvor meget Ondt; thi baade var Gudsfrigten taget af, siden man skjulte Kirken med Skolebygningen, og Følelsen for Ret og Skel var ogsaa kendelig sluppet, siden Stævnen var bleven saa meget indsnævret.

Fra Stævnen gik en Gade lige mod Øst, for Enden af denne stod Bangeledet og ikke langt fra dette laa to Gaarde ligeoverfor hinanden, og saa tæt indtil Gaden, at der vist næppe var mer end en halv Snes Alen fra den enes Tagfæg til den andens. I den af de to Gaarde, som laa syd for Gaden har en og samme Slægt boet,

figes der, saa langt tilbage, som noget Frasagn gaaer. Dog vides der kun med fuld Visshed, hvad den har „hedt“ siden rige Otto købte Broholm. I disse snart halvtredje Hundrede Aar har den stadig gaaet fra Fader til Søn; og alle disse Fæstere har skiftevis hedt Rasmus Jensen og Jens Rasmusen.

Nogle Aar før rige Otto købte Broholm, havde en Rasmus Jensen faaet den i Fæste efter sin Fader, og han ombyggede den prægtigt, efter som Bøndergaardene var paa den Tid. Saavel over Porten, som over Frammersdøren var indfaaret: „Anno efter Guds Byrd 1634“. Inde i Dagligstuen, men over Døren til Storstuen, stod der at læse:

„Min Ager mig føder,
mig klæder mit Faar,
Vorherre velsigner mig Aar for Aar!“

Paa et stort Madskab, der stod i samme Stue stod ligeledes at læse:

„Med Nøjsomhed har vi vort daglige Brød,
og aldrig vi døjede Hunger og Nød!“

Disse Indskrifter stod der lidt over fem Snes Aar og udslettedes først da Gaarden, mens den fjerde Mand boede der, brændte.

Rasmus Jensen og hans Kone, der som „unge Folk“ havde opbygget Gaarden, havde en Søn og en Datter, der blev regnet for de to dygtigste mellem Guds-ets Hovfolk. Om Datteren fortælles der, at Naadigfruen, den rige Ottos Kone, engang slog tilbøds med hende om, hvem af dem, der kunde spinde den fineste Traad Hørgarn. De spandt saa hver en Ten fuld og

enedes dernæst om, at Præstefonen skulde affige Kjendelsen.

Hun gjorde det nødig, for hun frygtede, at Naadigfruen skulde blive vred, om Kjendelsen gik hende imod. Hun spurgte derfor, saasnart hun kom ind i Spindestuen, om hun maatte se Naadigfruens forst; denne List hjalp hende dog ikke, for Naadigfruen paastod, det skulde gaa ærligt til, men hvis Præstefonen vidste paa Forhaand, hvilken Ten hendes Naadigfrue havde spundet, vilde hun næppe kunne bære sig for at dømme efter „Bild og Venskab“. „Hvad har da Naadigfruen væddet om med sin Hovpige?“ spurgte Præstefonen. — „Jeg har lovet, hun maa give sig naar og med hvem hun vil, om Kendelsen falder ud til hendes Fordel“, svarede Naadigfruen.

„Saa synes jeg, Fruen aldrig kan vinde og Pigen aldrig tabe“, sagde Præstefonen. — „Det samme synes jeg ogsaa“, svarede Fruen, „men saadan og ikke anderledes sømmer det sig for en Naadigfrue at slaa tilvæds med sine Undergivne“. „Da kunde jeg, sandt for Herren! have lyst til at støtte Fruens højædle Tankemaade og dømme Pigen for det fineste, for det er dog efter Naadigfruens Hjærtelag naadigen at give sin Hovpige denne Frihed“. — „Na, ja“, sukkede Fruen, „skulde jeg gaa efter Hjærtelaget, gav jeg vistnok alle mine Piger den Frihed, men det kan umuligt gaa, for fik Bønder deres Frihed, vilde Verden saamænd ikke staa længe. Derfor maa vi holde paa den Orden, Vorherre har indført; og efter den skal Folk enten Herre være eller Herre tjene. Og klart som Dagen er det, at Adelen ere Herrerne og Bønderne ere Tjenerne; og kun Adelen er født til Frihed. Men herom skal Talen ikke være, min gode Præstefone! Pigen og jeg skal her dømmes imellem som to

Spindersker. Gjør derfor nu, hvad hun er kommet for at gjøre“.

Præstefonen saa derpaa længe først paa den ene Ten og dernæst paa den anden, sukkede og sagde: „Jeg finder næsten ingen Forskjel; men naar Naadigfruen byder det, skal jeg affige en Kendelse, hvor saa jeg finder Forskellen fra“. — Hun stod nogle Øjeblikke og grundede, men siger derpaa: „Jeg dommer altsaa, at denne Tensuld er den fineste, men den anden har den længste Traad“.

„Men min gode Præstefone“, sagde Naadigfruen i en saa gnaven Tone, at det var kendeligt, at Dommen ikke var efter hendes Dufte, „da hun nu har blandet sig i Sager, der ikke vedkom hende, saa er det min naadige Billie, hun klarer for sig og siger, hvor lang hun troer, Traaden er“.

Præstefonen følte godt, det nyttede ikke at gjøre Undskyldninger; men da hun troede at være vis paa, at den fineste Traad var Pigens, vilde hun dog, for at mildne Naadigfruens Brede, sige noget rigtig stort om den, hun havde kaldt den længste, og som jo saa maatte være Naadigfruens. Hun sagde da ogsaa ganske højt: „Jeg troer, sandt for Herren! Traaden er saa lang, at den kan naa her fra Spindestuen og til Gudme, omkring Kirken der og tilbage her til Spindestuen igjen!“

„Er det sandt hun siger“, sagde Fruen nu i mildere Tone, „skal jeg saamænd nu til forestaaende Paaste ofre Præsten et rigeligt Offer!“ — Prøven blev virkelig gjort med Traaden paa Tenen, og hvad Præstefonen havde sagt slog godt til, for Traaden var ikke alene saa lang, som hun havde sagt, men endnu en Snæs Alen til.

Samme Pige var en anden Gang til Hove at vasse. Det blev henover Midnat, før hun blev færdig, og Fruen var saa naadig at tilbyde, at hendes Tjener maatte følge

hende et Stykke paa Vej. Men Pigen var egentlig angst for dette Følgeskab, for Tjeneren havde ikke det bedste Ord paa sig. Hun tog derfor til at talke Fruen for hendes Naade, men sagde dernæst, at hun dog helst gik ene: hun gik jo paa sine lovlige Beje og frngtede aldeles ikke for noget Ondt. Hendes Moder havde lært hende at tro og tænke saaledes, og det stolede hun paa, dog var det en anden Sag, ifald det var Naadigfruens Billie, at hun ikke maatte gaa uden Tjenerens Følgeskab, for saa var hun rede til at tage derimod og endda kysse Naadigfruens Haand til Tak derfor.

„Nej langt derfra min Pige!“ svarede Naadigfruen, „tør du gaa ene, saa gaa med Gud. Det er mig en Glæde, at der hos mine Hovfolk er Tro paa Vorherre og saamegen Gudsfrngt, at du troer det lovlig og Gud velbehageligt, at du gør Hovarbejde. Der er dog nogen Sandhed i Bønderne, for sandt er det, vi skal enten Herre være eller Herre tjene. Og nu har Vorherre skiftet saaledes, at Adelen er Herre og Bonden Tjener. Ve derfor os, om vi lader af med at byde, og ve Bonden, om han ikke lyder“.

Pigen stod lige paa Nippet til at gøre Indsigelse mod Fruens Sædelære, men Naadigfruen rakte sin Haand frem, og Pigen vidste, hvad det betød. Hun tog næsten umærkeligt fat paa den fremrakte Haand, bøjede sine Knæ og kysede den. — „Gud befalet!“ lod Fruens Rost blidt, idet hun skød Pigen ud af Døren og lukkede den i Laas.

Denne samme Aften saa Pigen dog det underligste, hun nogensinde mødte i sine Dage. Da hun kom op mod Lilleøen, som dengang laa lige i Stellet mellem Hovmarken og Bymarken, saa hun ved det svage Maane-lys noget underlig noget pusle frem og tilbage ved Secu.

Det var saa langt henne i Næden, at Maanen kvælbede til over Midnat, og det var derfor et underligt dæmrende og spøgelsesagtigt Skar, der var over Søen og dens Omgivelsér, og hun blev meget underlig tilmode. Det faldt hende først ind, at det maatte være Ellefolket, som var ifærd med at to og tørre sit Tøj. Men saa lagde hun Mærke til, at de vare smaa og vare klædte som Mandfolk, samt havde store Hoveder og korte Ben. „Ja, saa maa det være Trolde“, sagde hun til sig selv, „altsaa et Slags Sötrolde. Jeg har hidtil kun vidst af Baffetrolde eller Bunketrolde at sige. Dog jo — jeg kommer i Tanker om, at min Mormoder fortalte Eventyret om Kongedøtrene, der skulde givtes med Strandtrollden. Og naar der er Strandtrolde, hvorfor kan der saa ikke ogsaa være Sötrolde.“

Dette stod hun og overvejede bag en af de mange Pile, der stod ved Siden af Vejen. Hun fortrød næsten, hun afflog Tjenerens Følgeskab. Men hendes egne Ord til Fruen, at ikke noget kunde skade hende, naar hun gik paa sine lovlige Veje, randt hende i Sinde lige i det samme, og hun sagde højt: „Jeg tager Mod til mig, jeg gaar jo paa mine lovlige Veje, og jeg har altsaa Gud med mig! Og naar Gud er med mig, hvo kan da være imod mig! Ja saaledes siger Moder, saadan siger Mormoder, saadan præfer Præsten, og saadan paa-stod jeg over for Naadigfruen, at jeg selv troede. Men nu — ja nu tvivler jeg, — men jeg havde heller ikke rent Mel i min Pøse overfor hende. Jeg vilde slippe den slemme kvindesyge Tjener, ja — derfor sagde jeg det. Det er godt nok med de Dmsvøb, men „godt nok“ er, som Ordet siger, halv fordærvet. Sandt er derimod fejersaligt, og bedst er det at smakte rent ud af Pøsen. Jeg skal aldrig bruge Dmsvøb mere! Det er slet bevendt

med disse, selv naar vi vil værne om vor Ære! Og kan vi nogenfinde være bekendt at tale rent ud, er det, vel netop, naar vi ville værne denne. Selv Fruen minder os derom, naar hun sidder i Spindestuen. Og deri har Fruen Ret. Hun har Uret i saameget; men i denne Sag har hun Ret! — Jeg burde have sagt det ligefrem, at jeg var mere bange for Tjeneren, end for Mørket og dets Ufærd. Men hvad nytter det, jeg staar her og gaar i Kette med mig selv! Det er dog sandt, at jeg gaaer paa mine lovlige Veje! Jeg har Gud med mig, jeg taer derfor Mod til mig: jeg gaar!”

Hun bad sit Fadervor, gjorde Korssets Tegns for sig og gik rolig hen ad Vejen. Men nu tog det sig helt anderledes ud for hende: Troldene, hun for saa saa tydeligt, var der ikke Spor af, de vare sunkne i Jorden eller sprungne i Søen. Det, de færbedes saa travlt med, og som skinnede i Maanelyset som Sølv og Guld, tog sig nu ud som Tørvestabler, kun havde Tørven et sært hvidligt Skær. Snart stod hun ved de underlige Stabler. Maanen var nu kommet højere op, og det var intet Blændværk: det var Tørvestabler. — „Det var snart det underligste, jeg har mødt i mine Dage“, sagde hun til sig selv. „Nu har jeg vist færbedes denne Vej nogle Sneese Gange i Løbet af Sommeren, men jeg har aldrig lagt Mærke til denne Tørv; og nu skulde jeg blive saa bange for den! Det kan være, at meget af det, der ængster Folk ved Nattetide, er ligefrem Indbildning. Det var dog aldrig værd at ængstes for saadan noget, det kan jo være, det er naturligt altsammen. Dog nej — noget er der, som spøger i Mørket ved Nattetide. Menneffer har altid ængstedes derfor; selv i Bibelen fortælles, at Vorherres Disciple mente, de saa et Spøgelse, da Vorherre gik henover Søen. Og de fik ikke bedre For-

staud, for Borherre sagde: Det er mig! Jeg har tid onsket, at han dengang havde sagt: Frygter ikke! der er ingen Spøgelse til! — Men det sagde han ikke; han sagde bare: Det er mig! Havde han sagt, der ingen Spøgelse var, saa havde der heller ingen været, men det sagde han ikke. — Der er altsaa Spøgeri til! — Jeg kan næsten ræddes, som jeg her staar, endda jeg gaar paa mine lovlige Beje, for det ser næsten ud, som de samme smaa Mænd, der før puslede saa travlt her omkring, kigede op derhenne ved Søkanen. — Jeg vil heller ikke blive her længer. Jeg har ingen Ting at gjøre her! nej — her er ikke mine lovlige Beje! Og her kunde det dog gjerne være galt fat. — Jeg vil dog se Tørv, før jeg gaar. Hun ser saa hvid ud, og — hu, hu! hun er saa tung! Det maa være en rigtig god Lysetørv. — Efter Vedtægten i Bylavet har jeg Lov at tage to for at prøve, hvor god hun er. Men det maa heller ikke være mer end to, for jeg vil have en ren Fod at staa paa. De sige, at to er kun et Par, derimod er tre en Hob. Det er nu en Vedtægt, og den skal holdes! Ingen skal kunne sige mig paa, at jeg stjæl Tørv paa anden Mands Ager. —

Men, Død og Krone! det er jo ikke engang paa Bymarken, jeg staar, det er jo paa Hovmarken, altsaa er det „Hovtørv“. Men det er ligemeget: selv af Hovtørv, selv af Naadigfruens Tørv tør jeg tage disse to, om hun saa selv stod og saa derpaa. Det havde vel knap gaaet ustraffet hen i den rige Ottos Dage. Men Gud ske Lov! ham tog da Fanden, før han blev rigtig slem. For det skal rigtignok have gaaet med ham, som der skal staa i Bibelen, det gaar med alle Slemme: de bliver værre og værre. — Men nu tager jeg lange Stridt hjem!“

Pigen gif nu ad Bejen efter Øyen; men det løb hende underlig om i Hovedet, hvordan det kunde hænge sammen med Troldene ved Lilleføen, og Tørven, hun gif med i Forklædet. „Det kan umulig være rigtig Tørv“, sagde hun halv højt, da hun var kommen op paa Banken og kunde se hen til Øyen. „Det maa være Troldenes Tørv, og den kan ingen Kristen tage med god Samvittighed. Den skal heller ikke lyse i vor Stue: vi vil ikke se ved Troldelys!“ Dermed kastede hun Tørven mellem Pilene ved Siden af Bejen og skyndte sig til Øyen med et lettet Hjærte.

Da hun kom ind i sit Kammer, raabte Koffen. „Jeg faar se at komme under Dynen det snarest jeg kan“, sagde hun, „vi skal jo snart ud at malke. De siger om vi stakkels Bønder, at vi er færdig. at sove vore Øjne ud, men det er Løgn! det véd Gud! Men lad dem kun snakke: der kommer en Dag, der fører for Lyset, hvad der er skjult i Mørket; og da vil det kendes, at de Store lever af vor Sved.“

Da hun sagde disse Ord, hængte hun sit Forklæde af, rystede det og lagde det sammen. Men i det samme hørte hun en underlig Klang paa sin Træstokram, som det kunde være en Krone eller Solvspænde, der faldt. Hun fik snart Lampen tændt, søgte og fandt to smaa Klumper — rent Sølv.

Med et gif det op for hende, at det virkelig maatte have været Trold, hun havde set ved Lilleføen, at de havde puslet med Sølv og Guld i Maanesfinnet, men at de havde vidst at kaste et Trylleskær over det hele og skjule dem selv, da hun gif forbi. Det maatte jo saa ogsaa have været Sølv, hun gif med i Forklædet; og hun udbrod ved Tanken derom: „Sikken dog en Rigdom, jeg der kastede fra mig! — Jeg vil hente det hele,

sagde hun til sig selv, og overraske Fader og Moder dermed imorgen tidlig!"

Hun tog hurtig sit Tøj paa og mere løb end gik hen ad Vejen efter Herregaarden. Hun mindedes Stedet, hvor hun slængte Tørvæne, som kunde det være i et Hjørne af hendes Kistelæddike; men der var ingen Ting at finde. — „Det gør mindre til Sagen“, trøstede hun sig selv, „jeg gaar til Lillesøen, der kan jeg tage, om jeg vil, saameget, der kan køres paa en „stakket Vogn.““ Men da hun kom til Lillesøen, var der hverken det ene eller det andet at se: ingen Trolde, ingen Tørvestabler og endnu mindre Gulb eller Sølv. Den aftagende Maaen kastede sit Lys saa klart der hen over, at hun kunde se Omgivelserne, som hun havde set dem Snese, ja hundrede Gange før.

Helt flukoret og noget ærgerlig gik hun endelig hjem efter. „Det var dog“, mente hun, „Troldene, der stød mig i Sinde at slænge det hen, jeg alt havde i Forklædet, for at de igen kunde dnyge det sammen i deres underjordiske Hule. Men lad dem nu have det, saa véd jeg da, de har ingen Ting at kræve mig. Jeg vil nu skynde mig hjem — det gryer vist allerede ad Dag!“

Paa Hjemvejen enedes hun med sig selv om at fortie den hele Sag for Fader og Moder. Ingen maatte vide, at Troldene havde gækket hende, for hun vidste, at alle vilde le hende ud, ja hun frygtede endog, at vittige Hoveder kunde faa ifinde at gøre Viser derom.

Det blev dog just ikke saa nem en Sag at putte i sin Komme, for, da hun kom til Byen, rappede Vænderne højt i Gadeføret, og flere Tegn tydede paa, at det var nær Dag. Hun saa til Himlen og fandt snart Syvstjernen og Karlsvognen, der taft fortalte, hvad Vænderne

i Kæret saa aabnemundet raabte ud. Snart aabnede hun Laagen til deres Bagport, hvilken Indgang hun valgte for bedre at komme umærket til sit Kammer. Hunden fik hun thøstet, bare ved at nævne dens Navn; og hun glædede sig alt ved Tanken om at slippe ind uden at blive opdaget. Men da hun kom frem i Gaarden, saa hun til sin Forstræffelse, at Overdøren til Frammersæt stod aaben, og hendes Moder stod der i Underklæderne og lagde sine Arme paa Underdøren.

„Kommer du endelig, min Pige!“ raabte Moderen hende i Møde. — „Ja, jeg kommer!“ svarede hun. — „Ja, du kommer“, gentog Moderen, „men du kommer sent, og du lister dig frem, thøstet ad Hunden og tager Træstoene i Haanden. Det er ikke gode Tegn, naar Piger kommer saadan i Gaarde. — Hvem har du havt Stævnemøde med i Nat? — Skjul det ikke for din Moder, Barn! Jeg véd godt, at Naadigfruen bøder albrig paa sine Klæder længere end til Midnat. Men nu har jeg vendt Glasset tre Gange, siden jeg vaagneede i saadan en Angst for dig. Jeg søgte dig i din Seng; men da du var og blev borte, havde jeg ingen Ro paa mig, men har slidt Tiden, som jeg kunde bedst. Og da jeg nu ser dig komme listende saaledes, er mit Hjærte nærved at briste, for det siger mig, du har noget at skjule, og sagtens har du ladet dig lokke til det, baade du og jeg kan komme til at græde over!“ —

„Men Moder dog!“ afbrød Pigen hende, „hvad tænker du dog om mig?“ — „Jeg tænker, min Pige, og jeg gruer ved Tanken, at du vil komme til at staa Skrifte, inden Kæret er omme!“ Hun holdt Hænderne for Øjnene og græd. — Faderen havde kun halvt hørt Ordskiftet mellem Moder og Datter; men da han hørte sin Kone græde, stod han af Sengen, tog sine Træsto

paa og gik ud til dem. Han saa Konen skjule sit Ansigt i sine Hænder, som hun lagde paa Underdøren. Hun hulkede og bad, Gud bedre sig. Udenfor stod Datteren, hun græd ogsaa, men bad om at komme ind.

„Hvad er der dog paafærde med dig, min Pige?“ spurgte Faderen. — „Der er slet ingen Ting ivojen“, svarede Pigen; „men Moder er saa underlig, og nu giver hun sig endog til græde over sin egen Snaf. Sandt er det, jeg har set noget af det underligste taften, som er mødt mig i mit Liv; jeg har vel ogsaa været i Fare nede ved Lilleføen; men, Gud ske Lov! jeg slap fra det uden Skade. Det holdt haardt nok; men Vorherre er dog den stærkeste. Jeg vilde, at ingen skulde vide det, inden Dagens Lys kom, og — derfor gik jeg ind ad Bagporten. Jeg tnsede ad Hunden og tog Træsfoene i Haanden, fordi jeg ikke ønskede at blive hørt eller mærket. Men saa stod Moder her, og hun vil ikke engang tale med mig, men tager paa Vej, som jeg havde gjort en Ulykke. Hun siger endog, jeg skal staa Skrifte, inden Aaret er omme. Og det véd jeg dog, jeg ikke kan komme til, fordi jeg mødte noget Troldtøj paa mine lovlige Veje, og det fik mig til at sjæle mig bag en Pil et Glas eller to. Godt var det endda, at Vorherre skød mig i sinde, at jeg skulde bede mit Fadervor og slaa Kors for mig, ellers var jeg vel kommen til at staa der, til Dagen havde gryet.“

„Ja er der ikke andet i Vejen, vil jeg saamænd ogsaa tørre mine Taarer af“, sagde Moderen; „men det skulde du have sagt mig for længe siden, mit Barn! Du havde saa sparet din Moder den Sorg.“ — „Det kunde jeg ogsaa have gjort; men, I hørte jo, jeg var bange for at nævne det inden Dag. Og desuden overfusede I mig, Moder! saa jeg fik den ene Stræk ovenpaa den

anden. Men lad mig nu komme ind! I maa dog tro, jeg har nødig at hvile mig, mens Glasset løber ud en Gang, før jeg skal ud at malke!" — „Ja, kom dog ind, mit gode Børn!" sagde Moderen og aabnede Døren. Hun tog hende i sine Arme, kyskede hende og sagde: „Gud sige Lov! han holdt sin Haand over min Pige!"

„Tænd Lampen!" bad Pigen, da de stod i Stuen. — „Nej, mit Børn!" sagde Moderen, „har du været i det Selskab, skal Dagens eller Vorherres Lys sfinne paa dig først." Pigen fornåm, hun blev blussende rød, for hun mindedes, at hun havde havt Lampen tændt. Hun vilde nu gaa til sit Kammer, men hun maatte fortælle fra først til sidst, hvordan det var gaaet hende, fra hun forlod dem om Morgenen, til hun nu stod hos dem igen.

Da hun endte, sagde Moderen: „Somme leder efter Lykken, andre leder Lykken efter; og du hører vist til det sidste Slags, min Pige! I denne Nat har hun været dig nær! Men Lykken er som Hjulet, hun drejer sig altid rundt, og kun den faar hende, som tør holde hende fast med sikker Haand: havde du nu i Nat turdet overraske Troldene og faaet dig en god Dragt af deres Sølv og Guld, havde du idag været en rig Pige!" —

„Jeg holder for", afbrød Faderen, „det er bedre at have rent Mel i sin Pose end skident Sølv i sin Pung. Havde vort Datter kunnet tilvende sig alt Troldenes Sølv, ja saa havde vi havt det at se paa en Tid; men vi havde saa kun kastet Vorherres Velsignelse bort og faaet Troldenes Rigdom i Stedet, vistnok et daarligt Dytte! Muligt var det ogsaa, at Bylavet saa vilde have anklaget os som Folk, der plejede Omgang med onde Magter, og at vi inden Aar og Dag vare blevne dømt og brændte som ligefremme Heksæ. Men selv om

nu Bylavet lod sig stille tilfreds med nogle Tonder Öl og nogle Stykker Flæsk, saa kan vi være visse paa, Naadigfruen ikke helmede, før hun under et eller andet Paaskud fik Guldet i sine Hænder, for i dette Stykke staar hun rigtignok ikke tilbage for sin salig Mand, den rige Otto. Sagte vi desuden Rigdom ad den Vej, slægtede vi kun daarlig Fædrene paa, der altid førte det Ord paa Tunge, at det var langt bedre at tro paa Gud end at eje al Verdens Guld. Vi kom da ogsaa til at overhoidte Skriften, der staar over Døren! Nej bedst er det at frygte Gud og nyde hans Velsignelse!"

„Du har Ret igen, vor Fader“, svarede Koen, „og Gud sfe Lov for den Dag, du førte mig til din Vaard, for skal jeg naa at blive salig, bliver jeg det ene, fordi jeg følger dig. Mine egne Tanker gaa nu altid deres egen Gang; og fra min Moder har jeg taget det Ord i Arv: Det er det samme, hvis Koen er, naar vi maa malke den.“ — „Deri havde din Moder heller ikke Uret“, svarede Manden; „men baade du og din Moder tog Ordene, som havde de lydt: „Naar bare vi kan „liste os“ til at malke den. Naar vi „maa“, er det jo derimod en ærlig Sag; og paa en Maade maa vi Bønder jo trøste os med det Ord i vore Dage, da Herremændene kalder alting deres. Ja det er jo endogsaa knap, at vi malke vor egen Ko, idetmindste vil de da have Lov at skumme Fløden. Men lad os nu synge en Salme!“ — Da dette var gjort, maatte Pigen gaa i Seng, og Moderen gif selv ud at malke denne Morgen.

Da det blev Dag, maatte Pigen endelig gaae fuld Væfled om Færden fra sidste Nat. Og der kom nu et og andet for Dagen, som hun af visse Grunde ikke havde villet omtale, før Sol stod op. Det vigtigste af dette

var de to Sølvklumper, der havde hængt ved hendes Forklæde. Moderen smilede til dem og sagde: „Emuler er ogsaa Brød!“ — „Ja, det er godt nok“, svarede Faderen; „men dette hører andre nærmere til end os! Sagnet er det Troldenes, men da Pigen nærmest tog det som Naadigfruens Tørv, er det bedst, jeg bærer det ned til hende, før et eller andet aabnemmet Dyr fortæller det. Jeg vil gaa derned endnu idag, for jeg har altid hørt, at det er bedre at springe i Faren end at krybe i den.“

Sen paa Eftermiddagen stod Faderen udenfor Døren til „det høje Hus“ med Hatten under Armen. Han var klædt i farvede Klæder med Sølvknapper og Sølvspænder ved Knæerne, iffe at tale om, at han havde Støvler paa begge Ben. Det var nemlig Naadigfruens bestemte Villie, at ingen Bonde maatte faa hende i Tale uden at være i sine Stadsklæder.

Fruen havde fra Morgenstunden havt travlt med sin Vaff, og da hendes Pige nu traadte ind og meldte, at en Bonde søffede den Naade at tale med hende, sad hun træt i sin Lænestol og stræbede sig et Øble. Hun spurgte nøje ud om hans Navn og hans Dragt; og da begge Dele hugede hende, sagde hun: „Lad Hovbonden træde herind! Det er rigtignok mod god Etik, maaske under min Værdighed som Naadigfrue, men jeg er træt, og han er en Adelsmand af Lærkemaade, den samme Bonde. Jeg tør næsten sværge paa, hans Aner langt tilbage har været Adelsmand, eller maaske en eller anden Adelsfrøken har kastet sig i Armene paa en af dem. Saameget er vist, at var han adelsklædt, har Adelsnavn og ejede Gaard og Gods, saa, ja saa . . . hm, hm, hm. Men se dog iffe saameget paa mig, Pige! Kald, som jeg sagde, ad Bonden og sæt dig her ved din

Kof!" — Manden traadte undseelig over Naadigfruens Tærskel og hilsede Gudsfred. — „Det maa vist være noget meget vigtigt, der har ført Rasmus Jensen til Gaarden", sagde Fruen. — „Det er baade vigtigt og underligt", svarede Bonden, „men jeg beder Naadigfruen vil være saa naadig at høre det og ikke vredes derover." — „Derpaa har du mit Ord, Bonde! fortæl det kun frit", svarede Fruen. — Manden fortalte nu den hele Historie og gav derpaa Fruen de to omtalte Søloflumper.

„Du har Ret", svarede Fruen, „det er sørt, men sandt; thi her gaar jo Syn for Sagn. Men I gjorde vel i, Bonde! at melde Sagen for jert Herfskab. Jeg kan jo umuligt have noget hverken imod Pigen eller jer andre for den Sags Skyld. Jeg vilde meget mere ønske, at alle mine Undergivne vare saa venligt sindede mod deres Herfskab, som I er, det kan jo vistnok være, at Sølvet er mit, det er idetmindste fundet paa min Jord; men jeg opgiver min Ret dertil — det skal høre Pigen til". —

— Hun gav Manden det, men sagde snart efter: „Det bliver bedst, jeg tager det og lader gjøre Ringe, Spænder og Hovedbåndsaag deraf til Pigen, hun har fortjent det baade for dette og for saa meget andet". — Før Rasmus Jensen gik hjem, maatte han ind i Voregestuen, hvor der blev sat Øl og Mad for ham, ja Fruen kom endogsaa derned med et Glas Mjød, og det var kendeligt, at det gottede hende at høre om denne Sag. — „Der kan en, der har Lyft og Vid dertil gøre sin Lykke", sagde hun. — „Troer Naadigfruen ikke det er Trolde?" spurgte Manden. — „Nej jeg gør Skam ikke", svarede Fruen, „jeg troer derimod, det er Dværg! Jeg har af et og andet vidst, at de havde deres Tilhold her paa Eggen, men jeg har aldrig kunnet saa at vide, hvor de var".

Manden gik nu hjem, vel tilfreds med Udfaldet af sit Erinde. „Nu har vi da rent Mel i vor Pøse“, sagde Manden, da han atter sad hjemme og havde fortalt sit Erinde, og vi kan tale frit derom til alle“. — „Vi kan saa“, svarede Konen, „men Sølvet kom vi da ogsaa af med“. — „Det er for det første, hvor det skal være“, svarede Manden, „og er hun en Adelsfrue, kommer det igen, og det kommer godt igen“. — „Du troer alle vel, vor Fader“, svarede Konen. — „Og du troer dig selv bedst, vor Mor!“ gjensvarede Manden, „men hidtil har du nødtes til at give kenne Ord Magt“. — „Jeg har saa“, tilstod Konen, og dermed endtes denne Samtale. Der gik fire Uger hen, men saa kom der Bud fra Naadigfruen, at Pigen skulde komme til Gaarden. Da hun kom tilbage, havde hun to Sæt Ørenringe, to Sæt Ønæster og to Hovedvandsæg, et Sæt til sig selv og et til Moderen. Der blev stor Glæde i hendes Hjem over al denne Herlighed, og derom var de enige, at der var langt mere Sølv, end Faderen bragte til Gaarden.

Efter denne Færd var Fruen tit borte ved Nattetid, naar den Uge kom, da Maanen kvældede efter Midnat. Der var ingen, som fuldt ud vidste, hvor hun færdedes, eller hvad hun søgte efter, for hun havde svoret dyrt paa, at det skulde koste den eller de Livet, som fulgte efter hende eller paa nogen Maade søgte at komme hende paa Spor; og om det nu end kunde menes, at hun ikke vilde holde et saadant Ord, saa vidste de dog, at hun vilde hævne sig for Alvor, og derfor vovede ingen sig saa yderlig. Saaledes gik der et Aarstid. Men en Morgen stod der saa en stor Kobberfedel med tilskruet Laag udenfor Døren til det høje Hus. Hvem der havde sat den der, spurgte ingen om, men alle Gaardens Folk havde

deres fulde Arbejde med at bringe den ind i Fruens Sovestue.

Der gik Aar og Dage, og Røddelen stod roligt, hvor den blev sat. Men der gik ogsaa mange Ord, baade paa Gaarden og i Byen, — ja der gik underlige Ord i mange Byer om Troldene ved Lillelø, om Pigen, der bar Løb i sit Forklæde, og om Fruen, der altid færdes ved Nattetide sidst i Marken, til den store Røddel stod udenfor hendes Dør. Til sidst traf alle de underlige Talemaader og halvdragne Ord, der Aar ud og Aar ind havde slagret om, sig sammen til et eneste Sagn, der blev lagt Fruen i Munden, saa det kom til at hedde, at hun selv havde sagt saa. I den hedenske Tid skulde der have boet en Høvding der paa Gaarden, som var meget rig paa Sølv og Guld. Men saa fattig var han, at han knap nænne at give sine Kæmper det ringeste. Han folte sig derfor aldrig sikker ved sit Eje, men sagde altid: „Det er taget med List og Vold fra vore Fjender, og vi kan jo vente, at vore Fjender vil tage det fra os igen!“ — „Saa vove vi Livet for det“, havde hans Kæmper tidt svoret; men han troede dem ikke, ja det var i grunden dem, han frygtede mest for. Da han nu ikke troede Mennesker, vendte han sig til Troldene, som her maa regnes for et Fællesnavn for alle de Væsener, som Folk troede, der byggede og boede under Jorden. Og da han et Aar var ved at drage paa Hærtog, sagde han til sine Kæmper, at hans Fremsyn sagde ham, at de næppe vilde faa deres Gods og Guld at se mere. Han vidste jo ikke, hvordan det vilde gaa, men da der var spaaet ham et langt Liv, fandt han det rimeligt, at fremmede Vikinger eller maaske Landfolket ville overfalde og plyndre Gaarden, mens de var paa Tog. Han foreslog derfor som det klogeste, at bringe deres Røstbarheder i Sikkerhed.

Da de var enige med ham derom, sankede de Sagerne i Lilleføen. Da Foraaret nu kom, gik den hele Flok bort med deres Skibe, men de kom aldrig mere tilbage. Dog var der ingen som vidste, enten de „stoj eller fløj“, for selv Rngtet, som ellers troer at vide Rede til alting, havde ikke et Ord at fortælle om deres sidste Færd. Men nu faldt alt deres Gods i Dværgenes eller Troldnens Vold. Og Sagnet vilde desuden vide, at Fruens den store Redel rummede den omtalte Skat, som altsaa paa en eller anden Maade var fralistet Dværgene.

Vi flyttes nu nogle Aarstid frem. Kristian den Fjerde var død for nogle Aar tilbage. Og den ny Konge rendte Adelsmændene helt og holdent over; saa disse gode Naadigherrer var i Virkeligheden Danmarks rette Herskab, som de da ogsaa selv kaldte sig. Uden deres Billie maatte Kongen saa at sige hverken gøre det ene eller det andet, ikke engang besøge Slægt og Venner udenlands.

Nogle Aar hmytedes her en Del om Krig, som dog blev ved at trække sig ud, og Folk glædede sig til, at det maasse drev over. Naadigfruen holdt imidlertid sine Hovfolk til stadig Hoveri uden dog at øve nogen egentlig Faaardhed mod dem, saa naar de bare vilde hylde hendes Tankesæt, at Adelen virkelig var født og indsat af Vorherre til at styre Land og Rige og til at skalte og valte med Bønderne og alt deres, saa kunde hun godt svare til sit Navn: Naadigfruen. Nu var hun for det meste svag og sengeliggende, men kunde dog sætte igennem, at der blev fjørt Sten og sat Garde deraf om alle Hovmarkerne. Endelig udbrod Krigen. Og til Fruens store Færm maatte hun sende af Godssets Folk baade til Hæren

og Flaaden. Først maatte de afsted, som vare faldne i hendes Unaade; men siden hen, da Svensken truede med at gaa over til Fyen, maatte hun igen skikke en hel Flok afsted. Denne Gang maatte Rasmus Jensens Søn med; han fejlede dengang to Aar i Snesen og var i alle Maader en dygtig Karl. Fruen holdt meget af ham og sagde, at hun tænkte nok at finde paa Raad til at holde ham hjemme. Men hans Fader sagde, at han var ikke bedre end sine Jævnlige, og at der i Grunden ingen Ulykke var i at skulle hjælpe til at drive Fjenden ud af sit Fædreland, naar han var ifærd med at lægge det øde. „Det er saa bedst, han kommer med“, sagde Fruen, „der er Adelsblod i hans Aarer, idetmindste er der Adelsmod i hans Bryst. Der er paa en Maade Sandhed i det gamle Sagn, der siger, at en Helt kan findes i en Bøndekofte!“

Saa drog den unge Jens Rasmussen med til Egnen mellem Melfar og Afsens, hvor han var med at gøre Strandvagt, til Karl Gustav gik over Isen med sin Hær. Dette, mente han, kunde godt have været hindret, da de havde nok baade af Kanoner, Kugler og Krudt; men Adelsmændene, som ogsaa raadte her, paastode, at det ikke kunde nytte at kæmpe, og at de ligesaa gerne maatte flygte først som sidst. Dette gjorde de saa, og det ikke alene fra Stranden, men hver til sin Hjemstavn, og fortalte, hvor de kom frem, at Svensken kunde ventes en af Dagene. Folk harmede sig over denne Adelsmændenes Fejghed og Sammerlighed og paastod, at Krudt og Kugler idetmindste kunde været brugeligt til at skyde Isen istykker med, saa den forvovne Konge kunde sunket til Havsens Bund med det samme.

Efter de gamle Sagn kom Svenskerne ikke til Gudme paa deres Tog gennem Landet. Derimod maatte Folk

fra hele Omegnen føre Øl og Brød, Flæsk og Kød, ja selv Havre, Hø og Halm til Svendborg, hvorfra det gik til Taasinge og videre fort. Ikke længe efter løb den Tidende Landet rundt, at Freden var sluttet. Folkene kom ogsaa hjem fra Flaaden og Hæren, og alt kom igen i de gamle Gænger. Men det Brede var endnu tilbage. Netop den Dag, Bymændene var isærd med at føre deres Rug i Hus, kom den Tidende, at Svensken havde gjort Landgang paa Sælland og rimeligvis tog København en af Dagene. Alle, der havde været med forrige Aar, maatte nu afsted igen. Og da det kort efter spurgtes, at Fjenden havde sat sig fast paa Sælland og rimeligvis vilde gøre Obergang her til Fyn, kom saa at sige alt paa Benene. Ordet gik om en Raadigfrue derovre, som et Par Gange viste dem Vintervejen, og Raadigfruen paa Broholm udbød: „De skal, sandt for Herren! faa Rærligheden at finde, prøve de paa at gaa i Land, hvor jeg har Strandret!“ Hun lod ogsaa grave Skandser og skaffede Kanoner, Rugler og Krudt tilbeje. Hun skaffede Bøsser til Folkene og lod dem øve sig i at bruge dem. Og hun forsømte heller ikke at holde Vagt.

Efteraaet gik og Vinteren kom; men før Jul var Stranden lagt til og enkelte havde gaaet derover. Svensken blev ventet hver Nat, og saa strengt tog Fruen det med Vagtholdet, at Folkene maatte gaa hveranden Nat ved Stranden. Men dette taalte de gærne, bare de kunde holde Fjenden borte.

Juleaften, ret før Mørkningen, mente Vagten at kunne se Svensken gaa over længere syd paa. Dette meldtes straks til Fruen, og hun var ikke sen, men sendte baade sin Udrider og sin Løber for at faa Sikkerhed i Sagen. Det varede ikke længe, før hun fik Sikkerhed og

lod derpaa sine Hovfolk hente fra Stranden, hvor de jo nu stod til ingen Nytte.

Da de kom til Gaarden var alt i den største Uro, en Slæde stod forspændt med de seks forte Heste, og Ordet gik, at Fruen vilde rejse ind i Landet med sit Sølvtoj. Endel var alt læstet paa Slæden, men de fejlede stærke Karle for at faa en stor Kæbel ned, som stod i Fruens Sovestue, og hvorom det hed, at den var fyldt med gamle Penge. Det var dog umuligt at bære Kæbelen, hvor mange der end tog fat, men saa lod de den glide ned ad Trappen paa Planke og slæbte den dernæst op paa Slæden. Saa snart den var læstet drog Toget bort, og Hovfolkene fik Lov at gaa hver til sit. Hvorhen Rejsen gjaldt, vidste ingen; men Fruen havde sagt, at hun vendte tilbage før Dag.

Da Hovkarlene kom tilbage, fandt de Mændene samlede paa Stovnen, hvor de enedes om at gemme, hvad gemmes kunde. De vedtog ogsaa, at den Bymand, som gik Fjenden tilhaande, skulde være luffet ude af Bylavet. Men den, som vidste, hvor anden Mands Ejendom var gemt og røbede det for Fjenden, kunde vente, at faa sit Guds ødet.

Der blev nu en Travlhed: alt Sølv, enten det var Penge, Spænder eller Knapper, blev gravet ned. Kobberfedler, Tinfade og Kruse, ja selv Madgrøder gik samme Vej. En Del Vin blev ogsaa gemt, selv Flæsk, Rød og Malt blev kørt ad Stoven til og gemt, saa godt det lod sig gøre. Matten gik dermed, men det fik ikke at hjælpe, for Dagen efter kunde Svensken jo ventes. Sulemadsen og Ollet blev derimod i alle Huse for ikke at vække Mistanke.

Nu bliver det at fortælle, at Fruens Rejse gik udenom Byen for at blive saa lidt kendt som muligt.

Men saa var det den nærmeste Vej at køre lige over Søen og efter Gudbjerg Marker. Rudsken fandt det tvivlsomt, om Isen kunde bære den tungtlæssede Slæde. Fruen derimod paastod, at der ingen Ting kunde være i Vejen: kunde Svensken gaa over Stranden, maatte de ogsaa kunne køre over den Smule Sø; derfor turde hun indestaa. — „Ja, naar Raadigfruen befaler det“, svarede Rudsken, „saa maa den ogsaa kunde holde“. — „Det skulde jeg, fandt for Herren, ogsaa mene!“ nikkede hun tilfreds.

Fruen førte derpaa i sin lille tospændte Slæde ud paa Isen, og der syntes slet ingen Fare paafærde. Men da den tungtlæssede og svært seksspændte Slæde kom et Stykke fra Land, tog Isen til at knage og synke. Rudsken raabte derom til Forrideren, og denne drejede straks efter Landet, saa hurtigt det lod sig gøre. Men ved den knappe Drejning, kom Vagenden til at staa stille et Øjeblik. Isen gav efter for det uhyre Tryk, og idet Hestene atter satte Slæden i Fart, skvat Redelen bag af og sank til Søens Bund. Fruen havde straks set Faren, hendes Gods var i, og hun kom til netop i det Øjeblik, Redelen sank. „Naa“, sagde hun, „nu er det, hvor det hører hjemme, og aldrig skal det flaa fejl, det jo gaar med Sorg, som er kommen med Synd. Men det tør jeg sværge, at Troldene i Lillefjorden har haft en Finger med i Spillet her! Spænd nu Forløberne fra“, vedblev hun, „og før med de fire Heste for Slæden til Raadigfruen paa Mullerup og bed hende tage mod de tiloversblevne Sager og gemme dem endnu i Nat, efter som Svensken kan ventes i Morgen; og jeg vil nu tage hjem for at være tilstede, naar de kommer“.

Her fandt saa Fruens meget omtalte Redel sin Grav. Hun selv førte hjem, og det lod til, at hun var lystig

over det skete Uheld. Men hendes Ord om, at Redelen nu var, hvor den skulde være, gav det gamle Sagn ny Næring for længere Tid.

Hele Julenat var der Folk paa Udtig efter Svensken ; men først op ad Dagen, mens Klokkerne kimede, meldtes der, at en Flok var taget ind paa Broholm. Folk stod alt paa Kirkegaarden og ventede Præsten, da denne Tidende bragtes dem, og de vilde straks have gaaet hver til sit, men Præsten bad dem gaa med i Kirke. Det var altid godt at holde sig til Vorherre paastod han ; og blev Svensken her i længere Tid kunde de gerne faa Lov til at være borte fra Kirken i mange, mange Tider. I Kristian den Fjerdes Dage, mens han var Præst i Jylland, kunde de tidt ikke komme der.

De gik saa i Kirke i Guds Navn. Stemningen var blød og hjærtelig, og især bleve Salmerne fungne med en Alvor, der var velgørende. Degnen havde netop læst Slutningsbønnen, da der hørtes Støj og Raab paa Gaden, og de styrte ud af Kirken, som de kunde bedst. Udenfor var ogsaa en skræffelig Forvirring og paa Spørgsmaalet, hvad Ulykke der var sket, svarede der, at Svenskerne nu kunde ses paa Banken ned mod Broholm, og det var Ulykke nok. Desuden, sagdes der, havde de gjort et svært Ustyr paa Broholm, da de ikke fandt Sølv nok. Foruden at de tog hver en Skilling og hver en Sølvse, de kunde finde, havde de slaaet Ruder, Døre og flere Stykker Bohave itu. Ja de truede endog saa med at tage Fruens seks Kjøreheste, dersom hun ikke sagde dem, hvor hun havde gemt sine Sager. Tilfældigt var Fruen bleven angst og havde fortalt dem om Redelen, hun vilde have flygtet med, men som sank i Søen. Dette vakte deres Røvelst. De forlangte nu bare et Maal-

tid Mad og Vejvisere til Stedet; de vilde saa straks tage bort.

Da de nu skulde spise og der kun var Træffer paa Bordet, mens Fruen selv stod bagved og græd, gav de hende en Sølvstke tilbage af Kovet, for at hun som enhver anden Adelsfrue, selv kunde spise med Sølvstke. Snart kom de til Gudme; men saa forhippede vare de paa Rebelen i Soen, at de straks tog derned, og Folk fik Ordre at møde der med Reb og Stænger. Ved at undersøge fandt Svensken, det havde sin Rigtighed med Rebelen; men de fandt ogsaa, at det vilde blive en vanskelig Sag at tage den op; ja at det, som Sagerne stod, saa godt som var en ren Umulighed, eftersom Isen hverken kunde bryde eller bære.

Noget skuffede forlod de Byen, efter at have taget hvad de syntes om, og som de kunde slæbe med sig. Blandt andet havde de allesammen forsynet sig med rene Skjorter, som de uden videre ved at bryde Risterne op tog med Magt, hvor man da ikke godvillig gav dem, hvad de forlangte. Ligesledes tog de sig ny Hosser, og hvor de fandt et Par Støvler, der passede, og som var bedre end deres egne, tog de dem uden videre. De robede ingen Mistanke om, at Folk havde gemt deres gode Sager, men sagde, at det var rimeligt Bønderne kun havde lidt, naar deres Naadigfrue havde saameget; det var jo heraf klart, at hun skummede Fløden og lod dem nøjes med Mælken.

Fra Gudme tog de Vejvisere til Hesselager; og det var dengang lige ret før Mørkningen. Gudme Mænd mente, at de skyldte Hesselagerne at melde dem, hvad Gjæster der var ivente; men de frygtede ogsaa, at Svenskerne skulde tage Hævnen, om de fik Nys derom. Det gjaldt derfor om at finde paa en List, hvilket ogsaa

lykkedes. En Offiser, der havde været i Præstegaarden, havde foruden sin aflagte Stjorte, sine Høser og Støvler, som man godt forstod, han havde givet i Bytte for det, han tog, ogsaa efterladt sig en lille Paffe, hvorpaa der stod skrevet: „Tilhører . . . . Kaptain i kongelig svensk Tjeneste“. Det kunde blive farligt at beholde denne, mente Præsten, men der var god Grund til at sende den til Hæsfelager, derover kunde Svensken da ikke vrede. Præstens Karl kom altsaa paa en Hest; saa snart som muligt reb han over Markerne til Hæsfelager Præstegaard med Paffen og meldte med det samme Svenskens Komme. De var dog allerede underrettede derom, for Naadigfruen paa Broholm havde allerede Juleaften, efter at have mistet sin Kedel i Gudme Sø, sendt sin Udrider til Hæsfelagergaard med Tidende derom, og med det Ønske, at det maatte blive meldt fra Gaard til Gaard og fra By til By ligetil Nyborg, at Fienden var i Landet.

Saaledes slap Byen for det første Svenskebesøg, og skjøndt somme klagede over Tabet af et og andet, maatte dog alle saade, at de var sluppet bedre, end de selv havde turdet vente. Anden Juledag takkede derfor Præst og Menighed Vorherre, der saa naadig havde holdt sin Haand over dem. Næsten hver Dag hørtes der nu ny Tidender om Svenskerne og deres Færd, der var forskellig, efter som Folk stillede sig forskellig til dem paa de forskellige Steder. Værst foer de frem, hvor Folk flygtede eller skjulte sig for dem. Paa saadanne Steder ødte de saa at sige alt; kun yderst sjældnen brændte de noget af, hvad strengt var forbudt dem af deres egen Konge, der fandt det dumt at øde det Land, han agtede at vinde. Plyndre maatte de egentlig heller ikke, men hvor Folk nægtede dem, hvad de havde Behov, maatte de tage det med Magt, og kun hvor Folk greb til Vaaben mod dem,

maatte de plyndre. Denne kongelige Ordre holdt vistnok noget Styr paa dem, men det var langt fra, den blev holdt, som den løb, hverken af Folket eller deres Hovdinge.

Som sagt manglede det ikke paa Rygter om Svenskers Færd, men ellers gik det roligt hen, indtil der Fastelavns Søndag oplæstes fra Prækestolen, at hans svenske Majestæt havde taget Landet Fyn i sin fulde Besiddelse, og han havde, for at værne om dette sit Land, befaleet at bygge en Fæstning ved Nyborg, eller maaske gøre Nyborg By og Slot til en Fæstning og Vaabenplads. Det var derfor nødvendigt, at Landets Folk stod deres fremtidige Konge bi med deres Guds og Kræfter, og havde han til den Ende ordnet Sagerne saaledes, at Bønderne fra to Miles Omkreds skulde møde der dagligt med Heste og Vogn, til Sædetiden kom. Længere borte fra stod det Folket frit for, om de vilde møde der med deres Karle en Maaned og saa atter saa Hjemlov en Maaned, eller de vilde levere Fødevarer til Arbejdsfolkene, hvortil der var stor Trang.

De nærmest boende havde efter denne Kongeordre intet Valg, og de kørte der da ogsaa hver Dag; selv da Sædetiden kom, undte Svensken dem kun en Uges Fristid, saa det var kun lidet, der blev saaret, ja paa sine Steder var det saa godt som intet. Naadigherren paa Broholm gav da heller ikke sine Bønder noget Valg: hun paastod, at Bønder var kun født og skabt til Arbejde; og at alt det, de kunde, det skulde de ogsaa klare med Hænderne. Bønderne lovede at gøre nogle svage Indvendinger, men hun lod dem forstaa, at det gik dem galt, satte de dem mod hendes Villie. Hun mindede dem om Bremerholm og lod dem vide, at de ikke raadte over deres egne Kræfter, det gjorde deres Naadigherren

eller Fruer, og vilde de derfor ikke arbejde for Svensken, skulde de arbejde for hende med at bryde Sten og sætte Hegn, for Frihed sømmede sig slet ikke for Hovbønder.

Der var et Par af Mændene, som knurrede lidt, uden at Fruen tydeligt mærkede deres Ord, men hun blev heftig vred og udbød: „Jeg troer, sandt for Herren, de knurre, de Hovbønder!“ — „Nej“, svarer Rasmus Jensen, „Mændene siger bare, at de dog ogsaa hellere vil arbejde for Naadigfruen, der er vort rette Herskab, end for Svensken, der er Landets værste Fjende“. Disse Ord formildede Fruen, og hun udbød: „Der er noget i, hvad I siger der, Børn! Det er klart som Dagen, at den danske Adels Danmark's rette Herskab, indsat dertil af Borherre selv, der har sagt: „Enten skal vi Herrer være eller Herrer tjene“. — „Der skal dog ikke staa et Ord i Bibelen om den Sag“, vovede en Mand atter at htre. — „Hvor ved din Væsel, hvad der staaar i Bibelen?“ spurgte Fruen heftig. — „Jeg ved det, Død og Krone, ikke“, svarede Manden, „men det ved Præsten, for han har gaaet i den forte Skole og ved hvert et Ord, baade Borherre og Djævelen har sagt hele deres Levetid“. — „Ja, ja“, sagde Fruen, „staaar det ikke i Bibelen, saa staaar det, ved mine Fædres Baabenshjelde, i Haandfæstningen, og, efter alt det min salig Mand har sagt, er den meget sikrere end Bibelen, for den er skrevet af lutter Adelsmænd af det reneste Blod, og hvoraf flere tæller deres tre Sneese Aner. Derimod skal Bibelen fra først af være skrevet af helt simple Folk som Fiskere og maaste Tøtere, og klart er det, at den passer slet ikke til vor Tid, for efter den bliver alle lige i Guds Rige; men det gaar Adelen aldrig ind paa. Forresten var det jo et farligt Evangelium for de Ufri; men trost jer ikke dermed Børn, for hvem der er slaaet til Skilling bliver aldrig

Daler. Gaa nu ellers hjem hver til sit, og hold jer rede til Ordren kommer. Jeg skal mage det saa, at hele Godsset kommer til at følges ad. Kosten skal I have med, for saa er vi fri for alle Udpresninger her paa Godsset“.

Paa Hjemvejen faldt Talen mellem Mændene om Adelens Uforskammethed. Den raadede for alt, men var ogsaa Skyld i alle Ulykker, ogsaa Krigen; men aller- værst fandt de dog, den handlede, naar den nu gif Fjenden tilhaande istedetfor at samle Folket og drive ham bort fra Landet. „Det skulde været i den Tid, Bønderne gif med Sværd ved Lænd“, sagde den store Mand i Storke- havegaarden, „da skulde Svensken ikke kommet til at rausage Bøndernes Kister for ingen Ting! Nu har kun Raadigherrer og Junkere Lov til at slaa fra sig, og de tør ikke; de er, troer jeg, endnu mere bange for deres Liv end Fanden for Hollænderen; og jeg troer ogsaa, de har Grund til at frygte, ja de har; for der staar gaanske sikkert i Bibelen, at de, som le her, skal græbe hisset! Og jeg finder det helt rimeligt, hvad saa end Raadig- fruene tør mene, at alle vi Hovbønder blive Raadigherrer i det andet Liv!“ — „Vidste jeg det sikkert“, sagde den lille Peder Dyr, „vilde jeg snore Halsen med en Grime- tøyle, saasnart jeg kom hjem, for her i dette Liv er altid kun lidt Godt, men nu bliver det jo rent galt“. — „Det gaar dig aldrig godt“, svarede den Store, „for i Guds Rige kommer kun de, der bliver tro til Døden, men langt fra de, der selv tager Liv og Død i deres egen Haand, for de er igrunden ligesaa flemme som Raadig- herrerne. Dog vil vi ingen domme; men sandt bliver det ligegodt, at det var en lykkelig Tid, da Bønderne gif med Sværd ved Lænd og i værste Fald dog altid kunde tvinge den stolte Adal til at tinge med sig!“

„Hvor langt tilbage ligger nu den Tid?“ spurgte en. „Det maa godt og vel være seks Snesse Aar siden“, sagde Storkehavemanden. „Min Faders Farfader var Mand dengang, og han har fortalt, at den gode Tid endte med en ordentlig Krig mellem Bønderne og Adelen. Det Sværd, han bar, har, som I ved, været i vor Gaard, til rige Otto lod det hente“. — „Tiden kunde være god nok“, mente somme, men det var dog en dyr Fornøjelse at gaa i Krig; mange blev da ogsaa lem-læstede, for ikke at tale om dem, der satte Livet til“. — „Troer I da ikke, det bliver en dyr Fornøjelse at slide og slæbe for Svenskerne ved Nyborg?“ spurgte Storkehavemanden, „og saa er vi endda kun Trælle!“ føjede han til. — „Den gamle Tid var den bedste“, paastod flere. „Men det bliver godt igen“, lagde andre til, „Kommer Tid, kommer Raad!“

Under saadant Ordskifte naaede de Bhen, hvor de skiftes tavse og nedslaede og gik hver til sit, og de ventede nu hver Dag paa Ordren. Faa Dage efter tudedes der i Bghornet, Folk troede fuldt og fast, at det var Ordre til at rejse til Nyborg paa Arbejde, og Mændene skyndte sig til Stævnen. Men Forvalteren fra Gaarden stod der og fortalte, at Svensken havde lidt et stort Nederlag ved København. Der var ingen, som ret vidste, hvordan det hang sammen; men naar der kom rigtig Beseft derom, var det muligt, Naadigfruen forandrede sit Forhold til Svensken, og ikke gik dem tilhaande ved Opførelsen af Boldene om Nyborg. Samme Dag fik de ligegodt Ordre at møde ved Nyborg tre Dage efter, og Fruen blev ved sit første Forsæt. Saa drog Karlene afsted og blev nogenlunde modtaget af Svensken. Der var Bogne i Hundrebvis, Arbejdsfolk Tusindbvis og Befalingsmænd i Snesebvis. Baa de Svenske

og Danske arbejdede sammen, kun med den Forskel, at Danskerne gravede og førte Jorden, hvorimod Svenskerne byggede. Og saa her taltes meget om Slaget ved København, uden at dog nogen vidste ret Besked om Udfaldet; desuden forbød Svensken paa det strengeste at føre det paa Tale, ja de satte endogsaa nogle i Bagten, som bleve trufne i Samtale derom, og der maatte de sidde om Natten med et Stykke tørt Brød og lidt Vand og saa atter paa Arbejde Dagen efter. Om Natten laa Svenskerne i Vhæn og i nogle Baratter, medens Bønderkarlene laa i Nabobhyerne, som de kunde bedst.

Svenskerkongen kom selv til Nyborg og saa til Arbejdet. Han talte med mange og lovede alle godt. Han vilde give Bønderne deres Frihed, naar han først blev Konge over de tre nordiske Riger. Enhver Bonde skulde have sin Gaard fri og frels, og hver, der vilde sætte Vo af nh, maatte nedlægge sig, hvor han lystede i et af Rigerne, Danmark, Sverrig eller Norge. Forøvrigt kunde det jo være Danskerne ligemeget, om deres Konge hed Karl eller Frederik.

Det tog Folk for det, det var; men forresten var de fleste af den Mening, at de ikke kunde saa det stort varre under svensk Herredømme, end de havde det under dansk. Men efter Karl Gustavs Besøg fik Biben en hel anden Lyd, ikke alene ved Nyborg men over hele Fyen. Det første, Folkene mærkede, var, at de, der skulde have Hjemlov ved Maanedens Ende, ikke fik denne. De fik derimod nu Brød og Kød tilbøjet hver Dag som svensk Soldater, og der var endog Tale om, at de skulde gøre Tjeneste som saadanne; men det blev dog ikke sat i Værk.

Det næste var, at der daglig kom lange Rækker af Vogne til Nyborg med Tønder fulde af saltet Kød, Sække

fulde af Korn, ja selv Sild og Flæsk, Smør og Malt fortes dertil. Alle de store Huse i Byen toges i Brug til alt dette; men Arbejdsfolkene gjorde sig mange Tanker derom. Det kunde ikke undgaaes, de fik at vide, at Landet blev frygtelig udplyndret, og inden længe gik Ordet imellem dem, at hver Gaard maatte levere en Ko, en Tønde Rug eller to Tønder Havre. Det fulgte af sig selv, at der mange Steder ikke fandtes Korn, da det var efter Saatiden. Men saa krævede Svensken Penge. Fandtes der heller ikke Penge, tog de, hvad de fandt for godt, enten Heste eller Høns, enten Klæder eller Bøhave. Dog tog de ikke disse Sager med sig, men byttede dem efter Hjertens Lyst bort til dem, der havde de Sager, de søgte.

Paa denne Maade blev hele Byer ganske udplyndrede for Korn, og de led stor Nød til Høsten kom. Nærmere Nyborg gik det endog saa vidt, at Fjenden tvang Folk til at bryde Taget af deres Udhusse for dermed at taffe Barakkerne til Soldater og Arbejdsfolk. Da Høflatten begyndte, bød Svensken, at hver Mand skulde føre et Ræs Hø til Nyborg, før han førte noget hjem i sit eget Hus; og vovede nogen at overtræde Ordren, skulde hans Gaard brændes af, og han selv sendes til Sverrig at overtage en øde Gaard. Dette sidste blev dog kun en Trusel, det blev idetmindste aldrig gennemført. Men at det var ramme Alvor med atafbrændte Gaarden, fik man at se med et lille Selvejerbylag paa tre Gaarde, som ingen havde tænkt paa at give Ordre, og som derfor heller ikke mødte med noget. Der sagdes, at en Raadigherre, der i Nabolavet havde ladet være at lade det lyse til ved Kirkestævne, for siden, naar deres Sager blev ødelagt af Svensken, at kunne tvinge dem til at underkaste sig ham som Fæstere. Først efter Høst blev

Svensken klog paa, at der ikke var kommet Hø fra den omtalte By, hvorpaa de sendte en Afdeling Dragoner dertil. Disse tog først, hvad de fandt værdt at gemme for deres egen Fordels Skyld; dernæst tog de alle de Heste og Vogne, de fandt, og læsede dem med Hø og Korn. Ja for at faa alt med, hentede de endog Vogne fra de nærmeste Byer, og først da alt, hvad flyttes kunde, var læsset paa Vognene, stak de Ild paa Gaardene.

Mændene søgte selv Nyborg og klagede. De paa-
stod, de ingen Ordre havde faaet, og de troede, at Svensken
derfor ikke vilde have deres Sager for det første. Sven-
skerne, de klagede til, tilstod, at de havde en Slags Ret;
men en Herremand i deres Nærhed havde klaget dem an
og sagt, at de altid var trodsige. De bad ham idet-
mindste at sige dem Herremandens Navn; men han paa-
stod, at han havde lovet at fortie det, og bryde sit Ord,
for at skaffe nogle fjendtlige Bønder Ret, det vilde han
ikke; og med den Vefked maatte de lade sig nøje.

Der er fortalt, hvordan Svenskernes første Besøg i
Gudme løb af, der er ogsaa fortalt, at hver Gaard hen
i Sommeren maatte levere en Ko, en Tønde Rug eller
2 Tønder Havre; men efter denne Udplyndring var
Byen helt udtømt for Korn. Rigtignok havde Naadig-
fruen faaet udvirket, at der var levnet saameget Rug
paa Gaarden, at hun kunde udlevere en Tønde til hver
af sine Bønder; enkelte af disse havde vel ogsaa skjult
en Tønde med Korn eller Malt, men Nøden var dog
stor, før Høsten kom. Ogsaa med Arbejdet gik det
strængt til, for Karlene var og blev borte.

Efter Høst maatte hver Mand atter levere en Tønde
Rug og en Mængde Halm til Svensken i Nyborg, og
ved denne Lejlighed bragte de Underklæder med til

Karlene, da Efteraaret jo nu stundede til. Karlene mente ikke dengang at slippe før hen efter Mortensdag, men nu kom de pludselig hjem nogle Dage efter Mikkelsdag. De havde hørt lidt om, at Danske og Brandenborgerne vilde drive Svensken bort fra Byen. Danske og hollandske Krigsskibe havde allerede lagt sig i Fjorden, og Svensken frygtede nu for at have de mange Danske samlede ved Byen. De hjemkomne Karle hørte ogsaa om, at der vist havde været Mytteri inde i Byen; men der vidste dog ingen ordenlig Rede paa noget.

Tiden svandt nu hen, men den gik roligt, for Svensken vovede sig ikke saa langt bort, da de hver Dag frygtede et Angreb fra Søfiden. Dette stolte Folk ogsaa paa og lod derfor være at sende en ny Udskrivning af Korn og Fod, som Svenskerne havde forlangt til Mortensdag. Denne Gang var Lykken god, for et Par Dage efter kom den Tidende, at Svensken var aldeles slaaet ved Nyborg og at hele Styrken havde maattet overgive sig til de Danske, saa der nu knap fandtes en levende Svensker paa hele Den. De store Omvæltninger her foregik efter Svenskekrigen mindes kun meget lidt i de gamle Sagn, der hentes om, at det var Adelsmændenes Skyld, vi fik Krig, og at det igen var deres Skyld, den løb saa ulykkeligt af, da de ikke vilde give noget af deres Guds til Landets Bedste, og ingen ejede noget uden dem. Nu heb det sig, at de skulde miste al deres Magt; men de mistede den dog kun for endel: hidtil havde de raadt over Kongerne, indsat og affat dem efter Behag, og tilsidst maatte Kongerne knap flytte en Fod uden med deres Forlov og var saaledes kun et Slags Ridesoged eller hvad det nu bedst kunde kaldes. Nu fik Biben en anden Lyd, for nu skulde Kongerne slet ikke staa andre end Gud i Himlen til Regnskab for deres Færd, og Adelen skulde

fønt rette sig efter de Love, Kongen foreskrev dem. Præsterne og Købstadsfolket skulde heller ikke være under Adelsens Herredømme, men Bønderne fik det paa en Maade langt værre, da de nu kom imellem en tredobbelt Bld eller blev trykket fra tre forskellige Sider. Rigtignok bad de Kongen om at faa lidt Lempelse i det gruelige Tryk, Naadigherrerne lagde paa dem. Men Kongen var, siger Sagnet, ikke alene saa ugudelig, at han lukkede sine Øren for sine Bønders Klagemaal, men han satte dem haardt i Rette, fordi de vovede at klage og bede om Frihed og aldrig vilde tage mod den Lære, at de vare fødte til Ufrihed.

Disse tre Sæt Plagere, Bønderne nu var givne i Bولد, og som de ikke havde andet Baaben imod, end efter bedste Evne at nedbede Himlens Havn over dem, var først og fremmest Kongen, der jo med et eneste Ord kunde have taget det værste Tryk bort, eller da sat en Pind for det; dette Tryk var jo Adelsens grændseløse Raahed og Havesyge. Men istedetfor fik de snart Kongens Enevælde at føle paa en hel anden Maade, da han efter eget Tryk skrev dem i Skat. Det hed sig nok, at dette kun skulde være, til der kom lidt Orden i Sagens Gang; men denne Orden kom aldrig. Dernæst var det Naadigherrerne, som plagede med Hoveri, med Vandgilde, med Hug og onde Ord og med saamange andre Ting, saa Gud sig burde forbarme. Og til disse to Sæt kom endelig alle de, der havde været i „den sorte Skole“, der nu under de enevældige Konger, først rigtig kom i Valgten. Først var der et Sæt af disse, der alle skrev Love, som ingen forstod uden de selv, men som Folk dog skulde handle efter, eller idetmindste lade sig behandle efter. Dernæst kom det Sæt, der vilde eller skulde lære Folket Kristendom. Og saa deres Tryk maatte Folket

føle, skønt man jo godt forstod, at Folk umulig kunde være rigtige Kristne, naar de havde gaaet i en Skole, hvor den Stemme selv stod for Stryet. Det blev da ogsaa en sølle Kirkegang, der blev de fleste Steder, for det gik hermed som med Hoveriet, at Folk kom kun, fordi de var nødte dertil. Og Visen, der blev gjort i denne Tid og lyder:

„Lad Præsten kun præke, forkynde Guds Ord,
jeg bryder mig ikke derom!“

er vistnok et godt Udtryk for Mængdens Tankegang. Disse to Sæt Plagere fra den sorte Skole var de første, Folket blev givet i Bold, senere hen kom der flere og flere.

Det blev dog langt værre, da den Konge (Fred. 3.) døde, som havde revet al Magten til sig, for hans Søn (Kr. 5.), der kom paa Tronen efter ham, delte saa broderlig med Herremændene og fredede i den Grad om deres Skødesynd, Sagten, at han i Folkemunde blev kaldt „Herremændenes og de vilde Dyr's Konge“. Han forskrev desuden fra Tyskland en Mængde Herrer, som han gjorde til Grever og Baroner, og disse blev ikke alene skattefri, men de fik endogsaa Lov til at tage Stat af Bønderne, som var det Kongen selv; de tænkte kun paa at blive rige og fornemme, men slet ikke paa at ophjælpe Land og Rige; ja de blev endog snart saa jammerlige, at de næsten ikke gjorde andet end æde, drikke og ride paa Jagt. Og saadan et Staahej var der med disse Mennesker, at de ikke engang kunde komme i Kirke, uden at de skulde køres i en Vogn med Himmel over, og for hvilken der var spændt seks Heste, der glimrede af Sølv. Desuden hørte der fire Karle til, for at det kunde gaa standsmæssigt, nemlig: en Kusk, en Forrider, en Løber

og en Tjener. Staffels Bønder saa deres Harm paa denne storsnubede Færd, og havde i disse Tider rent opgivet Haabet om Hjælp her paa Jorden. Hidtil havde de dog troet, Kongerne havde Hjærtelag for dem; men nu tog det en sørgelig Ende med dette Haab, for Kongerne havde fulbt og fast sluttet sig til Adelen. Hidtil havde det ene Sværd, saa at sige, holdt det andet i Skede; men nu hjalp de hinanden, som de kunde bedst, at lægge Land og Rige øde. Enkelte vovede vel endnu at stole paa Vorherre og bede ham vende Kongernes Sind, saa de maatte forstaa, at de var til for Landets Skjld, og at de skulde frede, men ikke øde det. Men de fleste nedbad Havn over alle Konger, Grever og Baronier og det hele Slægt, og de trøstede sig med, at deres Bønner mindst skulde udrette saameget, at de Store ingen Vykke eller Velsignelse fik af alt det, de under Navn af Skatter, Landgilde og Tiende pressede fra Bønderne. Der blev tit talt om, at det kunde være morsomt at se, hvordan det vilde gaa, hvis alle Bønderne forlod Landet og overlod dette til de Store. Vistnok tænkte ingen for Alvor paa at sætte det i Værk; men mangen enkelt, baade Mand og Karle, forsøgte at flygte, hvilket de dog for det allermeste kom ulykkeligt fra og maatte sone deres Brøde paa Bremerholm. Folk fandt, det var værre med denne Konge og hans mange Hjælpere, end det var med Svenskernes Plyndringer, for dette sidste vidste de dog, var kun en Obergang, men dette her saa de ingen Ende paa.

Et Sagn fra disse Aaringer skal her meddeles, for at Folk selv kan dømme om de Kaar, Bønder levede under i de Dage, og hvordan de følte sig tilmode under Trykket.

Det var netop det Aar (vistnok 1682), Kongen lod

al Ford opmaale og sætte i Hartkorn, at Jens Rasmusens havde Barselgilde. Barnet var en Søn og fik Navnet Rasmus Jensen efter sin Farfader, der er omtalt foran i disse Fortællinger. Det var efter Kirkefærdens, og Folk begyndte at samles til Gildet. Manden stod efter Tidens Vedtægt med et Tinkrus fyldt med Mjød og bad dem lædste deres Tunge. Naar nu den kommende stod med Kruket i Haanden, sagde han: „Godtaar! og Lykke med Drengen! Vorherre lade ham slægte sine Fædre paa, det har været gave Folk efter Tid og Lejlighed!“

Fra den gængse Maade at udlade sig paa, afveg ved denne Lejlighed en Mand fra Boholdt, der var Jens Rasmusens Svoger, gift med hans Søster, der, som foran er fortalt, spandt omkap med Naadigfruen. Hans Kone var Barnets Gudmoder, og han selv havde været Fadder; nu fulgtes han fra Kirken med dem, der var med Barnet. Saasnart de brugelige Skikke var forrettet, og Gudmoderen havde givet Barnet i Faderens Hænder og sagt: „Her giver jeg dig en Kristeu for en Hedning!“ og søjet til: „Gud lad ham aldrig gøre sit Navn den ringeste Skam! Saalangt tilbage fra, som Ordet er kommet til os, har hans Fædre frygtet Gud og æret Kongen — Vorherre lad ham gaa paa deres Beje!“

„Tak Søster!“ svarede Manden, tog Barnet og lagde det i den opredte Bugge. Men han vendte sig hastig fra Buggen mod sin Svoger, der stod i den aabne Dør. Han bad ham være velkommen og rakte ham Mjødkruset. Svogeren tog det, løftede det højt og sagde: „Lykke med Sønnen! Gid han maa opleve og se alt det bragt ilave, som Konger og naadige Herrer og Præster har bragt i ulave til Odelæggelse for Land og Rige! Jeg har det Haab, Vorherre vil Danmark vel, og oenter

derfor ganske sikkert, der vil komme en Tid, da de Store vil faa deres stive Nakker bøje, kun vi venter hans Time!"

Ved Bordet faldt Talen igen paa de trange Tider, Bønderne maatte døje. — „Men, hvad var det, der blev læst op ved Kirkestævne idag?" spurgte Boholtsmanden. — „Ja, hvad var det", fik han til Svar, „blev der ikke læst op, at Naadigherren efter Lands Lov og Ret maa stifte Djnene ud paa den, der bliver truffet som Krybsfytte paa hans Bildbane." — „Gud fri os og se i Naade til os", sagde nogle Koner og korsede sig, „er det nu kommet saavidt?" — „Saavidt har det været længe", svarede Boholtsmanden, „den Lov er nogle Aar gammel, men det er af Kristen=Kærlighed, den bliver læst op engang imellem, for de Godtfolk er nu kommet paa det Nene med, at de baade kan, tør og maa byde Bønderne, hvad de vil, som Lov og Ret, naar bare de lade os vide, hvad der er deres allernaadigste Villie".

„Ja men, mon dog Naadigherren virkelig lod Djnene stifte ud paa en, om han skød en Hare?" spurgte en Kone. — „Det kan du være vis paa, ja I kan være vis derpaa Allesammen", sagde Manden fra Boholt. Selv om vor allernaadigste Konge gaar jo Ordet, at han har været saa naadig at lade Djnene stifte ud paa et Par Syndere til Vre for sin fordømte Lov". — „Gud se dog i Naade til os!" udbrød Konerne. „Hvad mon vi Stakler dog have syndet, mens han har sendt os saadan en Tyrk til Konge!"

„Syndet?" gjentog Mændene ovre ved det andet Bord, „vi har saamænd ikke syndet! i hvert Fald er vore Synder kun smaa Splinter, hvorimod de Stores er som Bjælker til en Herregaardslade. Men disse to Stakler var efter Ordet, der gaar, kun to fattige Stoddere — to

Kulsviere var de, og tilmed Kongens egne Ugedagstjenere, der brændte Kul til Kongens egne Storstene. Forfulgte skulde de have været, som saamange andre, Reden havde de fuld af Born og ikke noget til Føde til dem; men Skoven var fuld af vilde Dyr. Saa fandt de, at det var rimeligere, de aade Dyrene, end at Dyrene aad den Smule Korn, der groede paa deres Mark. Dette fandt Kongen ligegodt var bagvendt, for han arbejder paa at gore Landet til Herremændenes og Dyrenes, især de vilde Dyr's Himmerig, men til Smaafolks Helvede".

„Er det virkelig muligt“, spurgte Mændene. — „Som jeg siger“, svarede Manden fra Boholt, „jeg har hørt det af Naadigherrens Kulbrændere paa Hæsselagergaard, der er forskrevet fra samme Egn. De har fortalt, at de samme to Mænd havde sat et Hegn om deres smaa Marker med høje spidse Staver, og at andre lærte Kunsten af dem og satte lignende Hegn om deres Raalhaver. Men saa traf det sig at en gammel Hind sprang sig en Staver i Livet. Folkene turde ikke røre Dyret, men sendte Bud efter Skytten, som ogsaa kom og hentede det. Det var dog langt fra, at Folkene slap for Straf, for da de tilstod for Naadigherren, at de havde sat Hegnet saaledes for at genne Dyrene ude, og at de havde lært Kunsten af Kongens egne Ugedagstjenere, lod han dem ride Træhesten, og dernæst meldte han Sagen for Kongen. Kongen forsømte ikke at tage sig af sine Herremænd og deres Hjorte, som han efter Sommes Mening regnede til et og samme Folkefærd. Han udgav nemlig en Lov, der forbød at sætte saadanne Hegn i Fremtiden under Straf af fire Lod Sølv; og det følger af sig selv, at de, der allerede stod, skulde borttages. De to omtalte Staffler maatte da ogsaa tage deres Hegn bort, men saa fik de alt deres Korn rdt af Hjortene, og da de saa var nødt

til at gribe til noget, fandt de det var bedst de aad Hjortene, for at bjærge Livet saalænge de kunde. Dette kom dem dog dyrt at staa. for da det blev meldt til Kongen, lod han deres Djne udstikke“.

„Gud lad ham svede i Helvede for det!“ bad flere. „Han brækker vel snart Halsen i sin Iver for at fange Hjorte“, mente somme. „Han kommer vist aldrig ord- enlig ud af Verden“, sagde andre; „han bliver vel nok stanget ihjæl af en eller anden gammel Hjort, for han har jo nu opslaaet sin Bopæl ude i Skoven hos dem!“ — „Havde han været død og borte“, sukkede en gammel Kone, „saa havde det vist været bedre for Land og Rige, for Synd og Skam er det med hans Lov og Ret; thi at han hævdter vilde Dyrs Ret til at ødelægge den Smule Korn, Fattigfolk avler, er noget vi aldrig har set Mage til. Vorherre tilgibe ham det! Men lad os dog huske, at han er vor Konge, og at det altid har været de Gamles Tro, at vi skulde frygte Gud og ære Kongen, for at vi kunde saa Lykke her i Landet. Rigtignok har vi aldrig havt det saa ulykkeligt, som vi har det under denne Konge, som alle forbander, og rigtignok mener jeg selv, der kun er lidt Godt i ham, og at ingen af alle de andre har gjort Bønderne saameget Ondt som han; men er det dog ikke at gaa forvidt, naar han bliver kaldt en Tyrk, eller naar der siges, at han regner sig selv og Herremændene og de vilde Dyr til et Folke- færd?“

„Der er noget i det, du siger“, sagde Boholtmanden. „Vi skal huske, han er vor Konge! Men sørgeligt er det, han har siddet paa Tronen snart en Snes Aar, uden at have gjort saameget Godt for Menigmand som en Havreavn; men derimod har han gjort mere Ondt end alle andre Konger, vi har havt, siden den første

Frederik. — Lidt Forskel gør han vel nok paa sig selv og Herremændene paa den ene Side og de vilde Dyr paa den anden, for det er jo klart, at de sidste bliver fredet for de førstes Skyld, men naar Talen bliver om at leve flot paa Smaaafolds Regning, saa falder Forfellen bort. Der gives jo ikke haardere Straf for at slaa en Herremand ihjæl, end som for at slaa en Hjort ihjæl. Og naar den Talemaade er kommet ud, at han er en Tyrk, saa kommer det af, at hverken Tyrken eller han holder deres egne Love. Og hvad nu den Sag vedkommer, saa har jeg hørt af de samme to Mænd, der fortalte mig, at han lod Djnene stikke ud paa to Stakler, der tog en Hjort for ikke at dø af Sult, at han, da en fornem Junker, der slet ikke dreves dertil af Nød og Trang, blev fanget som Krybskytte, ikke alene lod ham slippe for Straf, men ophøjede ham endogsaa derfor, saa det kan ikke alene siges om ham, at han lader de smaa Dyr straffe og lader de store løbe; men der kan godt søjes til, at han lønner dem for deres Dveri. Tilmed er vor Konge en Gudsbespotter, for der staar tydelig at læse i Guds Ord, at den, der fortrykker den Ringe, forhaaner den, der skabte ham. Og efter disse Ord maa jo virkelig vor aller-naadigste Konge, vore Herremænd og Præster regnes for Gudsforhaanere og Gudsbespottere, for de river jo virkelig alting til dem, bare for at leve flot, om saa Smaa-folk lide Hunger og Nød, og Land og Rige er nær ved at forgaa“.

„Ja hvis saadan noget kan kaldes tyrkisk“, svarede den Gamle, „har du jo et Slags Ret. Jeg vidste kun om Tyrken, han havde flere Konger, og vor Konge har dog kun en Dronning“. — „Det er sandt nok“, svarede Manden, „vor Konge har kun en Dronning, men saa har han Slegfreder, jeg ved ikke hvormange. Navnet gør

mindre til Sagen, for vist er det, haade vor Konge og mange af de Store lever paa tyrkisk, og det er kun vi Smaafoik, der lever som Kristne i Ægtestanden“.

„Saa har jeg ogsaa hørt, at Tyrken sælger Mennesker“, sagde den Gamle, „det gør vor Konge dog ikke“. — „Ikke det!“ svarede Manden, „det er som man tager det til: paa en Maade er vi jo solgt alle sammen til Herremændene, og de sælger os igen, den ene til den anden“. — „Desværre er det sandt“, svarede flere, „men han og de lader os dog blive i Landet“. — „Det gør Tyrken ogsaa, saavidt jeg ved“, svarede Manden. Men troer I ikke, han sælger os „udenlands“ engang med det første, hvis han ser sin Fordel ved Handelen“. — Et tungt Suk undslap de fleste, og enkelte udbrød: „Han kan jo være istand til Alt, eftersom han kendelig nok hverken frygter Gud eller undser sig for Mennesker!“ — „Skam faa den, der arbejder mer end nødvendigt til Livets Ophold!“ sagde en stor Mand, idet han satte sit Krus haardt mod Bordet. „Paa en Maade æder jo de vilde Dyr Kornet, og naar det er høstet, tager de Store det under de forskellige Paaskud, og det ligeud til det yderste, saa de levner kun Sultesøde til os. Lad dem længe nok læse op fra Prækestolen, at det er en Skam for Landet, at Kongen maa lade hente Korn udenlands og Smør og Ost i Holland, det bliver de Stores Skam og ikke vor. Gav de os Friheden, som de har den i Holland, groede der nok Korn efter vore egne Pløve!“

Det var nu klart af et og andet, at Maaltidet var til Ende. Manden og Konen, der efter Skik og Brug havde gaaet tilhaande ved Bordet stod nu og ventede til der blev et Ophold i det ivrige Ordskifte, da sagde Manden: „Ja mine Venner og Gæster! jeg venter, I nu

alle har købet jer med Mad og Drikke. Vi ville faa takke Vorherre for hans gode Gaver! — han, ved vi da, er og bliver god, og godt er det, at han lever! — Nu har vi alle sammen druffet og ædt, nu skal Vorherre ej være forgat! Han lader Græs gro for Fæet og Sæd til Menneskens Tjeneste, at han maa fremføre Brød af Jorden! Velbefomme jer alle sammen! — Har I lyst, vil det glæde mig og min Kone, om I vil blive siddende her et Glas eller to (her menes Timeglas) og drikke Milet og Mjoden, vi har brygget til dette Gilde“. — De sang nu en Salme. Derpaa rejste de sig, sagde Tak for Mad og gik udenfor.

Sagnet har ikke gemt mere fra dette Gilde. Tidens Tand æder jo saameget, og godt er det endda, den levner lidt. Men nogle Aar efter var der atter „Barnsøl“ i den samme Gaard, og Svogeren fra Boholt var mellem Gæsterne. Talen blev atter højroftet, da Ordene faldt om Kongen og de Store. „Disse er nu vor Tids Drager“, sagde Boholtsmanden; „i gamle Dage aad de Piger og Jomfruer, nu æder de Bønder!“ „Det sagde du ikke, om en af dem horte det“, afbrød en anden ham. — „Det forstaar sig“, tilstod han; „saa kysede jeg vel endog paa den Haand, jeg ønskede hugget af til Albuen. Det er Hyklari — det forstaar sig. Men det er Verden fuld af i vore Dage: Kongen hykler for Vorherre, de Store for Kongen, og vi igen for de Store. Men har I hørt“, spørger han derpaa, „at vor Konge vil sælge en Hoben Bønderkarle som Krigsfolk til fremmede Lande?“ — „Skulde det virkelig være sandt?“ spurgtes der ivrigt. — „Det er saa sandt, som jeg sidder her,“ svarede han, „Kongen har underrettet alle Raadigherrer om, at han vil give en vis Pris for hver, de sender ham, og han vil tage mod dem, enten de er saa eller saa, for

kan de faa endelig ikke blive Soldater, skal de arbejde paa de kongelige Godser, hvorfra han nok tager næsten alle vaabenføre Mænd. Og en vis Herremand, ved jeg da, vil sende et Par, som han har mistænkt for Knyb-skytteri".

"Saadan noget kan vi da kalde at handle med Mennesker", sagde flere. — "Na, ja, men han staar jo ingen til Regnskab for, hvad han gør", sukkede andre. — "Jo, han staar Vorherre til Regnskab", paastod en gammel Kone, "og der skal være sat Livsstraf i Guds Ord for dem, der over den Synd". — "Kongen har Vorherre vist ikke nødig at straffe paa Livet", mente den Boholtsmand, "for han tager sagtens Livet af sig selv med Drik og Horeri inden ret længe, hvis han ikke forinden brækker Halsen, naar han løber omkaps med de vilde Dyr".

"Hans mulige Synder bliver dog langt opvejet af hans rirkelige Gudsfrugt", paastod Præsten, der, uden at nogen havde lagt videre Mærke dertil, var traadt ind i Stuen. — "Hvad mener Faer dermed?" spurgte den Fremmede fra Boholt. — "Jeg mener", svarede Præsten, "at han nu er ved at samle en ny Salmebog til Brug i Kirkerne; og det bliver en god Bog, for det er overdraget vor højærverdige Biskop at samle den. Desuden gør han da, hvad han kan, for at udrydde Hekseri, Trolddom og anden Ugudelighed af Riget".

"Bliver Salmebogen god, er det saameget desto bedre", svarede Manden, "derom kan jeg forst have en Mening, naar jeg kender den! At Kongen har ladet nogle gamle Kællinger brænde, der skal have gjort nogle Kunstter, ved vi ogsaa; det er jo læst op for os fra Prækestolen. Men jeg forstaar ikke, at dette med nogen Rimelighed kan regnes ham til Gudsfrugt. Derimod er det vi Bønders Mening, at han i dette Stykke ligner

fig selv: det er jo hans Bane at hænge Smaathvene, men lade de Store løbe". — „Det er haarde Ord", afbrød Præsten. — „Men de er desværre altfor sande", fortsatte Manden. „Se om han ikke lod stikke Djinene ud paa de fattige Stakler, der haardt fristet, som de var, slagtede og aad en Hjort, men derimod gjorde Stads ad den fornemme Straajunker, der mildest talt havde gjort sig skyldig i den samme Synd. Og ligedan lader han Smaafolk brænde, der over Hekseri og andre Helvedes Kunster, men derimod lader han dem løbe, som gaa med „Silkeskjort", for ikke at tale om dem, der bær „Kjole og Krave". — „Troer den fremmede Mand virkelig, der gives Fruer og Præster, der give dem af med Sortekunster?" spurgte Præsten. — „Jeg troer paa Vorherre", svarede Manden. „Og det gøres jo ikke nødig at spille mange Ord paa den Sag, efter som Faer jo selv har været i den sorte Skole". — „Nej vist ikke nej!" raabte Præsten og stampede. — „Jeg forlanger ikke, Faer skal aabenbare sin egen Skam", sagde Manden, „jeg gjorde det ikke heller om det var mig. Jeg har aldrig hugt de Præster, der har snakket alt for højt om saadanne Sager og øvet deres Kunster alt for frit". — „Der gives, ved Gud, hverken Fruer eller Præster, som over Sortekunster; det er bare den ugudelige Bønderflok, som færdes med saadant, det tør jeg dø paa!" svarede Præsten.

„Nu driver Faer det dog vel vidt", sagde Konerne, „for det kan jo ikke fejle, han ved, han siger Løgn, og det klæder alle ilde, men dog allermest en Præst". — „Er I Mennesker da forrykte!" raabte Præsten. „I har fortjent at staa Skrifte allesammen, saadant Brovl, som I siger om en Herrens Tjener, som i Grunden baade er Kongens Tjener og Herrens ogsaa, efter som han er

udnævnt og indsat i sit Embede af vor allernaadigste Konge“.

„I Præster kommer altid med jeres Sammenligninger mellem Vorherre og Kongen“, sagde en gammel Koue. „Men vi Smaafolk er nu af den Mening, at Kongen er ligesaa flem, som Vorherre er god. Og Faer maa jo selv vide det, at han, saalænge han har været Konge, har taget fra Smaafolk og givet til de Store. Men derfor synger vi Bønder ogsaa om Kongen:

„Saa ilde er hørt Kong Kristjernes Navn,
for han er ikke paa Menigmands Gavn!“

„Ha, ha!“ raabte Præsten og sprang op, „en Nidvise om vor allernaadigste Konge, om Majestaten selv! Ikke engang den kongelige Krone kan frigøre en for disse Plebejers Haansord, de burde kagstryges alle de, der synge den Vise og Ophavsmanden til den burde miste Hoved og Haand!“

„Gud fri os!“ raabte flere. Men den gamle, der havde fort Ordet, sad roligt, saa stift paa Præsten og sagde: „Giv mig kun an! jeg vil gärne dø for det, jeg har sagt, aldenstund det kun er den rene Sandhed. Jeg er gammel, og det eneste, jeg kunde have lyst at leve for, var om jeg kunde faa at se, at Vorherre stilte os af med denne Konge, som han har givet os i sin Brede. Men derom kan jeg jo kun have meget ringe Haab: jeg er jo nemlig nærved at fylde de fire Sneese, har døjet Hunger og meget andet ondt i denne Dyrkonges Dage. Han derimod er vel næsten halvanden Snes yngre og har aldrig døjet andet, end hvad han selv har afstedkommet ved Drik og Hor“. — „Ja saa har han da rendtes med de vilde Dyr, til han var færdig at brække Arme og Ben“, raabte flere. „Det er dog rasende med

de Menneſker", ſukkede Præſten, „og hun den Kælling er alt for gammel at anklage, jeg ſtod endogsaa Fare for at faa en Frettesættelſe, om jeg gjorde det. Men jeg maa ſe at faa en eller anden til at ſynge mig den Viſe“, ſagde han endnu lavere. Han rejſte ſig derpaa og ſagde højt: „Kan en af jer ſynge mig den Viſe, ſom gamle Maren beghndte paa før? det maa viſt være en ny“. — „Ny er den viſt ikke“, ſagde ſomme, men ſynge den vilde ingen og kunde ingen. — „Faer ſkal have Sandt at vide hos Børn og gamle Folk“, tog den gamle Kone atter Ordet, „de andre ere langt klogere end Rotterne!“ — De fleſte lo; men Præſten ſagde ſtødt: „Tror hun, gamle Kvind, at jeg ſtiller Fælder?“ — „Jeg gør ſaa“, ſvarede hun, „og jeg har aldrig troet noget godt om Faer. Det ſkulde været Faers Formand, ham havde ti for en ſtaaet til Tjeneste og ſunget en Viſe for, naar han bad; men — det forſtaar ſig — han forlangte os da heller aldrig til at ſynge Ridviſer om Kongen!“ — „Men dumme Hob!“ raabte Præſten og ſtampede i Gulvet, „har jeg nogensinde forlangt ſaadan noget af jer!“ — „Ja, ja!“ raabte de alle. „Vi tør gøre vor Ed derpaa“, føjede ſomme til.

Præſten rystede med Hovedet, men ſagde formanende: „Lad os ikke tale mere om Kongen. Hvordan kom vi dog ind paa den upaſfende Snak?“ — „Det kom paa Tale om Præſternes ſorte Kunſter, men ſaa paafod Faer, det var upaſfende at ſkylde Folk, der var indſat af Gud og Kongen, for ſaadan noget; jeg ſøgte at gøre gældende. . . .“ — „Naa“, ſvarer Præſten, „nu huſker jeg det; ſom mit Fadervor! Men lad os ikke tale mere derom! Lad os hellere høre, hvad I véd om Præſternes Kunſter, — og maaffe I kan ſige mig, hvornaar jeg ſidſt øvede en ſaadan?“ — „Har Faer glemt det ſelv“, ſvarede en

Rone, „hvor skulde andre saa vide det! Karen Ber Nielsens kærne i Torsdags, men fik ikke Smør, det véd jeg; derimod véd jeg ikke, om Faer har taget det?“

Nu sprang Præsten vred op, slog i Bordet ogbandede, de skulde bevise, at han gav sig af med „sorte Kunster“. Men Gildesfolkene lo og paastod, han var hel urimelig: Først vilde han, at de skulde sige, naar han øvede saadan Ufærd sidst, og dernæst, at de skulde bevise, at han øvede saadan noget. — „Har jeg da talt saa uforstandigt“, svarede han nedslaaet. — „Nu, ja — det er min svage Side, at jeg forivrer mig“, sukkede han, „jeg blev ellers en stor Mand i Verden; men nu taler vi ikke mer om den Sag. Fortæl mig heller, hvad I véd om kloge Præster!“

Der blev nu fortalt en Del Sagn, som i de Dage var Folks fælles Eje. At begynde med paastod Præsten, at det var Løgn alt, hvad der fortaltes deri. Men til Slutning svarede han: „Na, ja Børn! der sker, sandt for Herren, meget underligt i vore Dage; og, som I selv siger, der er aldrig saa fed en Bittes Flæsk, der jo er en Kertel ved, saaledes er det saamaand ogsaa med Præsterne. Selv mellem Vorherres Apostle var en Judas, og han blev taalt; Vorherre sagde jo nemlig: Jeg har udvalgt eder tolv, men en af jer er en Djævel; men han drev ham dog ikke bort.“ — „Han satte ham da heller ikke til noget Embede“, sagde en gammel Mand temmelig højt. Men Præsten lod, som han ikke horte det, piffede i Bordet og sagde: „Giv Lyd! Børn, jer Sjælesørger har en Formaning til jer, før han gaar!“ Da det stilnede, tog han tilorde og sagde: „Lyder eders Ledsagere, og lader eder sige af dem til det Gode. De skal jo gøre Regnskab for eders Sjæle. Vider derfor, mine Elskelige! Der er ingen Øvrighed uden af Gud,

det være sig i Kirken, i Staten eller i Skolen! Ugefra de kronede Hoveder til Degnen med Parth og Livfjole! — Alle ere de indsatte af Herren. Han véd godt, vi er ikke rene, men han er saare rig paa Misfandhed. Han graver og gøder om os og lader os sidde i vore Embeder. Og, hvor skulde vi Stakler ellers søge hen? Vi mægter jo ikke at grave, og vi skammer os ved at tiggere. Ja, vi fristedes til at gøre det værste for Land og Rige. Amen!”

„Men hvem er det dog, Faer taler saadan om?“ spurgte Manden fra Boholt. „Er det Vorherre, eller er det Kong Kristjan den Femte?“ — „Jeg mener først og fremmest Himlens og Jordens Skaber, mine Elskelige! Men jeg vil ogsaa lægge et godt Ord ind for min allernaadigste Arveherre og Konge, Kong Kristjan den Femte. I maa slet ikke gaa irette med ham, Børn! Han er Herrens Salvede! Selv om Herren i sin uendelige Naade gav jer Lusifar til Konge, skulde I kysse paa Riset som lydige Børn. Hvormeget maa I da ikke glæde eder, da han har givet eder en saa dybsiret Herre som Kr. 5., der af Omsorg for den rene Lære harnægtet sin egen Kone, Dronningen, en ellers ringe Bøn, og derved tydelig lagt for Dagen, at han elsker Herren over alt.“ — „Mon han ogsaa havde sagt nej, om en af hans Friller havde bedet?“ spurgte én temmelig højt. — „Ti stille, mine Venner!“ fortsatte Præsten. „Jeg kan forsikre jer, at alle lærde, vellærde og højlærde Mænd roses Kongen derfor og paastaar, at ingen med Grund kan nægte, at han sætter den rene Lære over sin egen huslige Lykke. Saa hjælper han, som han kan bedst, med til at bekæmpe Tyrken og Baben.“ — „Skal han ogsaa roses, fordi han sælger Bønderne til Krig i fremmede Lande og øder Bengene i Sus og Dus med Friller

og Drifkebrødre?" spurgte Konerne. — Præsten lod, som han ikke hørte det, men vedblev: „Dg nu giver han os med det første en ny Salmebog, naar vi faar den, er vi det kristeligste Folk, der er paa Jorden. Lad os derfor bede: Gud holde sin Haand over vor allernaadigste Konge, der glemmer sine egne huslige Sager af Iver for Herrens! Gud lad ham nyde Helbred og et langt Liv, som han saa fuldelig fortjener. Amen! — Dg nu Guds Fred og en god Dag, mine Sognebørn!“ Dermed var Præsten ude af Døren.

„Hvad er det dog for en Filifter, I har faaet til Præst, Svoger?“ spurgte Boholtsmanden, da Præsten var ude af Døren, „I har rigtignok faaet en, der kan snakke op og ned af Væggene. Gaar han saadan om og præker, behøver I saamænd ingen anden Huspostil!“ — „Ja, hvad han er for en, véd vi jo knap. Han har ikke været her før, men det er galt nok, at vi skal nøjes med ham til Kirkepostil, saa vi vilde nødig have ham til Huspostil ogsaa; saa du har Ret, der er ingen Rede ved det Ringeste af, hvad han siger. Kun er det klart, at han mener, at alle Konger, Raadigherrer, Præster og Degne, ja selv alle Slags Skattekrævere ere indfatte af Vorherre, selv om de i al deres Færd viser mere Lighed med den Slemme end med Mennesker. Men lad os nu glemme Præsten og hans Brøvl, saa godt vi kan; vi er jo nu til Gilde, og her skulde vi glæde os. Godtaar, Svoger! Vorherre lever endnu! og Bladet vender sig, naar han vil. Vi kan være visse paa, det vender sig, før Kongen og hans Mænd eller Slæng faar Landet lagt helt øde, for det vil Vorherre ikke have!“

II.

Nogle Træk fra Bondestandens mørkeste Dage.

Det er et mørkt Billede, der stilles os for Øje med Ordene: „Vi ser intet bevæge sig paa den store Skueplads foruden Krigshære som Røddyr i store og smaa Flokke, hører Døden udraabt fra alle Prækestole som Livets Maal, og mærker kun Dødens Ulter ryge fra alle Skoler; og dog maa Børnenes Øje ikke krympe sig ved at betragte den Skarsild, Fædrene var nødt til at gennemgaa.“ Men det syttende Aarhundrede var tilvisse ogsaa mørkt, og af Indledningen til dets Historie er disse Sætninger taget.

I vort Fædreland var der tilvisse ogsaa mørkt og ved Aarhundredets Slutning saa det ud, som nødtes det til at gaa tilgrunde, for dets Styrke, Bondestanden, var saa forarmet og udpint, at den knap agtede det Umagen værd at dyrke Jordeu. Fem store Krige havde Landet ført i Aarhundredets Løb, og i de tre af dem fristet den Skabne at blive oversvømmet og udplyndret af Fjenden. Med Regeringen var der flet den Forandring, at Landet, som ved Aarhundredets Begyndelse var et Valgrige, gik over til at blive et Arverige. Adelen havde ogsaa mistet sin store Magt, der nu ene og alene var lagt i Kongens

Hænder. Men Bondestanden had forgæves den enevaldige Konge om lidt Lettelse, han rørtes ikke ved dens Klage. Derimod blev dens Stilling værre og værre, for saa længe Kongen og Adelen droges om Magten, kan det siges, at det ene Sværd holdt det andet i Skeden, og tit fredede den ene Part om det, den anden vilde rive til sig. Men nu, da Kongerne havde al Magt, udsfrev disse Skatter efter Hjærtens Lyst, for de brugte meget, og de ødte mere, og hvad de ikke gjorde selv, gjorde deres mange baade inden- og udenlandske Svirebrødre; Aarhundredets sidste Konge lod Herremændene have den frieste Raadighed over deres Godsers Bønder, og Hoveri og Skatter og alle Slags Plager strængedes Dag for Dag, saa til sidst opgav de fleste ganske Haabet, og kun de bedste søjtede Redning i Kongens Død, som de derfor ventede med Længsel og had Borherre fremsthynde.

Det var netop et af de sidste Aar før Kongens Død, at Bymændene i Gudme stod paa Stævnen og raadsløge om Arbejdet i Marken for det kommende Foraar. Talerne faldt om det meget Ny, Tiden førte med sig, og som alle vare enige om kun var til Fordærv for Bondestanden. At begynde med syntes de fleste, at det allerværste, Kongen havde gjort, var, da han folgte de tolv Tusinde Karle udenlands, og hvoraf saagodt som ingen vendte tilbage. „Na ja“, tog en gammel Mand Ordet, „det kan kaldes tungt at miste Slægt og Venner paa den Maade; men derfor er der dog Trøst: de gif jo paa deres lovlige Beje, og der fandt de deres Død. Men det har altid været de Gamles Tale, at de, der døde paa deres lovlige Beje, de kom til Himmerige; og der er Himmeriges Hvile og Glæde; den nyder de nu. Men en anden Sag er det med det, de kalder Hartforret.

Det er nu ordnet saadan, at vi kan være vis paa, vi aldrig slipper for at betale Stat, selv om Kongen, som vi haaber, dør med det første". — „De tager jo saa at sige alt, hvad vi har, og vi maa for det meste sulte“, sagde Storkehavemanden. Dette syntes at aabne for alle de bitre Følelser, de Stores Undertrykkelse havde avlet i Hjerterne, og en sagde: „Vi skulde lade helt være med at arbejde, saa nødtes de Store dog til at tage fat selv“. — „Det var kun Løn som forskyldt“, sagde andre, „men det blev et Spørgsmaal, om vi saa fik Foden selv. Der blev nu talt meget frem og tilbage, men endelig blev det den overvejende Mening, at lade hver tredie Ager ligge til Høslæt, de kunde nok endda avle det nødvendige, og mer end det nødvendige var det ikke værd at lægge sig efter, for det tog Konge og Herremænd fra dem ligegodt, og de selv sparede da baade Arbejde og Saakorn.

Under al denne Snakken frem og tilbage havde Jens Rasmussen siddet forover bøjet paa sin Sten, støttet begge sine Albuer paa Knæerne og skjult sit Ansigt i sine Hænder, men han havde ikke givet et eneste Ord i Laget, og det var saa godt som en staaende Tanke, at en Sag ikke var vel overvejet, naar han ikke havde sagt sin Mening derom. Olsmanden vendte sig derfor til ham og spørger: „Hvad siger du til den Sag?“ — Jens Rasmussen saa langsomt op, rømmede sig og sagde: „Jeg siger, det er baade sandt og sorgeligt, at Sagerne staar, som Ordene ere faldne her; men vi haaber dog alle paa bedre Tider, vi ved der er kun ét Baand om Karret, som alle vore Ulykker kommer fra, og det er ganske nærmere ved at bryde, end vi tør mene“. — „Du kommer altid med halvsvæden Vise, Jens!“ afbrød hans Genbo ham. „Sig os uden Dmsvøb, hvad er det for

et Kar, du mener, som kan briste, før vi tænke derpaa, efterfom det har kun et Vaand“.

„Naa, ja, ja“, svarede Jens Rasmussen, „vi ved det jo allesammen, at Kongen til syvende og sidst raader for alt vort Be og Vel. Han kan sige til Herremændene, som Vorherre til Havet: Hertil skal du komme og ikke længer! Han kan sige: saadan og saadan maa I handle med Menigmand og ikke anderledes. Men vi ved det ogsaa, at han ligger syg. Han er ingen gammel Mand, det er sandt; men en ung kan dø, og en gammel skal dø, og vor Konge har vel næppe fort et Liv, der gør ham til en gammel Mand. Nu kom han til Skade ved den Hjort; og mange Taarer er her grædt over hans Gaardhed mod os stakkels Bønder, og mange Bønner er sendt til Vorherre om at slippe af med ham det snarest. Vel beder Præsterne hver Helligdag om Helbred og et langt Liv for ham og kalder ham allernaadigste, og de Store ønske, han maa leve til Verdens Ende. Men jeg venter, Vorherre er lige saa menneskelig, som vi er selv. Og I ved jo, vi siger: Tag dig af de Smaa, de Store hytter sig nok! Dette har Kongen skammelig forsømt; men netop derfor troer jeg, han er skyldig at dø, efterfom vi beder derom, og han selv har fyldt sine Synders Maal“. — „Saa maa han ogsaa visne for alle de Forbandelser, der regner ned over ham“, paastod flere. — „Forbande og velsigne kan kun Vorherre, saa det kan batte“, svarede Jens Rasmussen. „Men den er en Skjelm af en Bonde at være, som ikke beder til Kongens Død og om, at Vorherre vil give os en bedre en, som er Menigmand god. —

Men da jeg nu har det Haab, at Vorherre hører vore Bønner, og jeg ved, at de fleste af jer deler det, saa holder jeg for, at vi gør bedst i at dyrke vor Jord,

som vi kan bedst. Vel er det sandt, at det kan gaa, om vi lader hver tredie Ager blive liggende udhyrket; vi kan endda faa vor Hunger stillet; men saa forudsætter vi et godt Aar. Om et saadant kan vi imidlertid kun gøre os meget ringe Haab, dersom vi ikke dyrker vore Agre, for Vorherre har udtrykkelig befalet, at vi skal arbejde og bede, for at være visse paa at faa Føden. Endelig skal vi ogsaa tænke paa Naadigfruen. I husker jo det Aar, vi maatte bede hende om lidt Korn til Føde hen i Sommeren. Da svarede hun os, hvorfor Bønder ikke kunde tage tiltagte med en Tot Sø, da baade Herrers og Fruers Heste jo aad det med Glæde. Den Gang sagde hun det med Uret; men lader vi nu være med at faa hver tredie Ager, og vi saa kommer til at trænge, saa kan hun sige det med Grund. Men det skal vi ikke give Anledning til: en ren Fod maa vi have at staa paa baade for Gud og Mennesker“.

Flere af Mændene sagde, at de var enige med Jens Rasmussen; men enkelte mumlede om, at han altid holdt med de Store. „Ulyden“ tog til paa Stævnen, og til sidst raabte flere: „Kun en Skjelm kan sige Jens Rasmussen saadan noget paa, og skal den komme til at bøde for sin Mund, der siger det en Gang til!“ Støjen stilnede nu af; men han, der her havde bragt Sagen paa Bane, gjorde atter gældende, at han vidste flere Byslav, hvor de havde vedtaget at gøre som han foreslog, og kunde det gaa for dem, maatte det jo ogsaa kunde gaa her.

„Ja saadan noget hører vi desværre nok af i vore Dage. Og dog er det dumt af Bønderne“, paastod Jens Rasmussen, „for det fraregnet, her nu allerede er gjort gjældende, giver det de Store et Slags Ret, naar de paastaar, at Bønderne ere dovnø og ikke passe deres egne

Sager. Ja det giver dem et Slags Ret, naar de lægge hele Byer ned og bygge Sædegaarde af dem; men det maa vi ikke give dem Grund til, for det ødelægger os selv: vi blive saa ikke Mænd, men bare Ugedagstjenere. Og de af os, der saa ikke er nødvendige til Ugedagstjenere et Sted, sender de et andet Sted hen og tvinger dem en øde Gaard paa; de kan saa saa en værre Raadigsherre, maaske en af disse flemme tykke Grever eller Baronier, eller hvad værre er, de kan blive folgt til Soldater; der skal jo være Krig med Tyrken endnu! Og de Store, selv vor egen Witte Præst, priser det jo som noget meget gudsfrygtigt at sælge Bønder til saa gudeligt Brug“.

„Du har nok i Sinde at kysse os, Jens Rasmusen“, sagde Modstanderne og lo, „men det kan du ikke. Saa galt, som du slaar paa, har vi da aldrig hørt, det har gaaet nogensteds, og saa galt vil det heller ikke komme til at gaa i Fremtiden, for her er jo stor Trang for Bønder, saa de ser dem nok for, at de sælger ikke for mange af dem!“

„Ja, men her er ogsaa Trang for Føde til dem, hos os“, svarede Jens Rasmusen, „og det er en ligefrem Sag, at vi enten skal arbejde, sulte eller sælges. Noogle Aar kan vi nok hente Korn udenlands; men længe kan det ikke gaa, for de eneste, der har nogle Penge, er Herremændene, og de vil snart naa Bunden paa deres Kasse, skal de købe Korn til os alle, det kan selv Tøsser forstaa. Men da vi nu skal vælge et af tre, enten arbejde, sulte eller sælges, mener jeg, vi vælger det eneste, vi kan vælge uden Skam for Gud og Mennesker, vi vælger at arbejde! Og naar her paastaes, det ikke gaar saa galt til, at de bryder hele Byer af og bygge Herregaarde istedet, saa mener jeg, kun Tøsser kan tale saa,

for det er jo en godt kendt Sag, at det netop gaar saadan til! Hvormange Sagn gaar her ikke om flige Tilfælde og hvormange Gange har vore Gaarde vel stiftet Mænd, siden her blev set Syn for Sagn endog i vort nærmeste Grandelav, da hele Klingstrup By blev lagt ned og Sparregaarden blev bygget i Stedet! Og gif det ikke netop de Klingstrup Bønder, som jeg før paastod: nogle blev jo flyttet til et Sogn og andre til et andet!"

"Jens Rasmusen har Ret!" paastod nu de fleste. "Og vi vil arbejde, pløje og faa, som vi er vant. Det skal staa enhver frit for at lade enkelte af sine Agre ligge til Høslat, som Stik og Brug har været fra gamle Dage. Men vi vil slet ingen Vedtægt have den Sag vedkommende. Lad andre arbejde paa deres egen Undergang, vi vil være Mænd saalænge som muligt, og Mænd er kun de, der kæmper mod det Onde, der vil lægge dem øde!"

Hvad, der blev vedtaget paa Bystævnen, skulde egentlig være en Hemmelighed; og der var heller ingen, der ligefrem fortalte det. Men Mark og Skov har jo Ører, og det var derfor en Umulighed, at saadanne Sager kunde blive indenfor den Kreds, de nærmest tilhørte. Det varede da heller ikke længe, før Raadigheren vidste Rede paa denne Vedtægt, og ligedan, hvem der nærmest havde kæmpet for at faa den sat igennem. Han gav kort efter Bymandene to Tønder Øl og to Sider Flæsk og lod dem sige, at han vilde afgøre deres Regnskab hos Oldermændene for det sidste Aar. Ja, hvad mere var, han kom selv til dem den Dag, de stiftede Oldermænd, takkede for deres Troskab og roste dem frem for sine andre Hovbønder.

At et godt Ord finder et godt Sted, sandedes ogsaa her, for efter det gamle Frasagn blev der snarere pløjet

og faaet bedre paa Gudme Bymarker det Aar end ellers, medens det mange andre Steder omkring i Landet saa straffelig hentvinende ud, mange Steder laa Jorden udhyrket, som en Følge af den Tanke, at det ikke nyttede at gøre mer end det allernødvendigste, eftersom Herremændene og Kongen tog det meste under det ene eller det andet Paaskud. Men der var ogsaa Steder, hvor Virksomheden døde hen som en Følge af Folkets store Fattigdom.

En Søndag mellem Paaske og Pintsø sad Jens Rasmussen og hans Kone ene i deres Dagligstue, Kornet var allerede faaet, Kreaturene i Marken, og Tjenestefolkene hver paa sine Veje. I saadanne Timer plejede Mand og Kone at lege eller samtale med deres Børn, men denne Dag syntes Fader og Moder ikke at have sonderlig tilovers for de Smaa, og disse var derfor løbet udenfor. Derimod var Ægtefolkene meget ivrige med at læse i den ny faakaldte Kingos Salmehog, som netop denne Dag var kommen der i Gaarden. Der var bleven sunget i den denne Søndag for første Gang i Byens Kirke; og Raadigfruen paa Gaarden havde givet en til hver Gaard i Byen, og hun havde føjet til, at hun sagtens kunde have Raad dertil, eftersom de vare saa trofaste Folk. Men som en særlig Udmærkelse havde Jens Rasmussen faaet en med Solospænder af Fruens egen Haand. Og hun sagde ved Overrækkelsen, at hun vilde ikke nævne noget særligt, men hun troede at være vis paa, hans Bymænd vare enige med deres Herskab i, at han vel havde fortjent denne Udmærkelse. Da nu de omkringstaaende gav deres Bifald tilfende med et højt og Inheldigt „Ja“, blev den stærke Mand saa overvældet,

at Taarerne trillede ned ad hans vejrbitte Kinder, og han glemte at sige Fruen Tak. Da han havde fattet sig, skyndte han sig til Kareten, der holdt for Kirkeporten, men Fruen var allerede traadt i Bognen. Han fremstammede da sin Tak til Raadigherren, der stod med den ene Fod paa Bogntrinnet; men han klappede ham paa Hården og sagde: „Intet at takke for, Jesus Rasmussen, dit Herskab har mer at takke dig for, end du maaske selv troer!“

„Saa blev det dog Alvor med de Bøger“, sagde Jens Rasmussens Kone, da de havde læst længe i den. „Det er snart det eneste Gode, han har faaet sat igennem, stakkels Konge, og godt var det, han naaede det før sin Død. For herfor vil dog vist de fleste glemme alt det Onde, han har gjort, eller da ladet andre gøre paa sine Hægter. Jeg vil da for denne Sags Skyld bede Vorherre tilgive ham al den Sorg og alle de Savn han har voldt os“.

„Bogen er vist god“, svarede Manden, „og særlig glæder det mig, at denne har faaet Sølvspænder for min Skyld“. — „Na, ja!“ svarede Konen, „et godt Navn er bedre end stor Rigdom; og godt er det, du kan stille dine Sager saadan, at baade Bymændene og Raadigherren ser mildt til dig. Og det gør de, det hørte jeg ved Kirken idag, for de paastod, du ærlig har fortjent at faa den med Sølvspænderne, men du var ogsaa den eneste, de undte den“. — „Ja, og ved du hvad“, svarede Manden, „jeg er gladere ved Bymændenes Venjskab end ved Raadigherrens, for det er langt større at være Hoved for sine egne, end det er at være Slæb for de Store. Mange har Vhst til at vinde deres Venjskab ved at smigre for dem, men de bliver gjerne foragtede baade af de Store og de Smaa. Der er ingen Sandhed i saadan

Færd, og det eneste der kan klare sig selv, er dog Sandhed“.

„Men hvad troer du, vor Fader, der bliver af disse Menneſker omkring i Byerne, ſom har ladet være med at pløje og ſaa en Del af deres Agre?“ — „Jeg ved ſaamænd knap, hvad jeg tror om dem“, ſvarede Manden, „men det ved jeg, vi har aldrig hørt tale om ſaadan en Tankegang mellem Folk før i diſſe Aaringer. Vor herre ſtyre Sagen til det Bedſte, det gaar over min Forſtand, hvordan der kan raades Bod derpaa“.

Manden tav efter dette Svar, ſuffede og ſaa ned for fig. Konen drog ogſaa et Suk og ſagde langſomt: „Ja ſaa er gode Raad nok dyre, naar du hverken ved ud eller ind!“ En ængſtelig Tavſhed indtraadte et Øjeblik. Men nu tog Lænkeshunden til at gæ, og Konen ſaa ud og ſagde: „Vi ſaa Fremmede“. — „Hvem er det?“ ſpurgte Manden. — „Nu kan du ſelv ſe dem“, ſvarede Konen.

Døren til Frammerset gik nu op, og en Mand, fulgt af ſin Kone, traadte ind. Det var et Par Gaardmandsfolk henne fra Byen, ſom var langt ude af Familien. „Guds Fred og Goddag“, hilſte de fremmede, og Jens Raſmuſſen og hans Kone bød dem være velkommen og at ſætte dem paa Bænken. Salmebogen med Sølvsparterne laa endnu paa Bordet, og Taleri ledtes ſnart hen paa den. De fremmede ſagde, det var kært af Herſkabet med de Salmebøger, vel kunde ingen af dem læſe, men ſtave kunde de dog; men nu vilde de øve ſig, til de kunde læſe ordentlig, for dog at ſaa den Nytte af Bogen, ſom Herſkabet havde tænkt, de ſkulde ſaa: „Men kenneſt“, paastod de, „var det, at du fik den med Sølvsparterne; og efter vor Mening fik du den, fordi du holdt faſt, at Bymændene ſkulde pløje og ſaa, ſom

de var vante, og Gud sse Lov du gjorde det, for naar Folk saar noget, høster de noget“.

„Det er ellers svært“, vedblev den fremmede Mand, „saavidt Folk, efter Ordet der gaar, dog har drevet det med at lade deres Agre ligge udhyrkede, og hvor strengt Raadigherrerne tager den Sag. Der er nu ham paa . . . gaard, han har allerede ladet fem af Godssets Bønder ride Træhesten, men to af dem var slygtet netop den Nat, de skulde udstaa deres Straf; og, efter Ordet der gaar, har de havt Lykken med sig og ere slupne ud af Landet“.

„Saa er han vel bindegul, Lykksaffen dernede“, svarede Jens Rasmussen halvt spørgende. „Og han ober vel Liv og Lemmer paa dem, der skulde have Tilshyn med dem“.

„Saa kom det til at gaa ud over ham selv“, svarede den fremmede, „for den Karl sætter selv Folk paa Træhesten. Den Glæde under han ingen anden. Han havde da ogsaa med egne naadige Hænder lænket dem begge to til Hesten om Aftenen, havde givet dem deres visse Slag af Hundepidsken, da de vovede at knurre, og havde derpaa laaset Porten for dem. Men næste Morgen, da han lukkede Porten op, stod begge Træhestene tomme, stائفels Bæster, men Lærkerne laa der til god Rede. Endnu mens hans stod og banded derover, blev det meldt ham, at hans egen og Skyttens Rideheste var taget bort fra Engen bag Gaarden, hvor de stod tøjrede om Natten“. — „Bed den Rede!“ raabte han og stampede, „saa faar jeg ikke engang den Glæde at gennemprygge dem og sende dem til Bremerholm, for det bliver umuligt at indhente dem, nu da de ere slygtede paa vore rappeste Heste og har faaet et saadant Forspring“.

Han lod imidlertid straks sables til sig selv, Skytten

og Udrideren, og snart gik det ad Nyborg til. De Flygtende var dog hverken at spore eller spørge ad denne Vej, og han lod nu staa ad Odense til. Han var netop ved at ride ind i Byen med sit Følge, da Skyttens Hest kom løbende dem imøde. Den vrinskede ved at se de kendte Heste, men faldt død om, da den stansede. „Stafkels Væst!“ udbrød Herremanden, „har du nu været i Mølfar med den ene af de Væsler“. — Men nu var Forfølgernes egne Heste udmattede, og de maatte blive i Byen Natten over. Her fik de at vide, at den anden Hest var styrtet en halv Mil ved den anden Side af Byen. Nu lejede Herremanden en Løber til Mølfar; men ingen havde der set noget til de to omtalte Ryttere. De maa saa enten have staaet af Hestene uden for Byen eller søgt Stranden et hybligere Sted, hvorfra de ved en eller anden Fiskers Hjælp kunde blive sat over syd for Grænsen ved Kongeaen“.

„Sig mig“, afbrød Jens Rasmussen ham i Fortællingen, „hvordan kan de dog være sluppet fra Træhesten og ud af Ridehuset? Noget maa dog have hjulpet dem“. — „Åa“, svarede den fremmede, „brav Karl hylter sig selv! men for Hesten har vel den Stemme selv hjulpet dem; du kender jo nok denne Per Stokkebæk, eller hvad det er han hedder“. — „Det er vist Anders“, sagde Jens Rasmussen. „Rige meget“, svarede den anden, det er han, som er kommet dernede fra Stokkebæk. Engang har han været løbet bort og været i Holland, men selv paastod han, at han var bleven slæbt bort af Hollænderne, da han engang gik ombord hos dem og folgte Hal, mens de af og til laa her i Væltet i Niels Juels Krige. Saameget er vist, at han har været i Holland. Nu ved vi efter de gamle Sandsagn, at Fanden og Hollænderen har meget sammen, ja er maasse, hvad de Store

kalder Børle venner, og saa følger jo deraf, at han har lært sine gode Venner en Del af sin Visdom. Men, naar det regner paa Præsten, drypper det paa Degnen, saa det er derfor ikke saa underligt, om Stokbæfferen har opsnappet et og andet. Vist er det, at han kan blæse Laase op, for, hvad jeg har set med egne Øjne, er jeg nødt til at tro, om saa Præsten, Raadigheren eller Kongen selv sige, det er Tøsseri. Nu traf det sig just engang, ja det kan være godt en halv Snes Aar siden, at jeg en Søndag var kørt til hans By for at købe et Par Tillægskalve, og kom saa ind et Sted, hvor de drak Bærnsøl. De fleste af dem havde gaaet vel dybt i Ølstubene, og saa slog de Gæffen løs: nogle viste en Færdighed, andre en anden, men Stokbæfferen bandte, at det kun var Børnestreger, mod det, han kunde give til Bedste. Da nu de andre trængte ind paa ham, viste han, at han kunde blæse hvilken Laas op, det skulde være, naar bare Røglen ikke sad i Hullet. Det er derfor ikke vanskeligt at regne ud, hvordan de to omtalte har faaet deres Frihed“.

„Det er i Grunden en grim, ja en Helvedes Kunst“, sagde Konen, „men til Tid og Sted kan alting jo være godt: havde Stokbæfferen ikke kunnet den Smule „Sipenti“, kunde han idetmindste ikke have voldt Herremanden den Harm!“

„Ondt er dog Ondt, ligesaa fuldt som Sort er Sort!“ sagde Jens Rasmussen, „og dette er heller ikke Enden paa Historien“. — „Hvad Enden vil blive paa Stokbæfferens Historie, ved vist ikke engang Fanden selv“, svarede den fremmede, „kun en ved det, og han tier! Men det er heller ikke Enden der nede fra Gaarden. Og har I Øyst, skal jeg sige, hvordan det gif videre!“ Da der blev svaret, at de gjerne vilde laane Øre dertil,

veb blev han: „Da nu „Fandenlille“ fandt, det ikke nytte, at han søgte efter de bortløbne, tvang han to andre Karle til at overtage deres Gaarde i Færste. De bad ham slippe, men det hjalp ikke. Raadigherren lovede dem dog Sædeforn for det første Aar og nogle andre Lettelser. Men Dagen efter de havde overtaget deres Gaarde, fandtes den ene hængt i sin Seng, og den anden søgtes der efter til ingen Nytte.

Herremanden var saa gal, at de fleste var bange for at møde ham. Han svor ved sin Salighed, at den levende skulde ledes op og den døde hentes fra Helvede, hvis saadant var muligt. Der blev ogsaa sendt Folk i alle mulige Retninger for at lede efter Synderen, men det hjalp ikke. Nogle Dage efter opdagedes det, at en Følge, Herremanden havde liggende bag Stoven ved Stranden, var taget bort, og det blev saa opgivet at lede, da det syntes klart, at han ikke alene var sluppet bort herfra, men at han endogsaa var slygtet tilføes, og da der et Par Dage efter meldtes, at Følgen var dreven i Land en halv Mils Vej nordligere, fandt Herremanden og de fleste med ham, at det rimeligste var, at han var druknet.

Der gik dog næppe otte Dage, før Staffelen kom igen. Et gammelt Ord siger: Et Kvindehaar trækker mere end ti Par Heste, og det sandedes her: Raadigherren kunde ikke hente ham tilbage med alle sine Heste og alle sine Folk, men en Kærest, han havde, drog ham tilbage. Han havde kun været paa Langeland, men vilde ved Lejlighed længere bort; først vilde han dog hente sin Hjærtensker, for at de sammen kunde friste Lykken udenlands. Hun var dog ikke god at lokke til denne Færd, hvorfor han færdedes flere Nætter i Kad der i Byen. Til sidst blev det meldt for Herremanden, og han påseede ham

op ved Hjælp af sine Tjenere. Staffelen blev stræffelig gennempryget, bundet med Lænker og sendt til Bremerholm.

Men Uretten har rigtignok, som Ordet lyder, en lang Rumppe (Hale). Angiveren var en anden Karl der fra Byen, som frygtede, at Raden vilde komme til ham med at overtage den øde Gaard; men derfra tænkte han at kunne fri sig ved at melde den anden. Dog hermed forregnede han sig. Den ulykkelige var aldrig saasnart sendt til Slaveriet, før Herremanden bød Angiveren tage Gaarden. I sin Forlegenhed tilstod han at have meldt den anden for at slippe selv og klagede dernæst over, at han blev lønnet slet for sin gode Billie. — „Din gode Billie“, gentog Herremanden og lo haanligen. „Din gode Billie skal jeg lønne, som den fortjener. Derpaa gennempryglede han ham, saa det var en Gru“.

De to Konerne græd ved denne Fortælling. Men Jens Rasmussen sagde: „Det nytter ikke at tvine, saaledes er det jo over det halve Land, og vor By havde jo set ligedan ud, havde vi ikke taget os sammen og passet vore Sager, som vi var van“.

„Ja Gud ske Lov“, udbrød den fremmede Kone. „Det var ved din Hjælp, den Sag blev sat igennem, og derfor er vor Fader og jeg gaaet hen at sige dig Tak, og vi vil ønske at Salmebogen med Solvspænder maa bringe Dykke til dit Hus og din Slægt. Vi skanner derpaa lige saa vel som Herskabet, for det er jo en jammerlig Færd, naar Bønderne holde op med at pløje og saa: Hunger følger derpaa, og saa er der de fordomte Herremænd, der bilder sig ind, at de har Ret til at handle med Bønderne, som de lyst, naar de først ved alle Slags Plager har drevet dem til et fortvivlet Skridt. Men Guds Brede og Menneskers Had skal følge dem

her, og hist skal deres Orm ikke dø og deres Blod ikke udsluffes!"

"Du er for haard", sagde Jens Rasmussen. "Sandt er det, at naadeløst Herfskab er stilt fra Gud, men ligesaa sandt er det, hvad Vorherre har sagt: Dømmer ikke, at I ikke skal dømmes". — "Jeg føler selv, det var for haardt", svarede Konen, "men vi gaar jo næsten fra os selv over disse Menneffers mer end skammelige Færd. For du maa vide, at min Mand fortalte kun noget af Historien fra . . . , og — Gud bedre os — det værste er endnu tilbage". Her kvalte Graaden hendes Stemme. Hun lagde begge Hænder paa Bordet, lagde derover sit Hoved og græd som et Barn.

"Er det værste tilbage?" spurgte Jens Rasmussen, idet han vendte sig om til den fremmede Mand, "saa lad os høre det med!" — "Jeg ved ikke, om min Kone kan taale at høre det", svarede Manden, "hun er meget i Slægt med Folkene derne. Og det er tungt, at vi, trods alle vore Love, dog kun har Ret for de Store og Straffe for Emaafolk; men haardest er det dog, naar de Store over deres Ondskab paa dem, Blodets Baand binder os til."

"So vist kan jeg taale det", svarede Konen. "Vi gik jo herom for at Jens Rasmussen og hans Kone skulde høre det, om de kunde sige os et Ord til Trost", — og derpaa fortalte Manden: "Herremandens Brede traf ikke ene Karlen, der kom tilbage for at hente sin Kjørest, men den traf hende ogsaa. Vi hørte, at Karlen blev sendt til Bremerholm, og at den, der havde meldt Sagen for Herremanden, skulde have Gaarden. Men saa for at straffe Pigen, fordi hun ikke havde meldt sin Kjøreste, bød Herremanden hende at flytte til Gaarden og blive den ny Mand's Kone."

Pigen svarede, at hun med sin Faders og Moders Billie havde givet den sit Ord, som nu gif i Slaveriet; og hun kunde derfor ikke blive en andens Kone. Dernæst knælede hun og bad Herremanden dog for Guds Skyld ikke at tvinge hende til det, hun aldrig kunde gøre. — Men han baade slog hende med Ridedriften og spjattede hende med Foden.

Karlen bad ogsaa om at slippe for at drikke Bryllup med hende, da han allerede havde trolovet sig med en anden. Og han vovede at føje til, at det vist var Synd baade overfor Gud og Menneſker at stille dem ad, der ſaa gerne gad være ſammen; idetmindſte var det at gøre Menneſker ulykkelige.

„Ulykkelige!“ gentog Herremanden og lo højt. „Skulde I Wøler ſøge anden Lykke end at tjene eders Herrer tilſtaffe! Tir mig ikke! for ſkal jeg til at lære jer Katekiſmus, kommer det til at ſvie til jeres Rygſtykker. Find jer derfor i min naadige Billie, og jeg vil ſelv være eders Forlover! Det er en Raade, jeg ellers ikke har viſt nogen anden.“

„Ak, naadige Herre! hntes dog over os fattige Stafler! og lad i det mindſte dem komme ſammen, der har Hjærte-lav for hverandre, ſaa lettes Byrden dog en Smule“, bad de begge. Men Herremanden ſtampede og raabte: „Fordømte! ved I ikke, at jeres Billie ſkal bøje ſig for min Billie! Skal jeg paatage mig at være eders Skrifte-fader, ſaa hør et Guds Ord og lyd: „I Tjenere værere eders kødelige Herrer underdanige og lydige med Frygt og Bæven, ſom dem der er ſat over eder af Herren ſelv. Stem: I Unge værere de Gamle underdanige!“ Se, dette er Guds rene Ord til jer Rødhøveder, og vil I ikke bøje jer derfor, ſkal I bøje jer for min Magt!“

Fortvivlelsen gav dog Karlen Mod til at sige: „Der skal dog ogsaa staa skrevet: I Herrer lader Trusel fare, vidende at I ogsaa have en Herre i Himlen; og hos ham er ingen Persons Anselse! Saa skal der ogsaa staa noget om, at gøre mod andre, som de vil, at andre skal gøre mod dem.“ — „Det var Ret“, sagde Herremanden. „Bed du mer, saa kom med det?“ — Og Karlen vedblev uden at ændre den opbragte Herremands ildevarslende Grin: „Du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjærte, Sjæl og Sind, og din Næste som dig selv.“

„Nej, nu gaar det for vidt!“ raabte Herremanden. Siger din Væsel „du“ til din Raadigherre! og kalder mig oven i Røbet din Næste. Jeg skal ved min Salighed vise dig, jeg ikke er din Næste. Derpaa gav han ham flere Slag af sin Ridespist og bød ham dernæst at lade Lyse til Vgteskab for sig og den omtalte Pige den første Søndag. Og Pigen bød han at flytte til sin Fæstemands Gaard næste Dag, og omgaaes ham og hans Sager som Kone i Gaarden. Pigen svarede ikke et Ord paa Herremandens Ordre, men fulgtes med Karlen til Byen. Da de skulde gaa hver til sit, spurgte Karlen, om han saa skulde vente hende imorgen; men hun svarede: „Du skal ikke vente mig, for du ser mig!“

Da hun kom hjem, syntes hun slet ikke utrøstelig, men sagde rolig: „Min Skæbne er afgjort.“ Hun gik i Seng, som hun var van. Hendes Fader og Moder hørte hende længe synge, og de kendte, det var af de ny Salmer, hvoraf hun havde lært flere. Tilfidsst ophørte Sangen i Kammeret, og de troede, hun sov. Men Raaboens hørte hende synge i Haven, og de syntes, at det immer var det samme Vers, der lød:

„O Jesu! for din Pine
og for din uskyldige Død,
forlad mig Synderne mine
og fri mig fra den evige Død!“

Nabofolkene bleve tilsidst fære ved denne Maade at synge paa. Hendes fortvivlede Stilling kendte de; og de stod tilsidst op, klædte sig og gik ud for at tale med hende og om muligt trøste hende; men — de fandt hende druknet i Vandgraven.

Tredie Dagen efter grov de en Grav til hende paa tværs* paa Kirkegaarden; og da Sol var gaaet ned, bar de hende derhen uden Præst eller Degn. Hendes gamle Fader havde faaet Ordre til at forrette Jordpaafastelsen, men synge maatte de ikke; og Graven havde de Ordre til at jævne med Jorden. Tøjer vi saa til, at hendes Moder saa at sige er gaaet fra sig selv af Sorg, og at hendes Faders Haar er blevet hvidt bare paa en Uge, saa er det hele Historien“, sluttede Manden. — „Men Pigen og jeg var Næstfødsfende-Børn“, søjede Konen til.

Der indtraadte nu en kort Tavshed. Men alles Taarer var tørrede, og deres Afsyn udtrykte den dybeste Harm. Først tog den fremmede Kone Ordet og spurgte: „Hvem troer du nu, der er skyldig i alt dette, Jens Rasmussen?“ — „Derom kan der vist ikke være to Meninger mellem Bønder“, svarede han. „Men lad os ingen domme. Vi trænger jo alle til Vorherres Naade og til, at han vil lade sit Afsyn lyse over os og give

---

* Det vil sige, Graven vendte i Nord og Syd. Andre Lig jordes med Afsynet vendt mod Øst, som spejdede de efter Kristi Tilkommelse til den yderste Dom.

os sin Fred! Saa bliver vi hjulpsne paa allerbedste
Naade! Vi ved det jo, at Vorherre er god, og hans
Tide vente vi paa. Jeg troer vist, at den er nærmere
end vi tør mene!" — Der blev talt mange flere Ord,
de sang nogle Salmer, bad deres Aftenbøn og gik der-
paa hver til sit.

III.

Tiderne skifte.

Efter det gamle Frasagn var det efter Kirkefærden Mikkelsdag, netop i det samme Aar, da det havde været forhandlet i Bylaget, om det ikke var rigtigst, at lade hver tredie Ager ligge udhyrket, at Mændene sad samlede paa Stævnen for at overveje, hvornaar de skulde tage fat og saa deres Rug. Høsten var endt, Kornet var kommet tørt og godt i Hus, Jorden havde baaret en rig Grøde; og det var endnu ret et velsignet Efteraarøvejr.

Da Oldermændene endnu lod vente paa sig, faldt Taler om et og andet, til den endelig kom til at dreje sig om Byens Ungdom eller Ugifte, for der var saamænd dem iblandt, der var fyldt de to Sæse. Denne Ungdom var netop ifærd med at opføre en Leg der „jævnved“, som kaldtes „at lade Lampen gaa“. Først skulde de have en udpeget, som skulde have Lampen, da ingen vilde gjøre det godvilligt. De stillede sig saa i en Runddel, og den ældste Pige begyndte at fremsige den brugelige Ramse, der endte med Ordene: „Nu er du fri!“ Det Hele fulgtes med Deltagelse, og alles Dine vogtende paa,

om Haand og Mund fulgtes ad hos hende, saa at kun den rigtige slap fri. Selv Mandenes Ordskifte standsede, som om det var en Sag af Vigtighed for dem ogsaa, at der ikke indløb nogen Fejl. En og anden mindedes vistnok med Lyst, maaske med Bæmød, sine egne unge Dage. Til sidst udbrød en gammel Mand: „Hvad Ordet „fri“ dog har en god Klang. Jeg har ogsaa engang drømt om Frihed, men det nytter ikke, mærker jeg: Det bliver jo længer jo værre! De Unge har et Slags Frihed, saalænge de ikke har haft Gaard i Fæste; men faar vi først det, saa maa vi sige Gudnat dertil.“

„Vi har dog endnu Frihed her, hvor vi nu sidder“, svarede Jens Rasmussen, „her er der ingen, som blander sig i vore Sager; og de vil vist betænke sig to Gange, før de gjør det. Vel er denne Frihed kun som en Gnist, men den kan pustes op til en Lue; saameget er vist, at jeg haaber altid paa bedre Tider.“ „Saaledes sagde Fader før dig ogsaa“, svarede den Gamle, „men hvorpaa grunder I det Haab?“ — „Vi ved det knap selv“, fik han til Svar; „men Fader før mig paastod, det var med Løgn og Skyld, at de Store havde underkøet Bønderne. Men han lagde til, at det var umuligt, Løgneren kunde sejre i Længden, da Vorherre var af Sandheden, og han var den stærkeste. Jeg stoler paa det samme, og jeg føler, at den Tro er helt nødvendigt for mig for at leve og virke her; derfor holder jeg den fast. Jeg er altid glad, naar den Tanke er oppå hos mig, og derfor tror jeg, den er fra Vorherre; for hos ham er altid stor Glæde.“

„Var vi bare skilt ved den Stodder, vi har til Konge, blev det vel bedre“, mente den Gamle. — „Hjælpe kunde det nok“, svarede Jens Rasmussen, „men godt kan det aldrig blive, saalænge den gale Tanke holder fast, at

Herremændene skal gælde mere end Bønderne, for at de er Landets Støtte, det er en stor Løgn, de vilde i faa Fald nøjes med lidt mindre, end de gør. Men vi faar jo lade den Snaf gaa ud af det ene Øre, som den gaar ind ad det andet; og ellers vente paa Vorherres Hjælp. Han har jo givet os en god Høst iaar og mætter os med alt Godt. Og efter vore gamle Mærker kan vi jo vente det bedste for det næste Aar; et gammelt Ord siger jo: „Naar det er Tørvejr Mikkelsdag, kan vi faa Rug under en Vidjebuff;“ og vi ved jo alle, Meningen deraf er, at der saa vil blive god Rug alle vide Begne. Men nu har vi OIdermanden!“

„Du er „fen“ idag, OIdermand!“ raabte de ham imøde. — „Jeg har ogsaa Tidender at fortælle, som I vil studse ved“, svarede han. — „Er de gode, saa lad os høre dem først, men er de onde, maa vi helst gemme dem til sidst“, sagde Flere. — „Vi skal have dem først“, svarede OIdermanden. „Det er Sager, som ikke kan opfattes; men det tror jeg vist, at ingen Bymand vil sørge derover, — vor Konge er død for nogle Dage siden!“ — „Men, hvad siger du, OIdermand!“ udbrød flere af Mændene, helt overvældede af Ordene, som de vel hørte, men ikke turde tro. — „Ja, det siger jeg“, gentog OIdermanden. „Og Naadigherren har sendt mig Bud, at vi skal begynde med Ringningen for ham endnu i Dag.“ — „Ringningen kommer vi vel ud af“, svarede Mændene, „og Gud give nu, at det maa ske, vi venter saa saare, at den ny Konge maa blive Smaafolks Ven!“

Der blev nu aftalt, hvem der skulde begynde Ringningen, og der blev vedtaget, hvad Dag Ringningen skulde begynde, hvorpaa hver skyndte sig hjem og fortalte Tidenden om Kongens Død. Hvor Ordet løb derom, var alle enige i, at Menigmand havde Grund til at

glæde sig ved denne Tidende, efterfom den ny Konge vanskeligt kunde blive ringere til at tage sig af Menigmands Sag end den gamle; men derimod kunde der være godt Haab om, at han blev bedre; det var derfor med en vis Glæde, de hørte Klokkerne ringe.

En Dag ret efter Mortensdag var hele Godsset i Nyborg med deres Skatteforn. Da de var færdige, sad de i et Værtshus og fik sig et Krus Øl til deres Mad og talede om Tidens Tryk. I det samme kom en Pranger, der lige var kommen fra Seeland med Smakken. Han hilsende til alle Sider og sagde: „Her er Selskab! Det er vel Hovbønder, som er i Ægt?“ — „Hovbønder er vi“, svarede de, „men i Ægt er vi da ikke, vi har været herude med vort Skatteforn, der er jo snart ingen Ende paa alt det, vi stakkels Bønder har at køre; snart med Skatteforn og snart i Ægter og Kongerejser. Bliver der ikke snart sat en Pind for Tønden, som alle vore Ulykker kommer fra, forgaar Landet i dem som i en Synflod, men vi har da noget Haab til vor ny Konge — Gud lad det ikke glippe!“ — „Det gør det ikke“, svarede Prangeren, „derfor har jeg idag haft Syn for Sagn. Men jer vil jeg fortælle Sagnet, har I lyst at høre det.“ — „Vi lægger Øre til — fortæl du kun“, svarede Bønderne.

„Jeg hørte det først fortælle i Roskilde, tog Prangeren Ordet, men nu har jeg, som sagt, haft Syn for Sagn, at det har sin Rigtighed. Det er ellers gaaet for sig ned mod Køge, hvis nogen af jer ved, hvor den By ligger?“ — „Det gør jeg“, svarede en. „Den By ligger ved Køgebugt, hvor Niels Suel, der boede paa Taasinge, børstede Svensken. Den Dag glemmer jeg

aldrig! Jeg var snart Snese, men havde ligegodt faaet Plads i Mersæt ombord paa Charlotte Amalie, hvor han tilsidst maatte hejse Flaget, efter at to Skibe var skudte."

— „Det Sagn har vi hørt Snese Gange“, afbrød en anden ham, „og vi kan faa det at høre igjen, for du bliver hos os; men lad nu den Fremmede have Ordet.“

— „For mig gärne“, svarede han lidt stødt, „ellers er Saguet om Slaget i Røgebugt værdt at høre!“

„Det var saa paa en Herregaard ned mod Røge“, fortalte Prangeren, „at der boede ret en „Fandenlille“ af en Raadigherre at være. Nu siges der nok, at som Herren er, saa følger ham Svende; men det passer kun, naar Taler er om Menneſker. Om Djævelskabet gælder det derimod, at Svendene er ti Gange værre end Herren, de følge; og I maa vide det, Godtfolk! denne Herremand maa nærmest regnes til det sidste Slags. Saameget er da vist, at denne Herremand havde en Ladefoged, der efter alt, hvad jeg har hørt, ledte om sin Mage selv i Lucifers Gaard! Han var Karl for at gøre en hvadsomhelst Herregaard til et lille Helvede, og Ord gik der vidt og bredt af hans Ondskab. Folk mener ogsaa, at en eller anden lille Fugl har sunget Kongen det i Dre. — Saa meget er vist, at Kongen kom for nogen Tid siden til en By, hvor Folkene var Hovbonder under den omtalte Raadigherre. Han var forklædt og gav sig ud for en, der købte gammelt Sølv. Han gav bedre Priser, end Tøberne plejede, gjorde derfor ikke saa lidt Handeler og fik megen Samtale med Bønderne. Som han nu sad hos Folkene i den Gaard, hvor han skulde have Mattely, mens Ulykkesørven brændte, Kvinderne kastede Uld, og Mændene snoede Hamp til Reb, bankede det stærkt paa Borten. Drengen blev sendt ud at høre Ordren og kom tilbage og sagde: Vi skal til Hove og tærſke imorgen. Karlene skut-

tede sig lidt; og der blev en Standsning i Samtalen. Den Fremmede brød Tavsheden og sagde: „Vil I vise mig til min Seng, Godtfolk! Jeg kan tænke, I skal til eders ogsaa. Jeg har jo hørt, det skal være baade saa og saa, at komme i Hovdag; og jeg vil ikke sinke jer i at komme til Hvile.“ „Hvad Hvilen vedkommer, gør det mindre til Sagen“, svarede Konen. „Vi maa stiftes til at være oppe og passe Tiden, naar vi skal i Hovdag; og i Nat skal vi efter Byens Omgang tælle Glasene og kalde paa de andre, for at de kan være der i god Tid imorgen; saa hvis den Fremmede kan forte os Tiden med et eller andet, skal han være velkommen i vor Vaagestue.“

„Det er dog alt for galt at vaage til hver Hovdag“, mente den Fremmede; „det gaar jo jævnlige paa.“ — „Saa nogenlunde tre Gange om Ugen, naar vi tager det ene med det andet“, svarede Manden; „men somme Tider ffer det meget tiere.“ — „Ja, det er, som jeg sagde, meget for galt“, gentog den Fremmede. — „Og dog er det meget værre at lade være“, svarede Karlen, „for kommer vi ikke til det Øjeblik, Ladefogden lukker Porten op, er den mildeste Straf en halv Snes af Hundepidsken eller saadan omkring ved. Men det kan ogsaa træffe sig, vi kan komme nogle „Glas“ i Hundehullet eller paa Træhesten, som nu hans Naade figer ham til.“

„Men“, spørger den Fremmede, „kan Ladefogden dog saa Naaderum til saadan Færd, vil Naadigherren ikke tale med i de Sager.“ — „Naadigherren“, gentog Manden og lo. „Vor gamle Kat er ikke saa glad ved at træffe en Mus i en Fælde, som Naadigherren er ved at træffe en Bonde eller en Hovkarl paa Træhesten. Og det er ham en større Lyst at prygle en Hovkarl end at drikke et Krus gammel Mjød. Kunde vi da komme i Læ, naar vi kom derned, men vi maa kønt blive staaende i

Regn og Kulde og skarpe Vinde, til hans egen Time kommer; tit endog mens et helt Glas løber af." — „Hvorfor banker I ikke paa Borten og forlanger at komme ind“, spurgte den Fremmede; „det gjorde jeg“, føjede han til. — „Du gjorde det ikke mer end en Ga'ng“, paastod Manden; „du skulde nok blive vænnet af dermed.“ — „Er det dog saa galt“, sagde den Fremmede. — „Saa galt er det“, paastod de alle. „Og vil du ikke tro det paa vort Ord, kan du gaa med dertil imorgen og prøve din Lykke; du skal nok saa Kjærligheden at finde!“

Det blev nu en Aftale, at den Fremmede skulde gøre Hovedagen for Nattesejet, han havde hos Manden. Og næste Morgen i god Tid gif han med Plejel og Madpose til Hovgaarden i Følge med Vhens andre Karle, der mindst drømte om, at de fulgtes med deres Konge.

Det blæste en kold Frostvind samme Morgen; og de havde ikke staaet længe ved Borten, før de var helt gennemisnede. — „Lad os banke, at vi kan komme ind“, sagde den Fremmede, „det gælder jo Helbredet at staa her.“ — „Gør dog ikke den Ulykke“, sagde de andre Karle; „han slaar idetmindste Rygstykkerne blaa og blodige paa dig. Du skulde ikke gaaet med tilhove, vidste du ikke iforvejen, du kunde taale Kulde, Hunger og Hug som en Hund!“ — „Jeg gør det ligegodt“, svarede den Fremmede. „Jeg vil dog se, hvor gal jeres „Fandenlille“ kan gjøre sig; men I kan jo gaa et Stykke bort, vil I ingen Del have i det, der følger paa.“

Hovkarlene valgte at gaa et Stykke bort, dog ikke længere, end at de kunde se og høre, hvad der foregik mellem Ladefogden og den dristige Fremmede. Først bankede denne med Borthammeren, kaldte paa Ladefogden og sagde, der var kommet Hovkarle, og da det var meget koldt, fik han gaa ned at lukke op for dem. — Svaret,

der løb fra Ladefoged-Kammeret over Porten, var en næsten uforstaaelig Strøm af de raaste Skældsord. Men nu tog den Fremmede sin Plejel og hundrede løb paa Porten, idet han raabte: „Du hører nok ikke, hvad Hovkarlene beder om, Ladefoged!“

Hovkarlene standsede og vidste knap, om de skulde le eller græde over den dristige Fremmede. De mente fra den ene Side, at Ladefogden kunde have godt af at blive drillet lidt, men fra den anden frygtede de, at den Fremmede vilde komme til at fare alt for ilde. Men den Fremmede selv stod, som om han slet ikke kendte til Frygt. Ladefogden kom nu ned ad Trappen, lukkede Porten op og stod Ansigt til Ansigt med den Fremmede. Han gav ham et Slag af Piffen og spurgte, hvad han hed og hvem han var.

„Jeg hedder Frederik“, svarede den Fremmede, „og er idag i Gøngang for en Mand i . . ., der gav mig Natteky sidste Nat; men derom burde du spurgt, før du slog.“ — „Nu skal du faa dit Fedt, din Oprører, du er!“ raabte Ladefogden og løftede Piffen. — Men den Fremmede raabte „Holdt“ med en Røst, Ladefogden skælv for, og han lod Piffen synke. — „Før mig til din Herre, Ladefoged!“ bød nu den Fremmede, „du skal staa mig til Regnskab for din Færd!“ — „Min Herre!“ raabte Ladefogden og lo haanligt. „Naadigherren er borte fra Gaarden, maa du vide, og jeg raader her; men han gør, lige saa lidt som jeg, lang Passtiar med saadanne Karle, som du er. Bondekarl er du ikke, hvad enten du saa er Sømand eller Pranger; men skyd Hammen og lad os se dig i din egen Røste, det klæder en saa modig Karl ilde at mumle sig med fremmed Fjer. Og jeg har heller ikke Øyst at flaa til ingen Nytte uden paa alle dine Klæder.“

„Jeg skal føje dig“, svarede den Fremmede, og traf Bøndekøften af grovt Vadmøl af sig. — „Se det hjælp“, sagde Ladefogden og lo bittert; „men dog nok hverken Sømand eller Pranger, som jeg gattede paa, snarere en Kræmmer eller saadan noget!“ — „Jeg har givet mig af med at købe lidt gammelt Sølv“, svarede den Fremmede smilende. — „Det er lutter Udflugter!“ raabte Ladefogden. „Til Sagen straks! eller, ved alle Djævel! du skal komme op at ride!“ — „Giv Tid Menneske“, sagde den Fremmede med Myndighed og knappede sin Kræmmerkjole op. — „Jeg beder om Naade!“ stammede Ladefogden og knælede, da han saa, der stak en rød Kjole frem med Guldstjerne og et bredt blaat Bånd over Brystet. „Hvor kunde jeg dog tænke, Naadigherren kom her“.

„Du staar her for din Konge, Menneske! ti derfor stille“, bød Kongen. „Det er en Konges Pligt at sørge for de Smaa; de Store hytter sig nok. Men der blev sagt mig, at du var den urimeligste blandt alle dem, der paa urimelig Naade mishandler mine Folk; og jeg vilde se det med egne Øjne. Men jeg har set mer end nok til at kende for Ret, at Stofhuset er det Sted, hvor du skal vente paa din Konges Naade“.

Ladefogden blev straks sendt i „Gullet“, og Retten skal, efter Ordet der gaar, have dømt ham, som Majestætsforbryder, til at miste Ære, Liv og Guds. Men Kongen mildnede Dommen derhen, at han skal være i Slaveriet „paa Kongens Naade“. — „Se saadan en Konge har vi nu“, sluttede Prangeren. „Han gør ingen Forskel paa Smaa og Store; ja, han er vistnok nærved at tage sig mest af de Smaa!“

Bønderne tilstod, det var en god Tidende, hvis det nu bare havde sin Rigtighed. — „Sin Rigtighed!“ gentog

Prangeren. „Hvad jeg har set med egne Øjne, maa jeg vel da kunne paaftaa har sin Rigtighed! og jeg har med egne Øjne set ham i Vænker paa Skibet, ja jeg har set ham blive fulgt op i Stokhuset af Soldater og Politibetjente. Og vil I gaa derhen, kan I se ham der med egne Øjne“. — „Bønderne har saa Grund til at glæde sig“, svarede alle, og de enedes om at drikke hver et Krus godt Øl paa den ny Konges Lykke. Dette skete. Og derpaa fulgtes de ad hen til Stokhuset, hvor de vel ikke fik den omtalte Slave at se, eftersom det hverken var den Dag eller den Tid paa Dagen, da de kunde faa Slaver i Tale. Men de fik dog at høre for fuldt og fast, at det havde sin Rigtighed med Prangerens Ord. —

Nogle Dage efter spurgte Raadigherren nogle af By-mændene, om de ikke var trætte af den lange Ringen over den afdøde Konge. Han havde, mente han, aldrig været deres Ven. Bønderne tilstod, at det var saa; men saalænge den ny Konge vilde have ringet over sin Fader, vilde de ogsaa gøre det med Glæde, aldenstund det tegnede til, at han vilde tage sig lidt af Bøndernes Sag. Herremanden spurgte, om de vidste noget om Kongens Færd til deres Bedste. Og de fortalte, hvad de havde hørt i Nyborg.

Herremanden sagde dem nu, at Sagen virkelig havde sin Rigtighed, og at de for Alvor havde Grund til at glæde sig over Kongens gode Villie mod Bondestanden i det Hele. Han har, vedblev han, sendt en Skrivelse til alle Raadigherrer, hvori han paalægger os at vise Mildhed mod vore Hovbønder og deres Karle og Piger, saavel som mod alle vore Ugedagstjenere. Og han føjer til, at alle og enhver, der handler mod hans kongelige Villie, har hans Unaade ivente, da al Haardhed er forbudt

af Gud, der jo siger i sit Ord: „Ligesom I ville, at andre skulle gøre mod eder, saaledes gøre I ogsaa mod dem“, og den er fordømt af Mennesker, naar det hedder: „Naadeløst Herskab er skilt fra Gud.“ Kongen mener ogsaa, at Bonden ved mild Omgang bliver mere flittig, arbejdsom og trofast. Og det er nu ikke for det, jeg tror selv, Kongen har Ret. Jeg har idetmindste kun liden Uæmpe med mine Bønder og Hovfolk i Sammenligning med dem af mine Naboer, der er langt haardere end jeg. Og jeg frygter ikke deres Trusel mod mig, at jeg snart bliver til Nar for mine Undergivne, fordi jeg immer vil have det med det Gode!“

„Naadigherren kan være vis paa, at de gode Naboer, vi godt kender, slet ikke forstaar sig paa Folkets Tankegang“, svarede Bønderne. „Vi tør godt paastaa, at Naadigherrens Hovmarker bliver høstet og slaaet, pløjet og saet langt bedre end de gode Naboers. Kornet bliver tørfket bedre, og alt andet staar i Forhold dertil“. — „Deri giver jeg eder Ret“, sagde Naadigherren. — „Og dog“, vedblev Bønderne, er Hug og Slag ligesaa sjældne paa Naadigherrens Gaard, som de er dagligdags i Nabolaget“.

Efter et kort Ophold spurgte Naadigherren: „Mener I, jeg kan regnes til de milde Herskaber?“ — „Det mener vi“, svarede Bønderne, „og det mener alle; og det siger vi ogsaa, hvor vi kommer frem. Men da dette nu er klart, selv for Naadigherren, at det gaar bedst, hvor der fares mildt mod Bønderne, hvor meget bedre vilde det saa ikke gaa, om Bønderne fik deres Frihed, som i gamle Dage!“

„Død og Ulykke!“ raabte den ellers milde Herremand heftig oprørt og stampede. „Nej, det gaar, ved min Salighed aldrig. Det tillader Herremændene ikke —

det var ogsaa altfor tht en Streg i deres Regning. Galt nok var det, at vore Fædre mistede deres velerhvervede Rettigheder, hvorefter de styrede Land og Rige og raadte for Konge og Folk. Det var nu disse Kræmmeres og Bogormes Skyld; ja selv „Skindsfrabere, Kringlebridere og Rødmangere og andet Skramleri stemmede i med de latinske „Læsehefte“, til de fik Haandfæstningen revet i Stykker. Og den var dog Landets Ære: den viste, at her boede en stolt og fri Adel! Og hvad fik vi i Stedet? Vi fik noget, der kaldes Kongens Raade. Men hvorfor skulde den være at foretrække for Adelen Raade. Det har da ogsaa vist sig, at det ikke alt er til Landets Bedste, hvad de tager sig for disse enevaldige Konger. Men da det allerede er et stort Staar i vore Rettigheder, hvad vi allerede have mistet, saa tal aldrig om, at Bønderne skal have Frihed. Hvad var vel heller Adelsmanden, mer end et andet Menneske, naar han ikke engang raadte over sine Hovbønder og Ugedagstjenere? — Nej! jeg siger det bestemt — vi tillade det aldrig!”

„Ja, men vi troede, at Kongen raadede over Raadigherrerne, som de raader over Bønderne, og at han kunde ordne Sagerne, som han selv vilde“, indvendte Bønderne. — „Kongen?“ gentog Raadigherren. „Aa, ja — han raader! Det er sandt nok. Men hidtil har Kongerne ikke gjort andet, end hvad Raadigherrerne har syntes vel om. Farvel Børn! Vi kommer nok ud af det!”

Søndagen efter denne Samtale blev der oplæst et kongeligt Brev fra Prækestolen, hvori der udtrykkeligt blev paalagt alle Herremænd at behandle deres Undergivne med Mildhed. Kongen talde deri til sine kære og tro Underfaatter af Bøndestanden, som han forsikrede om sin kongelige Raade og søjede til, at hans Tanker stadig var henvendte paa at gøre noget for at fremme deres

Vel, og saavidt muligt vilde han med egne Øjne se efter, at det han bød for at fremme deres Vel, blev efterlevet.

Denne Skrivelse vakte stor Glæde og endnu større Forventninger paa Godset og over alt i Landet: de troede, at Kongen immier forklædt var paa Rejse omkring i Landet, og de ønskede, at han snart vilde komme til dem; men derom opgaves dog snart Haabet, da de blev floge paa, at han kun kom til de Godser, hvor de bleve haardt plagede.

Abfjellige Herremænd holdt ved denne Lejlighed det kongelige Brev tilbage, som der mentes, fordi de ikke vilde, at deres Hovbønder skulde komme under Vejrs med, at de kunde vente en Støtte i Kongen, men dette gav-
 cede dem i hvert Fald kun lidt, for Ordet om Kongebrevet fløj som paa Binger fra By til By, og snart var der ikke hverken ung eller gammel, de kendte jo dets Indhold, som deres Fædervor. Derimod øgede denne Færd Hadet mellem Hovbønderne og Herremændene, og Ordet gik derved ogsaa om, at Kongen lod Herremændene bøde for deres Trods. Fuldt og fast troede Folk, at en meget stræng Herremand her fra Egnen, som gjorde en Rejse til København, men kom tilbage i sin Liggiste, var kaldt dertil af Kongen for Ords Skyld, han havde ladet falde om Kongen for hans Stilling til Bønde-Sagen. Der var ogsaa dem, som vilde vide, at han svarede trodsigt, da Kongen satte ham i Kette for hans Haardhed mod Bønderne. Ja selv da Kongen stemplede ham for Maje-
 stætsforbrudelse, fordi han havde ladet være at rette sig efter Kongebrevet, ja endog havde fordulgt dette, lo han haanligt og sagde, at han rettede sig aldrig efter anden Lov end sin egen Villie. Dette Svar var baade haardt og dumt, men han var ogsaa efter alle Sandsagn haardere

end Sten; og saa meget er da vist, at han ikke vilde falde tilføje og dømtes derfor til „at kysse Jomfruen*“.

Bed dette og meget andet oplivedes Folkets Mod atter, og derved vendte den gamle Virksomhed tilbage. Raadigherrer, Forvaltere og Ladefogder fornåm godt, fra hvad Kant Binden blæste, og de følte sig tvungne til at skære Raabe efter Binden. De fandt, det var nødvendigt at tage sig i Agt.

Der gaves endog saa Steder, hvor et næsten fortroligt Forhold kom i Stand mellem Herren og Hovbønder. Dette var Tilfælde paa Broholms Gods, hvor en Uetmand af den „rige Otto“ nylig var kommen til Styret. Dette Forhold havde dog tillige en særegen Grund, som her skal fortælles: I Svenskekrigens Dage sad hans Farmoder som Herkshab der paa Gaarden, og hun skal have været overmaade rig. Da Tidenden naaede Gaarden, at Svensken kunde ventes Dagen efter, lod hun alt sit Guld og Sølv og en Del rede Penge, fyldt i en eller to store Kædler, sætte paa en Slæde. Det skulle sendes et Steds hen til et sikkert Gemmested; men, da de førte over Gudme Sø gav Isen efter, og hele Herligheden sank til Bunds. Svensken skal, efter Ordet, der gaar,

---

* Jomfruen, som her er Tale om, var egentlig et Slags Henrettelses Maskine, vore enevældige Konger efter Folketroen var i Besiddelse af, og som de brugte til dem, der ikke engang ved mundtlige Samtaler vilde bøje sig for dem. Den lignede en Jomfru, der stod paa en Forhøjning, hvortil der førte tre Trin. Naar den Domsældte traadte paa det første Trin, smilede Jomfruen, naar han traadte paa det andet, bredte hun Armene, som vilde hun faa ham, men, naar han traadte paa det tredje, for at kysse, slog Jomfruen Armene sammen. Disse vare en vældig Saks, som klippede Hovedet af den Dømte.

have gjort et Forsøg paa at hive Skatten op, men det mislykkedes. Og nu havde hele Herligheden ligget urørt i noget over to Sneese Aar. Tit havde Folk funden den Tøven sær, men de troede saa, at det maatte have en eller anden Grund. De mente for det meste, det var ved en Slags Trolddom, at den nævnte Frue havde tilvendt sig hin store Skat; og da den slap hende ud af Hænderne, kunde hun derfor ikke mere faa den i Eje. Hendes Søn, som arvede Gaarden efter hende, havde aldrig gjort noget Forsøg paa at finde den, og det var dette, Folk havde fundet saa sært, han maatte enten ikke kende Trolddommen, mente man, eller ogsaa var han bange for at øve den. Nu klaredes det imidlertid, at den egentlige Sage maatte have været, at han ikke turde stole paa, at hans Følgesvende vilde staa ham trolig bi. Han kunde jo ikke have saa stort ringere Følge end alle Byens Mænd og Karle, og hverken han eller de maatte sige et eneste Ord under hele Arbejdet.

En saadan Samvirken havde den forrige Herre ikke turdet stole paa under de højst ulykkelige Forhold, der raadede mellem Herremænd og Bønder under hele Kristian den Femtes Regering; og skøndt hans Guds hørte til de saa Undtagelser fra denne sorgelige Regel, var det jo en ligefrem Umulighed at vente, at Tidens Storme, der mange Steder oprørte Folkehavet til de dybeste Grunde, ikke ogsaa her maatte spores som stærke Dønninger, om end Overfladen syntes blank som et Spejl. Han hørte fra Fødselen af til de godmodige Naturer, og hans Godmodighed var parret med en vis Klogskab, saa han aldrig dømte eller handlede sine Folk efter de gærende Grundkræfter, men heller lønede end straffede, naar han syntes, der var noget paa Færde. Og før hans Død var der kommet et saa godt Forhold i Stand, som vel kan

tænkes, imellem Herremand og Hovfolk. Dette gode Forhold nyttede den unge; saasnart han overtog Styrelsen af Gaard og Gods, lovede han at eftergive Bønderne næste Aars Landgilde, og vilde de tilligemed deres Karle staa ham trolig bi med at faa Farmoderens Skat hivet op af Søen, lovede han til Hengæld Mændene rigelig Udvisning i Skoven, og Karlene hver to Kroner om det Lykkedes.

De lovede alle at staa „Laft og Brast“ med ham. Alle Forberedelser blev gjorte; og paa den bestemte Dag gif hele Flokken til Søen, saa tavse som Mure. Den, som var valgt dertil, lod sig dukke ned, og det lykkedes ham ganske rigtig at lægge to stærke Kroge i Hankerne paa Redelen; og dernæst gif Ophivningen for sig. Det kneb lidt med at faa Redelen lettet af sit Stade, men saa gif det saameget des lettere gennem Vandet, og snart stod den paa et stærkt Stenlad, som hvilede paa to Baade. Disse blev dernæst stagede hen til en Bogu, der var skudt ud i Vandet. Snart stod Redelen paa Bognen, og Herremandens Aasyn straaede af Lykke og Glæde. Sagen syntes jo dermed vunden. Men netop som de var ifærd med at spænde Hestene for, kom Raadigfruen ridende. Hun var godt indviet i Hemmeligheden og bevarede ogsaa Tavsheden, skøndt hun saa Redelen paa Bognen. Derimod løb det over for Herremanden og han raabte til hende: „Nu har vi det fat!“ Men lige i samme „Nu“ sank Redelen luft gennem Bognen og til Søens Bund. Herremanden bleguede og sank om, men blev holdt oven Både af de Nærmeste. Vel kom han lidt til Kræfter igen, men han svandt som Dug for Solen, og inden Aaret var omme, laa han i Kælderen under Kirken. Han efterlob sig ingen Børn og blev Sidstemanden af den „rige Ottos“ Slægt.

Der gik underlige Ord om ham og hans Færd mellem Folk i hine Dage. Somme paastod lige frem, at hans bratte Død var en Følge af Trolddommen, han havde øvet; men de fleste mente dog, det var af Nag over, at han gik glip af Skatten, han saa at sige havde i Haanden. Og især skal det have naget ham, at dette skete ved hans egen Brøde. Gudssets Bønder sørgede over ham, som over en mild Herre. De vidste, sagde de, hvad de havde mistet, men ikke, hvad de fik igen.

Herregaardene var dog ikke de eneste Steder, hvor Bønderne led blodig Uret; naar de f. Eks. skulde betale deres Statteform paa Amtstuerne, brugtes alle mulige Kneb for at pine dem til det Yderste. Først krævedes der altid „Topmaal“ i Stedet for „Strygmaal“, dernæst krævedes noget, der kaldtes „Svindekorn“, mindst et Fjerdingkar paa hver Tønde, under det Paaskud, at man ellers umulig kunde maale det ud igen, eftersom det jo altid svandt noget. Naar saa til Slutning alle disse Fordringer vare tilfredsstillende, regnede det med Klager over det daarlige Korn og over, at det ogsaa var daarlig rensat. Skattekræveren kunde slet ikke modtage det, hed det, uden at hver Mand vilde give dem en Krone, hvormed de igen kunde stille dem tilfreds, som de skulde aflevere Kornet til. Det hjalp ikke, at Bønderne gjorde nogen Modstand, for Godsforvalterne, som var deres eneste Støtte i denne Sag, delte langt hellere Udbyttet med Amtsstuskriverne, end de holdt igen. Ogsaa paa dette Uvæsen søgte Kongen at raade Bod. Som Vidnesbyrd herom tilføjes et af de mange Sagn, Tidens Land ikke har kunnet udslette.

Det var slet ingen Hemmelighed imellem de Store, at Kongen gik paa Spor efter det nævnte Uvæsen, og de havde derfor ogsaa begyndt at tage sig i Agt. Men

det gaar tit, som Ordet siger, at floge Folk eller Høns gør ogsaa i Nælder: De mente, at Kongen nu var paa en Rejse i Jylland, og at man derfor her paa Fyen, hvor de tog Skatteforn i de samme Dage, kunde være sikre paa, at han ikke kom.

En Nat førte Mullerup Gods til Nyborg med Skatteforn, og da Vejen var meget daarlig, saa de sig nødte til at give Hestene en Favn Hø, da de kom til Svindinge Kro. En af Flokken vilde dog ikke holde ved Kroen, for saa skulde han købe Öl eller Brændevin for et Par Skilling; og dertil syntes han, det var for daarlige Tider; han førte altsaa frem ad Vejen til Skoven ved Orbaklunde Banke. Her gav han Hestene en Favn Hø og tog sig selv et Stykke Brød og en Stive Ost. Men som han nu sad der i den maaneklare Nat, saa han en Mand i Bondeskofte komme gaaende henad Vejen. Tiden og Stedet gjorde ham angstelig et Øjeblik. Han fattede sig dog snart, rejste sig op, tog den ene Bogtæp og lovede „hver Mand“, han ikke vilde lade sig tage i den første Muldsfuld, hvis den Fremmede, der kom, havde ondt i Sinde.

Manden nærmede sig imidlertid helt fredelig og spurgte om det var en Bondenvogn, der førte med Skatteforn; og da der blev svaret ja, bad han om en Bid Brød. Mens han bed af dette, tog han en lille Flaske op af Lommen, drak og rakte den til Bonden. Derpaa fulgte et Ordskifte, som Sagnet fortæller skal have faldet saaledes ud: „Er det ikke svært for jer at undvære alt det Korn, I skal give i Skat?“ spurgte den Fremmede. „Det er ikke let“, svarede Bonden; „men det finder vi os i; det skal jo være til Landsens Bedste, siger de, og det troer vi denne Konge bruger det til, han tog det ellers ikke af Bønderne, for deres Bedste søger han. Men slemt er

det, han har utro Folk, der, tvertimod Lov og Ret, kræver „Topmaal“ og „Overmaal“ og endda Stikpenge for at modtage det“.

„Er det saadan fat?“ svarede den Fremmede spørgende.

„Saadan er det, Farlille!“ svarede Bonden med Vægt. „Men du maa ikke være fra vort Amt, siden du ikke ved bedre Rede paa Forholdene!“

„Jeg er fra Sølland“ svarede den Fremmede, „men jeg er herovre og vil høre mig for, om her mulig skulle kunde naaes en bedre Stilling. I har vel hørt, at vor ny Konge har hævet Bornebøddelen, saa vi Stakler ikke længer horer vore Naadigherrer til som Kvæg og Plage, men kan, som I andre søge Lykken andet Steds, for saa vidt Stavnbaandet ikke binder os“.

„Gud ske Lov for Kongen!“ svarede Fynboen, „han er en god Mand! Kunde han bare, som han har hørt, rigtig efterse sine Folk, men det er jo umuligt, selv om han havde et Øje paa hver Finger“. „Jeg kunde have hørt at se, hvor galt I har det, herovre“, svarede Søllænderen, „for saa slemt kan det jo være, at jeg vælger at blive, hvor jeg er“.

„Følg med til Nyborg“, sagde Fynboen, „og bær den første Sækfuld op, saa kan du aller bedst blive overtydet derom“.

„Er du ene?“ spurgte Søllænderen.

„Vi er hele Godsset!“ svarede han, „men de andre holdt ved Kroen. Jeg vilde spare mine Penge, saa kørte jeg hertil og bedede. Nu skal jeg have lagt paa Øgene, for jeg horer de andre komme hinsides Maen“. Den Fremmede fulgte nu med, og inden de kørte fra det næste Bedested vidste hele Flokken, hvad han havde i Sinde. De gjorde sig de underligste Tanker om ham og hans

Færd; somme hvistede endog om, at det kunde være, de havde Kongen i Følge, dog forkastede de snart denne Tanke, da en gjorde opmærksom paa, at han havde ædt og druffet hos dem. Saa kom de til Nyborg, og Afleveringen begyndte.

Den Fremmede fik den første Sæt paa Naffen, gik op paa Loftet og hen til Korntønden. Han lod Kornet løbe langsomt ned i Tønden, men Skrивeren, som stod hos, sparkede den uden Ophold med Fødderne. Manden under Sæffen knurrede ud i et over denne uærlige Færd; men saa sparkede de stærkere. Tønden blev med Topmaal, men lige godt klagede Skrивerne over, at der var knapt Maal. — „Lad os faa Strøgholten“, sagde den Fremmede. „Kongen kræver jo kun strøget Maal; og hvad her er mer, maa jo høre mig til“.

„Din Væsel af en Bønde skal ikke lære Kongens Folk at maale Korn!“ raabte Skrивeren. Men den Fremmede vedblev rolig: „Jeg ser ingen kongelig Kornmaaler her, ingen Korntønde med kongeligt „Brænde-Mærke“, ingen Strøgholt, hvad er det dog for en Færd mod stoffels Bønder!“

„Hold Mund Væsel!“ raabte Skrивeren og stødte voldsomt til den Driftige. „Maalet kan til nød gaa; men for daarlige Varer skal du bøde en Krone“.

„Hvem skal dømme os imellem?“ spurgte den Fremmede. „Skrивeren vil da ikke være baade Klager og Dommer!“

„Jeg tror, ved min gamle Parth!, at Bønderne lægger sig efter Lovkyndighed i vore Dage“, raabte Skrивeren og stampede. „Men enten skal vi Herrer være eller Herrer tjene! Og det skal aldrig lykkes Bønderne at komme til Magten! — Raster den Tølper ned!“ bød han et Par Sjovere, der gik paa Loftet. Disse nærmede

fig ogsaa; men den Fremmede raabte: „Rør mig ikke!“ med en Røst, hvorfor de traf dem tilbage. Skriveren lagde nu Visten fra sig, smed Frakken, og bød den anden Skriver hjælpe sig.

„Rasende Mennesker!“ raabte den Fremmede og stød dem fra sig. „J kalder jer Kongens Folk, men J staar for jer Herre og Konge! Svar mig: Er der for lidt Maal, er det daarligt Korn, eller har jeg, selv om jeg var den, jeg udgav mig for, talt Uret? Og har J fra den anden Side handlet efter Lov og Ret og efter jeres Konges bestemte Ordre?“ — Mens han sagde disse Ord, kastede han Bondekosten og stød for dem i sine kongelige Klæder.

De to for saa fry Skrivere fik nu en hel ynkelig Stikkelse, de bad om Naade, klagede deres Nød og sagde, at de var nødt til at knibe sig lidt til, da de kun fik halv Løn. „J skal dømmes efter Lov og Ret! skal Kongen have svaret; „Naaden vil vi betænke os paa!“

Sagnet slutter med, at de blev sendt i Hullet og gik siden derfra til Slaveriet. Men hele Godssets Bønder fik nu Lov at hælde deres Korn af uden nogen som helst Maalen eller Seen efter. De kørte saa glade hjem. Men Ordet om denne Færd fløj Landet rundt som paa Vejrets Vinger. Kongens Navn fik en god Klang i Menigmands Ore, deres Mod styrkedes, Levelyst og Virksomhed sporedes alle vegne; og de halvandet Hundrede Aar, der er gaaet siden Fred. d. 4des Død har ikke kunnet udslette Mindet om hans Færd!

IV.

En Historie fra Landeværnets første Aar.

Frederik den Fjerdes Navn havde faaet en rigtig god Klang i Folkets Øre allerede i de første Aar, han sad paa Tronen. Et af hans første Skridt var Bornedskabets Ophævelse, men særlig elskedes han dog, fordi han paalagde Herremændene at handle mildt med Bonderne, hvem han desuden ved flere Lejligheder kaldte sine Børn. Og Kongen, sagdes der, havde Haar paa Tænderne, som han havde Honning paa Læberne: Han satte virkelig igennem, hvad han bod, til Bondens Bedste, ja gif endogsaa forklædt omtring og saa dem paa Fingrene, som han troede ikke skikkede sig vel. At han gjorde et og andet Skridt, der i sin Udvikling blev til Fordærv for Folket, anseedes ikke engang i de Dage. — Et saadant Skridt var Stavnbaandets Indførelse. — I en senere Tid undrede vistnok mange sig over, at den mod Bonden saa milde Konge kunde lægge Grunden til en saa fordærvelig Indretning; men det er, som Ordet siger, lettere at være „bagklog“ end „forklog“. Ingen af hans Samtidige anseede det; og hvor kunde Kongen selv falde paa, at Herremændene vilde gribe denne Indretning, som han gjorde til Fædrelandets Bærn, og bruge den som et

grusomt Tvangsmiddel mod Landets egne Sønner! — Grunden til selve Stavnshaandet skal her kun omtales som i Forbigaaende.

Der var ikke gaaet et fuldt Aar, fra han kom paa Tronen, før han ragede i Krig med den gottorpffe Hertug, som nægtede ham den skyldige Underdanighed. Paa denne Færd havde han Lykken med sig. Men ovre i Sverrig herskede den Gang den attenaarige Bovehals, Karl den Tolvte. Han var Sødsfendebarn til Danmarks Konge; men han var Svoger til Gottorps Hertug, og dette maa nu have gældt mere hos Bovehalsen. Saameget er vist, at han skyndte sig til dennes Hjælp. Sælland var blottet for Forsvar, da Kongen og Hæren stod i Holsten; og Svensken gjorde derfor Landgang mellem København og Helsingør. Lidt Modstand fandt de nok; i det mindste er Ordet kommet ud, at Kuglerne pek om Ørerne paa den unge Svenskekonge, da han vadede i Vand. Deres Hvielen var ham endnu saa fremmed, at han skal have spurgt sin Sidemand, hvad det dog var. Og da han hørte, det var Kuglerne, skal han have svaret, at deres Sang skulde blive hans Livmusik. Han drog lige straks mod København, hvis Borgere vel lod til at ville lege den Veg om med Karl den Tolvte, som deres Fædre havde leget med Karl den Tiende. Men hvis nu end Skylden var, saa blev der ikke noget af. Derimod blev der hurtig sluttet en for Danmark temmelig ydmygende Fred, saa der kunde nok være Grund til at spørge, hvorfor det gik saaledes. Saadan blev der da ogsaa spurgt, og Svaret lod: „Det var fordi Sælland ingen ordentlige Soldater havde til sit Forsvar!“ Og da de dernæst søgte om Raad for dette Uraad i Fremtiden, blev det bestemt at oprette et saakaldt Landeværn paa 18,000 Mand. Disse ny Regimenter skulde kun være samlet til Øvelse en Maaned

hver Forsommer, ellers skulde de arbejde hjemme som Hovkarle. De indøvede skulde blive staaende i Nummer i otte Aar og maatte saaledes møde ved Regimentet lige saa mange Gange. Men, naar Krig udbrød, skulde de straks kaldes under Vaaben, dog kun for at kæmpe i selve Landet eller værne dets Grændse.

Dette kunde i og for sig være en god Indretning, maaske nødvendig i et Land, hvor det henad et Par Hundrede Aar havde været Menigmand forbudt at bære Vaaben. Men Fejlen var, at det overlodes til Herremændene at ordne det hele Udskrivningsvæsen, saa de kunde udskrive til Soldater, hvilke af Gudssets Bondekarle, de fandt bedst skikkede dertil. Jeg ved ikke, om nogen kan tænke sig en Herrestand, som ikke vilde misbruge en saadan Magt; men vist er det, at der ikke var gaaet mange Aar, før hele Danmarks Bondestand var flog paa, at Herremændene som Regel fandt den bedst skikkede til „at springe Soldat“, som de selv daarligst kunde lide, eller som paa en eller anden Maade var saa ulykkelig at falde i deres Unaade. Det er kun et meget daarligt Tegn paa hin Tids Herremænds Fædrelandsfind, at de overlod Landets Forsvar til dem, de selv kaldte Landets Udsbud; og maaske var dette en af Grundene til den nederdrægtige Maade, Landeværnet blev taget paa; dog maa Hovedgrunden vist søges i Tidens Raahed og dens Forkærlighed for raa Straffemaader.

Efter et gammelt Frasagn skal en af de første fra Broholms Gods, som Naadigherrens Unaade traf saa haardt, at han maatte springe Soldat, have baaret Navnet Hans Nielsen. Han var efter Ordet, der gaar om ham, „en hel Karl“ efter Tidens Lejlighed. Men han havde

da ogsaa vundet sig Godssets dngtigste og tildels k nnefte Pige til K reffe. Men nu faldt det Kuffen paa Gaarden ind, at han havde større Ket til hende end som Hans Nielsens. Hvorpaa han grundede en saadan Forret, tales der ikke noget om, men der er jo da altid Forskel paa „Kong Salomon og Jorgen Hattemager“, og det var der nu ogsaa i hine Dage paa en Kuff og en simpel Hovkarl. Men hverken Hans Nielsens eller hans K reffe  ndseede saadant.

Kuffen Klagede atter og atter sin N d baade for Herren og Fruen; og tilsidst blev Hans Nielsens sendt til Landeværnet. Kuffen trøstede sig med, at han saa ikke maatte blive givt eller saa Gaard og Grund i de otte Aar, han stod derved. Der kunde jo ogsaa komme en Krig, hvor han kunde saa en Kugle, og saa var han ham helt kvit. Men nogle Dage efter at Hans Nielsens var rejst til Kongens København, forlod Pigen Godsset og tog Tjeneste i Svendborg. Og den stakkels Kuff var saa slet ikke Maalet nærmere.

Da Hans Nielsens kom hjem fra Landeværnet tredie Gang, kom der netop Hovordre, at Vhen Dagen efter skulde i Hovdag „at slaa“. Han havde gjort Rejsen fra København og hjem paa fire Dage, men havde Lov at tage seks dertil. Da det nu var efter „Solbjergslag“, han kom til Vhs og hørte, han næste Dag skulde til Gaarden, mente han, det var overflødigt at gaa dertil og melde sin Hjemkomst samme Aften; men han gjorde sit „Slaatoj“ i Stand og lagde sig derpaa til Hvile.

Næste Morgen tidligt fulgtes han med de andre Karle og Piger til Herregaarden; og da de kom i god Tid, gif Karlen op paa det høje Hus og lod melde sin Hjemkomst for Raadigheren. Denne var ikke kommet i Klæderne; men ved Tjeneren fik Karlen den Ordre, at

han nu kunde gaa ned til Hovarbejdet og faa komme op til Raadigherren om Middagen.

„Slætten“ gik for sig paa en stor Eng ret uden for Gaarden; og her havde alle Arbejdsfolkene lagt sig for at æde deres Mellemmad midt om Formiddagen, selv Ladefogden havde lagt sig hos dem; og alle lyttede de spændt til Hans Nielsens Fortælling om hans Soldaterfærd, og hvad han havde set i Kongens København og paa Rejsen frem og tilbage. Efter at Hans Nielsen nu havde fortalt om det, der laa ham mest paa Sinde, spurgte en Pige: „Faar Folk flere Hug der ved Landeværnet, end de faar paa de rigtig flenime Hovgaarde?“ — „Efter det, der fortælles af dem, der har hjemme saadanne Steder, gør de“, svarede Karlen. „Dertil kommer, at Folk kommer ikke tilhove hver Dag, og Ryggen kan saaledes forvinde Svien fra den ene Dag til den anden. Men i Tjenesten kommer vi hver Dag; og, for at det ikke skulde blive alt for galt med Svien, lagde vi hver Morgen Silketørklæder, dyppede i Brandevin, paa vore Rygge, før vi gik ud til vore Smaadjarvole. Det „ringeste“, jeg har sluppet med nogen Dag, har været syv af en Hesselkæp, men jeg har ogsaa tidt faaet noget over en Snes; og der er de, som have faaet over et Par Snes, om de var bleven talte. De handler med os, ikke som vi var Mennesker, der skulde lare, ja ikke engang som vi var Heste, der skulde tilføres, eller Hunde, der skulde afrettes, men ligesom som vi var Træflodser, der skulde tilhugges..“

„Er de Store nu de Børste?“ blev der nu spurgt. — „Det er de jo vistnok“, var Svaret, „men de uddeler ikke de fleste Hug; det gør disse jammerlige, lusede, tykke Underofficerer. De ter sig ogsaa hver Aften, som om de var langt trættere af at prygle os, eller, som

de kaldte det, at hugge paa vi Trækloose hele Dagen, end vi andre af at arbejde og taale Huggene. Ja, der er nu dem af de Store, som ikke engang gider slaa selv, men bare siger til en eller anden Underofficer, at han skal give denne eller den Karl saamange Hug, som han finder for godt."

Mange mente, det var en gal Sag at være Soldat. „Na ja!" svarede Hans Nielsen, „men det er jo ogsaa ligefrem en Straf, Naadigherrerne paalægger dem, de ikke kan lide."

„Kunde Naadigherren da ikke lide dig?" spurgte flere.

„Det ved jeg ikke!" svarede han; „men havde han kunnet lide mig, havde han næppe sendt mig paa de Beje. Dog det er jeg vis paa, at hans Ruff ikke kan lide mig, fordi min Kjæreste holder mere af mig, end hun holder af ham."

Hele Flokken lo; men fandt det ellers i sin Orden, at Sagen stod saaledes. Enkelte spurgte imidlertid, hvad den Sag kom Naadigherren ved.

„Det ved jeg heller ikke saa lige", svarede Hans Nielsen; „jeg ved bare, at Ruffen truede mig med, at jeg skulde faa noget at blæse paa, lod jeg ikke ham faa Pigen; og at Naadigherren derpaa sendte mig bort til Landeværnet. Hvad Snak derimod Ruffen har haft med Naadigherren, venter jeg først at faa opklaret paa Dommestag."

Hovfolkene nikkede og sagde, at der vilde blive mange Ting aabenbarede den Dag. „Og mange Sager at rede op", føjede Hans Nielsen til, „ikke alene inellem Naadigherrer og Hovfolk, men ogsaa mellem Offiserer og Soldater."

Nogle paastod, at det til Nøds kunde gaa at være

Soldat i Fredstider, men blev der Krig, var det saa meget galt, for der blev Folk jo skudt sonder og sammen.

„Na“, svarede Hans Nielsen, „i Krigen har Soldaten det i Grunden bedst, for Arbejdet selv er en nem Sag, og Brygl tør hverken de store eller de smaa Rappedreng meddele, saalange de ved, at Soldaten har en Patron. I kan tro, de ved godt, at de, naar alt kommer til alt, meget mere er vore Fjender end enten de Tyske eller de Svenske, for de har jo gjort os tusinde Ulykker, naar disse knap har gjort os en. Jeg troer nu ogsaa, at de fleste af vore Rappedreng faldt i det første Slag. Og jeg kunde næsten ønske en lille Krig for at faa en Smule Afregning gjort med en og anden; dog dette har saa lange Udgifter, at jeg næsten er ved at tabe Modet ved Tanken om, at alt skal staa paa Borg til Dommhedag. Men jeg kan vist gerne skyde en hvid Pind efter den Moro, for jeg faar vel slet ikke Lov til at komme med, hvis vi fik Krig, nu, da jeg har talt saa aabnemundet om Sagen. Folk faar i vore Dage sjældent Lov til det, de helst vil.“

„Den Moro skal blive dig undt, om jeg lever!“ led Naadigherrens Røst tæt ved Flokken. Han var kommet til under det ivrige Ordskifte, hvoraf alle havde været saa optagne, at de slet ikke havde ændret ham. Nu sprang selvfølgelig alle op, som de kunde bedst, og hilse. De frygtede ham just ikke; men de vidste, at han holdt strængt paa den Sætning: Den Vre, som bør Vre! og de vidste ligesaa fuldt, at han selv regnede sig til den Flok, som burde ares.

Han gængældte rolig deres Hilsen, men vendte sig dernæst mod den hjemkomne Soldat og sagde: „Du taler dristigt, Søn, men dog rimeligere, end der blev sagt mig; saa meget kunde maasse været anderledes for

dig, havde jeg hørt med egne Øren, hvad Ord du lod falde, da du og Kusken trattedes om Pigen. Men gjort er gjort; og om den Sag vil jeg ikke høre et Ord mere. Men nu denne sidste aabenbare Trods mod dit Herskab og — mod din Konge: Du har jo bovet at gaa til din Kæreste i Svendborg, før du har meldt din Hjemkomst og givet dit Pas til din Naadigherre! Derfor skal du som mildest Straf ride Træhesten, mens otte Glas løber ud!”

„Den, der fortæller Naadigherren saadanne Løgne, skulde egentlig hænges!” svarede Hans Nielsen oprørt, men med tiltvungen Rolighed. „Jeg gif igaar Morges fra Slagelse! Jeg kom først paa Smakken, da Solen var over Middagsstaden; og — da vi var fulde fire Glas om at gaa over, kan Naadigherren selv regne ud, at jeg ikke har løbet til Kærester, aldenstund jeg var i Gudme i Aftes lidt efter Solbjergslag. At dette har sin Rigtighed kan mange her rolig gøre deres „Salighedsed“ paa. De kan ogsaa vidne, at jeg skyndte mig hen at slibe min Vel! Og da jeg dernæst havde faaet lidt Mad, gif jeg i Seng, hvad jeg haardt trængte til efter Rejsen. — Hvad skulde jeg endelig ogsaa i Svendborg? — Den omtalte Kæreste rejste jo til Nielstrup og tog Tjeneste for otte Dage siden. Mit Pas maa jo desuden give Oplysning om en Del af dette; en anden Del kan, som sagt, bevidnes. At jeg sov Natten over i mit Hjem, efter at have gaaet seks Mil og sejlet fire, kan dog næppe med Grund kaldes Trods mod Konge eller Naadigherre; og at jeg nu arbejder her, før Naadigherren har set mig, er jo efter Naadigherrens egen Ordre til mig, saa skal jeg ride Træhesten derfor, bliver Skaden vist min, men Stammen derimod somme andres.”

Herremanden rynnede Brynene og bed sig i Læberne

ved disse bristige Ord, og, da Karlen holdt inde, blev der en noget pinlig Tavshed. Snart havde Herren dog atter Hovedet, saa med sikkert Blik paa Hovkarlen og sagde: „Sagen skal blive undersøgt, Son! og dig skal ske din Ret! Det skal ikke siges mig paa, at jeg lod en Karl ride Træhesten, der ikke havde vedgaaet eller var overbevist om sin Brøde, selv om jeg fandt samme Karl lidt mere mundstærk end sømmeligt var.“ Derpaa vendte han sig og gik.

Nogle Timer efter vare alle Hovfolkene, omtrent fyrrethve i Tallet, samlede i den store Borgestue paa Gaarden, hvor der skulde holdes et Slags Husting. Bag det Bord, der gik paatværs længst oppe i Stuen, stod Naadigherren, klædt i sin Officersdragt og med Sabel ved Siden. Til Venstre for ham sad Godsforvalteren og Ridefogden med Skrivetøj foran sig. Men lige for Herremanden stod den anklagede Hans Nielsen, og ved hans Side stod Ruffen og Tjeneren, som alle nu forstod, maatte være hans Anklagere. Paa Herremandens Spørgsmaal, om alle Hovfolkene og Gaardens Tjenerskab nu var samlede, svarede Ladefogden Ja. Og herpaa tog Herremanden saaledes til Orde:

„Naar de her forsamlede ser Hovkarlen Hans Nielsen stillet frem for Stranken ved Siden af Gaardens Kuff og Tjener, er det fordi førstnævnte, Hans Nielsen, er anklaget af Ruffen og Tjeneren allerede et Par Glas efter, at han i Morges havde afgivet sit Pas til mig og meldt sin Hjemkomst fra Landeværnet. Klagen gaar ud paa, at de havde set ham gaa og drive omkring i Svendborg igaar Eftermiddags ved „fire Slæt“, da de var der i deres Herres Vrinde. Han skal have gaaet med Tornisteret paa Ryggen og fulgtes med en godt kendt Pige, som menes at være hans Kæreste. De siger,

det faldt dem paa Sinde, at han mulig var ifærd med at ville flygte bort fra Landet, for at gøre sig fri for fremtidig Tjeneste ved Landeværnet; ellers var det dem uforstaaeligt, hvorfor han gik der, da de vidste, at han ikke havde meldt sin Hjemkomst her paa Gaarden."

"Saaledes er det jo, I har sagt?" vendte han sig mod Ruskens og Tjeneren; „og I føjede til, at det var Trofskab mod mig og mine Sager, der drev jer til at melde Sagen for jert Herskab."

De svarede begge to Ja til Raadigherrens Ord.

"Jeg vilde have skønnet paa denne jer Trofskab", vedblev han, „havde I meldt mig Sagen i Aftes ved jer Hjemkomst. Men at I har tiet med den til i Dag, synes jeg er Tegn paa, at I tager jer mig og mine Sager temmelig let."

"Men, naadige Herre!" stammede Tjeneren, „vi vidste jo ikke, for i Morges, han var kommet hjem fra København!"

"For Satan!" raabte Herremanden og stampede. „I har jo meldt mig, I saa ham i Svendborg igaar, ved „fire Slet"! og I har jo tilstaaet det for hele Forsamlingen! — Vil, I Væsker! gøre Nar ad os alle sammen!"

"Det var ikke mig, der saa ham, naadige Herre!" gentog Tjeneren og saa bønlig paa sin brede Herre. „Det var Ruskens, der saa ham, og han sagde mig det først i Morges, da jeg fortalte ham, Hans Nielsen var kommet hjem. Og dernæst bad han mig være med og fortælle det til Raadigherren."

"Er det sandt, Tjeneren siger?" vendte Herremanden sig mod Ruskens.

"Ja, det er ganske rigtig", svarede denne forvirret. — „Men du saa vel saa heller ikke hans Nielsen igaar"

i Svendborg, naar alt kommer til alt“, vedblev Herremanden.

„Jeg saa da en med noget paa Ryggen, der godt kunde ligne et Tornister“, svarede Ruffen. „Han fulgtes da ogsaa med en Pige; et Kvindfolk var det da, i det mindste efter Klæderne at dømme.“

„Nej, det var rigtignok ikke ham“, afbrød Tjeneren; „og endnu mindre var Kvindfolket hans Kæreste. Jeg mødte dem ved Bibekilde; og der blev sagt mig, at det var to udenlandske Folk, som havde noget at vise frem.“

„Ja det kan godt være, det hverken var ham eller hans Kæreste“, tilstod Ruffen. „Men det faldt mig lige ind i Morges, da jeg hørte, han var kommet hjem, at han gerne kunde faa Lyst til at besøge Pigebarnet, som han holder saameget af, for han meldte sig hos Naadigherren.“

„Det er, Vorherres Død! en kon Historie!“ raabte Herremanden og tog til sit Sværd, men stødte det atter i Balgen, for han fik det helt truffet ud. „Harde jeg nu paa din Velsels Ord ladet ham ride Træhesten, ligesom jeg paa dit Ord lod ham springe Soldat! — Dog, den Sag skal ikke frem tiere! — Men Gud bedre de stakkels Naadigherrer, der dog for en Del er nødt til at gaa efter deres Tjeneres Ord!“ — I nogle Øjeblikke stod han som i dybe Tanker.

Derpaa tog han atter Ordet og sagde: „Naar jeg sammenligner disse Vidnesbyrd med Hans Nielsens Ord ude paa Engen, der isøvrigt fuldkommen stemmer med hans Papirer, som viser, at han igaar Eftermiddags ved „fire Slæt“ kom med Smakken fra Sølland og straks meldte sig paa Amtstuen, hvor han fik sine Marspenge udbetalt — og naar der desuden kan føres Vidnesbyrd for, at han var i sit Hjem i Aftes lidt efter Sol-

bjergslag, fleg sin Le og lagde sig til Hvile, kan der slet ikke indvendes noget mod hans Færd! — Træd frem! I, som trøster jer til at vidne for ham“, bød dernæst Herremanden, og over en halv Snæs, Karle og Piger, traadte frem.

Herremanden saa vist paa dem og sagde: „Jeg tvivler slet ikke paa, I vil vidne, hvad Sandt er, Børn! Men det er for Resten aldeles overflødigt: Ruffen har jo tilstaaet, at han har snaffet hen i Laaget, om ikke noget værre. Jeg kender derfor for Ret, at Hans Nielsen er aldeles fagesløs; men at Ruffen og Tjeneren boder en Tønde Ol og to Kander Mjød til Karlene og Pigerne i Bøens to Hovlag. Det kan blive druffet endnu i Aften; og jeg skal selv sørge for, at det kommer til Oldermandens, før Sol gaar ned.“

Hovfolkene gif nu hjem, glade ved, at Raadigherren havde faaet en Prøve paa, at somme af hans Tjenere havde en sær Lyft til at volde Hovfolkene Ulempe. Han havde endog klappet Hans Nielsen paa Hården og sagt, at han var en brav Karl, og at han nok skulde huske ham det.

Efter at Hovfolkene var gaaede, holdt Herremanden endnu et Husting med Ruffen og Tjeneren. Den sidste slap med en Frettesættelse; men Ruffens Færd lastede han i allerhøjeste Maaade. „Du har“, sagde han, „sveget den Tillid, dit Herskab satte til dig, naar jeg gennem dig vilde vide Rede paa et og andet mellem Hovfolkene og Bønderne. Du har svoret mig til at sige Sandt og aldrig andet end Sandt; men nu staar du som en Løgner for Gud og Menneker. Paa Gaarden vil jeg ikke have dig en Dag længer; og du skal være Vandeværnsmand i hans Sted, som du har forfulgt. Men du skal vel ogsaa have anden Straf til Advarsel for andre!“

„Jeg vover at bede Raadigherren lade Naade gaa for Ret“, sagde Ridefogden og rejste sig, „Ruffen har dog tjent Herren tro i mange Aar, og det er haardt for ham at blive jaget af sin Tjeneste, som han sagtens har ventet skulde give ham Naadsensbrød.“

„Lad saa være“, svarede Raadigherren. „Saa rejser han imorgen til den Mand i S . . . ., som ingen Tjenestekarl har.“

„Raadigherren tage det ikke unaadigt op“, tog Ridefogden atter Ordet, „jeg beder, at Ruffen maa slippe for at springe Soldat. Han er nu over to Sneese, og det vil blive haardt for ham at døje.“ „Har jeg dømt for haardt, Ridefoged! saa lad os høre din Visdom“, svarede Herremanden strængt. „Du burde vist ellers hellere mindes din egen Stilling til mig end rage dig ind i andres Sager.“ „Ik ja!“ sukkede Ridefogden, „jeg tier.“

„Nej lad os, som jeg sagde, høre din Visdom“, vebblev Herremanden. „Du sagde, min Dom var for haard; du maa følgelig vide noget, som taler for, at Ruffen har et Slags Ret.“

Ridefogden blev nu helt „forfippet“; men da han indsaa, at han var nødt til at tale, svarede han: „Vi hører saamegen Tale om Folk, der kan være to Steder. Jeg ved nok, det er Raadigherrens naadige Mening, at saadan Snak ingen Steder har hjemme; og vist er det, at det ogsaa gaar over min Forstand og sagtens langt ind i Præstens. Men en Dag, jeg sad og bladede i min Bibel, som Raadigherren har været saa naadig at give mig, læste jeg noget om, at kun Daarer lo ad det, de ikke forstod. Saa har vi et gammelt Ord, som siger: der gaar ikke Røg fra en Brand, der aldrig har været Slid i! og lægger jeg nu alt dette sammen, tør jeg saamænd slet ikke nægte, at der godt kan gives Menneſter,

som kan være to Steder. Og gaar vi først ud fra, der findes saadanne, kan vi jo meget godt faa ud, at . . . ."

„At Ridesfogden er et Brøvl“, raabte Herremanden afbrydende og slog haardt i Bordet. „For hvad i al Verden kommer det Sagen ved! Jeg siger, Kusken er en Løgner og et Skarn, som sveg sin Herres Tillid! Kan du rense ham for den Skuld, faa prøv derpaa!“

„Jeg mente“, stammede Ridesfogden, „om Karlen kunde være to Steder. Hvem ved det — han ser for Resten ud til allehaande.“

„Hvis Ridesfogden er troldknyndig, har han Ret at tale saaledes; jeg er det ikke! Jeg nødes at domme efter den Lov, Gud har skrevet i mit Hjerte! „Syprianus“ eller andre Heksebøger kender jeg ikke; og har du Kendskab med nogen af det Slags, rejser du i Morgen; og hvis ikke, drages du til Minde, at jeg er Raadigherren og du Ridesfoged!“ — Ridesfogden bukkede dybt, og Herremanden rejste sig og gik.

Saaledes sang en lille Fugl om dette Ordskifte, og Folk glædede sig og sagde, at Raadigherren i dette Stykke viste mere Fasthed, end han plejede van. Det var nemlig ellers en staaende Skik, at han lod sig lede af sine Tjenere, faa naar den ene ragede uklar med ham, bad den anden for ham. Nu derimod maatte det jo være gaaet op for Herremanden, at dette ikke længere kunde gaa.

In Kulturkamp fra Stavnsbaandets Dage.

Trods Krig og Pest og flere Landeplager var Frederik den Fjerdes Regeringstid de lykkeligste Dage, den danske Bondestand havde kendt i Aarhundreder. For første Gang efter umindelige Tider sad en Konge paa Tronen, der baade havde Villie og Magt til at holde Rigets Stormænd, der som oftest var ensthydende med Folkets Undertrykkere, Stangen. Overgangen fra Kristjan den Femtes Dage, da den danske Bondestands Nød havde naaet sit Højdepunkt, havde været stor og glædelig; men Overgangen til Kristjan den Sjattes Dage blev baade brat og sørgelig. Det blev nemlig inden mange Uger klart, at Kongen levede kun for Stormænd, Præster og Lyskere. Og disse kunde upaataalt plage Bønderne hver paa sin Vis: Stormændene fra Herregaarden, Præsterne fra Kirken og Lyskerne nærmest i Skolen og Soldatertjenesten, og det var en lang og tung Tid fra Frederik den Fjerdes Død til Stavnsbaandets Løsning. Efter Tidens Talemaade var den næsten tre Snese Aar; og det er Træf fra dette mørke Tidstrum, som her skal meddeles.

Kristjan den Sjette begyndte sin Regering med at

løse Stavnshaandet, en ulykkelig Indretning fra den ellers saa elskede Frederik den Fjerdes Dage. Det bestod i, at Herremændene vare skyldige at levere visse Soldater til Landeværnet, som saa skulde tjene eller rettere staa i Nummer i otte Aar. I disse Aar maatte de Udskrevne ikke forlade det Gods, de vare udskrevne fra. Dette sidste, sagdes der, var Kongen, der undte Bønderne det saa godt, nødig gaaet ind paa. Men den Tids Herremænd havde, sagde de Gamle, det tilfældes med Fanden, at de Tid efter anden tog hele Kroppen, naar de blot fik Hold i den lille Finger; og saaledes gif det ogsaa med Stavnshaandet. Da Frederik den Fjerde døde, havde de drevet det dertil med ham, at alle Bønderkarle vare stavnshbundne i otte Aar. Kongen havde godt set, det gif galt, men havde ikke paa sine gamle Dage kunnet modstaa det Tryk, der lagdes paa ham. Men saa, sagdes der, hvilsede han paa sit Dødsleje sin Søn og Eftermand i Dret, at han skulde ophæve den hele Landeværnsindretning, hvilket var den nemmeste Maade at blive Stavnshaandet kvit paa. Dette gjorde han, som sagt, ogsaa. Men da saa Herremændene straks gjorde et Raab, som skulde Land og Rige forgaa, indførte han igen begge Dele.

Det var et haardt Slag for Bønderne, ikke saameget for selve Stavnshaandets Skyld, som fordi det var Tegnet paa, at Kongen ganske sad i de Stores Lomme; de frygtede det Værste, da de saa, at Kongeord ikke længer var Kongelov. Og de nynnede atter den gamle Vise fra Kong Kristjan den Femtes Dage:

„Saa ilde er hørt Kong Kristjans Navn,
for han er ikke paa Menigmands Gavn!“

Den Dag, da Loven om Stavnshaandets Genindsørelse

og Landeværnets Fornøelse blev tilhøst fra Præstestolen, var der Barnsøl i min Morfadere Farfadere Gaard i Gudme, og de efterfølgende Træk optegnes som Sagn, der har gaaet fra det ene Slægtled til det andet.

Lovens Oplæsning havde gjort et saa nedslaaende Indtryk paa Gildes-Folkene, at Manden, Jens Rasmussen hed han, havde stor Umage med at faa dem til at gaa til Bords. Til sidst spurgte han dem, om det da var deres Mening, at de vilde sulte ihjel. Hvis saa var, vilde han ikke ligefrem nøde dem til Bords, men bare sige dem, at det var en daarlig Bedragt. „For vel tror jeg“, sagde han, „at de Store nu vil faa fri Hænder til at flaa os som i den forrige Kristians Dage, og mange vil vel ogsaa under Trykket fortvivle og tage Livet af sig selv, og saa af disse Helvedhænder under Gudfrugtigheds Skin blive dømt til at ligge paa tværs af Kirkegaarden. For som de Store bære Skylden for alt det Onde, vi maa døje, bære de ogsaa Skylden for mindst de Ritten af Sneseen, som tager Livet af sig selv, dog maa vi glæde os til, at der er en Gud i Himlen, der er evig god og saaledes ikke staar Fare for at skifte med Tiberne, og desuden har vi et Herskab her paa Broholm Gods, der ikke misbruger den Magt, det faar over os. Ja, vi har i Grunden meget at takke Gud for, eftersom vi har haft milde Naadigherrer siden rige Ottos Død, som jo nu ligger fulde halvjerde Snese Aar bag os“.

„Det kan du jo slet ikke huske!“ afbrød en gammel Kone ham i en gnaven Tone. — „Deri har I Ret, Mo'r!“ svarede Manden, „men ser I, en Ung kan spørge længer tilbage, end en Gammel kan mindes“. — „A ja“, gensvarede den Gamle, „du har jo paa en Naade Ret!“ — „Og jeg har ogsaa Ret“, vedblev Manden,

„naar jeg paaftaar, at det er dumt at fulde sig ihjel, for selv om vi nedes til at tage Livet af os selv, for ikke at blive flaaet levende af Herremændene, saa skal der gives flere Maader, hvorpaa dette langt lettere kan ske. Og da det desuden er et gammelt Ord, at den, der dør af Trusel, skal begraves i Rendestenen, vil jeg bede mine Gæster sidde til Vords og lange til Grødfadene!“ — „Vi vil følge dit Raad!“ lod nu Svaret. Og dermed satte de sig til Vords.

„Hvad skal vi dog nu ellers mene om Sagerne?“ spurgtes der atter, saasnart Vordbonnen var endt, og Folk havde begyndt at lange til Fadene. — „Vi staa os bedst ved ingen Ting at mene, før det kommer efter Haanden“, svarede en gammel Mand. — „Men vist er det“, svarede en anden, at det kommer til at svide til Land og Folk, om Gud giver denne Konge et langt Liv, for han er jo villig til at skyde alle de Kugler ud mod Menigmand, som de Store støber“. — „Vorherre lever jo endnu“, afbrød en gammel Kone. „Og vi har hørt det af de Gamle, at Herrer strænge, leve aldrig længe; i hvert Fald regere de kun stakket. Men tungt er det, vi skal have saadan en „Per Tot“ til Konge, der ikke har saa megen Forstand, at han kan forstaa, der skal fredes om Bonden, der vel er den Lille, men dog udgør Landets Styrke. De Store hytter sig nok, siger et gammelt Ord, dem har ingen nødig at frede om.“

Ordsfiftet gik atter i staa, og Stemningen var meget trykket i Gildeshuset. Manden søgte atter at oplive Gæsternes Mod ved at minde om, at de ikke alene havde en naadig Gud i Himlen, men tillige den Lykke, at de havde et naadigt Herskab paa Hovgaarden. Dette fremkaldte et dybt Suk og et smerteligt Udbrud, der lod: „Gud trøste mange andre!“ — I det samme traadte en

ældre Karl ind i Stuen, hilsede Gudsfred, blev skænket, bænket og bedet om at lange til Fadet. Han var ikke klædt som Bondekarl, men han talte Bondemaal, og det var kendeligt, at han følte sig vel mellem Bønder. Han havde nu en Række Aar, siden Krigen, været Skytte paa Broholm. Før Krigen var han Hovkarl, men maatte „springe Soldat“, fordi en Pige forsmaaede Herremandens Kuff, og valgte Hovkarlen til sin Kæreste. Det var Kuffen, der ved at lhye ham et og andet paa, havde volbt dette, men den hele Ufærd var bleven opklaret, da han kom hjem fra Landeværnet og Naadigherren havde taget ham til Gaarden; men da Krigen udbrød, og den egentlige Skytte blev indkaldt, overtog han Skyttepladsen paa Gaarden. Siden hen faldt den gamle Skytte i et stort Slag nede i det Meklenborgske, hvor Frederik den Fjerde selv var med. Kort efter kom der Ordre til Gaarden om at stille en for den faldne Skytte; og han, som nu i nogle Aar havde udfyldt hans Plads paa Gaarden, maatte saa ogsaa gøre det samme ved Hæren. I syv Aar gjorde han dernæst Tjeneste ved Hæren, først i Pommern og paa Rngen og dernæst oppe i Norge. Siden Krigens Slutning var han atter kommet i Tjenesten paa Broholm. Han var noget i Slægt med Jens Rasmussens Moder og var derfor med ved alle Gilder i Gaarden. Da han var kendt som en trofast Bondeven, var han vel set i deres Lag. Desuden var han altid munter, næsten lystig, og hvor han kom ind, førte han uden at vide det en højere Luftning med sig. Uden at nogen bad ham derom, og uden at vide af det selv, kom han gerne til at føre Ordet inden ret længe.

I Dag lod det dog næsten, som det ikke gik saa let som ellers, men saa kom en ældre Kone til at hjælpe ham paa Gled ved at spørge: „Sig os dog, Skytte,

hvorfor du aldrig blev givet?" Skytten tav, men en Kone svarede: „Det er ikke værd at spørge om; vi ved jo godt allesammen, at han er givet! Og den Fordel har han, at den, han fik, dør aldrig fra ham". — „Blev han givet?" gentog den første med pirret Nysgærrighed, „og dør hun aldrig fra ham?"

„Ja vist blev jeg givet", svarede Skytten; „jeg blev givet med „blanke Maren!" — Derpaa lo han hjærtelig og var straks inde paa sit rette Omraade som Skytte og Soldat. Konen vedblev at spørge om „blanke Maren", men det hørte han ikke. Derimod hvistfede Nabokonen til hende og sagde: „De mener Bøssen". — „Mener de Bøssen?" gentog Spørgerstuen halv stødt. „Skal det nu ogsaa kaldes et Givtermaal? Og skal hun (Bøssen) kaldes blanke Maren? Men, Herre Gud dog, hvor hun maa være kold at krybe ind til!" — Alle lo — og Skytten mest af alle. — „Du tager fejl, Moder", sagde han derpaa, da Latteren faldt noget; „til sine Tider er hun rigtignok kold, men hun kan blive varm som en nys ruget Kylling, ja hun kan endog blive saa hed, at vi kan brænde os paa hende; men derom vil jeg ikke trættes med gamle Koner. Men I kan tro min Maren var hed til Havns, den Dag vi gjorde Landgang paa Nhygen", vendte han sig nu til Mændene. „Det var Kong Karl selv, der vilde genne os bort, men vi havde ogsaa Konger med, baade vor egen og Prøjserkongen. Vi danske Herregaardsskytter maatte gaa foran. Og endda det slet ikke var i Hundedagene, men langt efter Mortensdag, saa var dog, som sagt, Maren saa hed, at jeg ikke kunde tage paa hende alle Steder".

Folk lo vistnok ad Skyttens Lune og Bid; men de sukede dog snart og klagede, at de onde Tider fra femte Kristjans Dage nu vistnok vendte tilbage igen. Frederik

den Fjerde rostes derimod som den, der altid tog sig af Bondens Sag, og som aldrig tog sit Ord tilbage.

„Frederik den Fjerde kunde være god nok“, sagde den ny Præsts Kone, „men han havde da ogsaa sine Fejl“. Hun vilde sagt mere, men Skytten afbrød hende og svarede: „Præstekonens Snak lyder omtrent, som naar det hedder i en Vise: „Øblet hænger aldrig saa højt, det maa jo til Jorden falde“, og i en anden: „Aldrig er nogen Dag saa lang, at Aftenen jo maa komme“, eller ogsaa som vi Bønder udtrykke os: „Der er aldrig saa fed en Bittes Flæsk, der jo hænger en Kærtel ved“, for Sagen er, at vi har Fejl allesammen.“ — „Det er vistnok sandt“, tog Præsten Ordet, vel nærmest for at støtte sin Kones Paastand, men dog ogsaa, som han gjerne sagde, for som en Kirkens Tjener at tale i Tide og i Utide. „Det er vistnok sandt“, gentog han med Vægt, „vi har Fejl alle, men der er stor Forskel paa Forsættigheds Synder og Skrobeligheds Synder!“ Han saa sig derpaa sejerrig om paa Gildesfolkene.

„Det kan godt være, der efter jeres Forstand er nogen Forskel“, svarede Jens Rasmussen. „I Folk, der har været i den forte Skole, er jo klogere end jer Mester, den Slemme selv. Der gives jo dem i jert Lag, der paaastaar, at det er Ret at slaa deres Fader, ja som endog kan gøre deres Moder til en Sten, og Degne til Rokke eller Haner, som I Store kalder det. Men for os jævne Mennesker, der troer og taler som vore Fædre har gjort, for os er der slet ingen Forskel: Vi kunde ikke engang de Ord, I nævnte, ja jeg nemmede dem ikke engang“. — „Vi nemmede dem heller ikke“, paaastod flere. — „Det gjorde jeg“, raabte én, der altid satte en Værdi i at være de Stores Tabroder: „Det var „Forsættigheds Synder og saa var det „Støbelys Synder;“ men det falder

mig ind, at det dog nærmest er Kvindfolkene og maaske Degne, som fristes til det sidste Slags, for Mænd støbe jo aldrig Væs!" Hele Forsamlingen lo, kun en gammel Kone udbrod: „Herregud, vil de nu paadutte vi Stakler et nyt Slags Synder: de vil dog altid over, hvor Gærdet er lavest, de „Sorteskolefolk!“ "

Præsten sad længe tavst. Derpaa udbrod han: „Det er gyseligt at blive saadan misforstaaet af sine bedste Venner. — Hvad skal det dog blive til? — De Wiensker skulde, sandt for Herren, have en Times Forstands Øvelse daglig — de skulde dog lære at tænke! — Min Herre og Mester! Det er et tungt Nag, du har lagt paa din Tjeners Skulder! — Skal jeg dog længe leve mellem disse Barbarer, til hvis Hjerne ikke en eneste videnskabelig Funke har fundet Vej!“

Han sad lidt som i Tanker. Derpaa spurgte han: „Udtaler I jer nu paa samme Maade om en, der tog en Økse og fløvede Hovedet paa sin Nabo, og en anden, der førte et Barn ihjæl, der laa og legede paa Gaden, men som han ikke saa?“ — „Det gør vi ikke“, svarede Jens Rasmussen, „vi siger, at den første øvede sit med Willie, og at den sidste gjorde sit for Bove“.

„Na ja“, sukkede Præsten — „mellem Bønder kan det gaa. Men min Gud og Skaber! Det er et halvt barbarisk Tungemaal. Og skal dog en Mand som jeg, der altid har havt Sands for det Skønne nedlade sig til at tale et saadant Sprog. Jeg tør nemlig paaftaa, baade for Gud og Mand, at ingen har i vore Dage staaet i et bedre Forhold til de guddommelige Chariter end netop mig; og desuden har jeg ibrigere dyrket Polhymnia end de andre høje Muser. Skal, spørger jeg atter, en Mand nedlade sig til et grovt Bøndemaal, for at blive forstaaet af en uvidende Hob? Nej — det

skal aldrig ske! De skal hæves fra Barbariet! De skal, de maa modtage vor Dannelselse!"

Folk lo ad hans fære Fagter, og ad den Præketone, han mellem Grøbsfadene var falden ind paa. Men en gammel Kone, der sad ligeoverfor Præsten, tog Ordet og sagde: „Hvad det dog maa være et underligt Land, der hvor den sorte Skole ligger, som Fader har været paa; jeg fik i det Mindste ud af Faders sidste Præken, at der var „høje Moser“. Men saadanne se vi jo aldrig for os, her er Bankerne høje, men Moserne er min Sandten dhje, i det Mindste somme af dem. Der paaftaaes endog, at enkelte ere bundløse, men det lade vi nu staa ved sit Værd.“ — „Den Sag vil jeg ikke indlade mig paa“, svarede Præsten, „jeg er ikke kommet for at maale jeres Moser, men for at tage mig af jeres Dannelselse. Men da vi nu ingen Vegne kan komme med Inddelingen af Synderne efter deres virkelige Syndighed, lader vi den Fugl flyve og tager fat paa højsalig Kong Frederik den Fjerde, som I jo nu finder var saa meget god. Min Kone tog sig den Frihed, at udtale, at han havde sine Fejl. Det vil I jo nu ikke ligefrem nægte, men I tager det i en saa stor Almindelighed, at jeg som eders Sjælesørger slet ikke kan lade det gaa hen. I det Mindste skal I tilstaa, at hans Søn, vor nuværende allernaadigste Konge, er en langt mere gudfrygtig og dybsiret Herre, end hans Fader var“.

„At Frederik den Fjerde hele sit Liv var Bondens fuldtro Ven, det véd vi“, svarede Mandene, „og han fulgte hele sit Liv den Grundsætning: Tag dig af de Smaa, de Store hylter sig nok. Derfor skal han mindes med Tak, og ved hver vejlighed beder vi: Gud glæde hans Sjæl! Om Kong Kristian véd vi ikke andet, end at han er de Stores villige Fabroder, som ingen ærlig

Mand desuden kan stole paa, for han tager altid sit Ord tilbage!"

"Hør mig", sagde Præsten, "jeg vil rive jer ud af jeres gruelige Wildfarelse! Frederik den Fjerde var en Djævel i sit Hus, han havde to Koner, han forstød sin virkelige Dronning og indlod sig dobbelt i Ægteskab. Han havde to Koner i hele ni Aar — det er grueligt!"

"Han har vistnok ingen Ære af den Færd", svarede Skytten; "men det var da kun en tyff Kvind, han forstød. Og da Tyffen aldrig er Dansken god, kan der ikke siges saa stort om det, al den Stund han tog en Dansken i Stedet for den Tyffe."

"J mangler ikke et vist Slags Vid", sagde Præsten og rystede med Hovedet, "men J mangler al Erkendelse af Sandheden; for selv denne Frase: Tyffen er aldrig Dansken god, er en stor Løgn; Tyfkerne skriver de herlige Bøger, nogen Videnskabsmand vil læse; og tog vi derfor den tyffe Bogverden bort, blev Livet tomt og øde!"

"Lad os nu blive ved Tyfkerne, om dem faldt jo Taler", afbrød Skytten. "Jeg vil gerne tro", fortsatte han, "at Fa'rs tyffe Bøger kønt blive staaende paa den Hylde, de blive sat. De lade vel ogsaa de danske Bøger staa paa deres Hylde, uden at tilføje dem Last eller Skam. Men saadan er det ikke sat med Tyfkerne selv: De vil, at vi Danske skal rette os efter alle deres Indfald, og gøre alle deres Krumspring, ja vel endog at vi skal tale og forstaa deres Sprog! Paa det Omraade er jeg forsøgt: jeg har, mens jeg stod ved Landeværnet, faaet flere Skældsord af det Lumpenpak, end nogen Hovbonde kan føre paa en staffet Vogn, og flere Hug end Præsten kan tælle sammen, mens Solen gaar fra Øst til Vest, bare fordi jeg var Dansk og ikke vilde forstaa deres tyffe Kommando og endnu mindre „tyffen spæken“ med dem..

Jeg paastaar derfor bestemt, det var ingen Fejl, at Kongen ikke længer vilde holde af den tyske Råd, men det var en Fejl, at han ikke skikkede hende hjem, og med det samme forviste alle hendes Landsmænd fra Kongens Riger og Lande. Det er sagtens de tyske Dronningers Skyld, at Tyskerne har saa meget at sige allevegne, saa i Kongens København kan vi knap gaa to Skridt uden at høre dem „tysken sprochen“. De er tyske ligesaa Generalen til den lumpneste Underofficer, ligesaa Dronningen til den mest raadne Kvind, som det er en Skam bare at nævne. Selv her paa Landet træffe vi dem som Grever og Baroner, Birkedommere og Forvaltere, Raadigherrer og Tjenere, Fruer og Stadsmoer, ja Fanden véd alle de Bestillinger, de har bidt sig fast i, men noget Pak er de tilhobe!“

„Tyskerne er dygtige Folk“, paastod Præsten, „de overgaa langt Danskerne“.

„Det kan kun en Skjelm sige, og en Nar tro“, ivrede Mændene.

„Alt, der er værd at nævne her i Danmark, har vi fra Tyskerne“, vedblev Præsten.

„Nu tør jeg slaa tilbøds om, at Præsten igen tænker paa Bøgerne fra den sorte Skole“, sagde Skytten, „og jeg vil godt tilstaa, at jeg har hørt, de skal være dygtige til at skrive Bøger. Men saa skal Præsten tilstaa, at de i alle andre Stykker er ret noget Lumpenpak!“

— Præsten rystede med Hovedet, men Skytten vedblev: „Det var deres Skyld, vor Konge tabte det store Slag nede i det mellemborgske, hvor min Fornand i Skytte-tjenesten faldt. Kongen havde stillet det Pak i Midten, men saa løb de deres Vej, fordi, sagdes der bagefter, de ikke vilde slaa, før de havde faaet deres Lønning, noget Sludder, som slet ikke kunde gælde i et saadant

Djeblif. Men i den Abning, der derved blev, trængte Svensken ind; og skøndt Danskerne kæmpede med Bjørnemod, og Herregaards-Skytterne og Landeværnet var taprere end de mer end halvtyske gevorbne Regimenter, saa blev dog Enden, at Slaget tabtes, mange faldt og Kongen nær var bleven taget tilfange. Men hvad Tyskerne har Hjærtelov til, det er at prygle Danskerne og saa proppe sig med det bedste her er i Landet. De er paa Tiden Skyld i al vor Fortrød".

„Ja, mine Sognebørn! Det er fikse Ideer, I har om de Tyskere og om den Kong Frederik den Fjerde. Jeg siger eder nu med al den Bægt, jeg kan lægge i mine Ord, at han, vi nu kalder Konge, er en anderledes gudfrygtig Herre! Men det forstaar sig, han vil tage sig meget for, som jeres uvidende Hob vil finde ugudeligt: I faar herefter ikke Lov til at gaa til Guds Bord, for I ordentlig har lært at læse eders Bøger!“ — „Men om vi saa vælger at blive der fra“, raabte flere. — „Derfor er der tænkt paa Raad“, svarede Præsten: „Den, som forsemmer at gaa til Guds Bord, baade Vaar og Høst, skal herefter sættes i Lugthuset. Og den, som ikke møder ved Gudstjenesten, baade til Højmesse og Aftenfang skal sættes i Gabe stokken. Desuden tænker jeg, vi faar en ny Lov mod Løssagtigheden, som skal gribe stærkt om sig“.

„Ja Ja'r maa rigtignok sige, det er meget, han har for, den ny Konge, bare han ikke gaber videre, end Munden er bred, saa det gaar ham, som det gamle Ord siger, at han gaber sig Munden af Led. I det Mindste burde Kongen dog have saa megen Forstand, at han lod Tvang fare paa det Omraade, for de Hunde, der nødes til Stoven, bider sjælben gode Dyr, og man kan nøde en Ko til Bands, men ikke nøde Vandet i hende“.

„J er meget rige paa gamle Ord, men J er ellers nogle haarde Halse og næsten uimodtagelige for al højere Dannelse“, sagde Præsten. „Vi er født og opdragen til at være Bønder“, svarede Mændene, „og galt kom det til at se ud, dersom alle gav sig paa den sorte Skole. Nu har vi kun én eller højst halvanden i hvert Sogn, for det er klart, at da Præsten æder mindst dobbelt saa meget op som Degnen, og da Præsten dog kun er en, maa Degnen rimeligvis kun være en halv lærd Mand. Vi har altsaa som sagt halvanden lærd Mand i hvert Sogn. Det er meget svært at fede og fylde disse halvanden; og det gaar langt over vor Forstand, hvor vi skulde faa Mad og Drikke og Klæder, hvis vi allesammen blev lærde, gav os til at dovne alle Søgnedagene bort, sang eller præfede en Smule om Søndagen og saa dog krævede at blive stoppede til Næbet. Hvis J nu ikke var helt ællevilde, lod J os være Bønder, tale Bondemaal og følge den Bondesæd, der er gaaet fra Fader til Søn, mens maaske fem Snese Præster efter hinanden har skiftet i Kaldene. Og kommer en Gang den Tid, da Børnene vanslagter og slaar ind paa jeres Tro og Tankegang, saa gaar Land og Rige til Grunde af bar Sammerlighed“.

„Men hvis J nu maatte raade jer selv, vilde J saa ingen Præster have?“ spurgte Præsten. — „Jo, det vilde vi da rigtignok“, svarede baade Mænd og Koner, „men saa tog vi os en, der præfede Guds Ord, og som ikke drev Spot med Bondemaal og Bondesæd.“

„Præter jeg da ikke Guds Ord?“ raabte Præsten og sprang op. — „Det kan godt være, at Fa'r præter godt nok, naar han kommer paa Stolen“, svarede Folke, „vi forstaar kun saa grumme lidt af disse lærde Talemaaber. Men dette, vi her sidder og trættes om,

er da ikke Guds Ord. Og vi kan slet ikke forstaa bedre, end at Fa'r vil forføre os til Synd og Vagn, naar han vil have os til at sanke med sig, at denne Konge, der aldrig har voldt Landets Børn andet en Fortræd, og efter Fa'ers Ord truer os med langt mere, at han skulde være mere gudsfrygtig end hans Fader, der, som en ret Konge, i hele sit lange Liv immer tænkte paa Menigmands Gavn."

"Ja, mine Sognebørn! jeg tænker, vi skal blive enige om den Sag en anden Gang", afbrød nu Præsten. "Jeg skal nu hjem. — Men sig mig dog først, hvordan I stiller jer til det store Spørgsmaal, som for Tiden voldes saamangen Kamp. Jeg mener Spørgsmaalet om, enten Jorden gaar rundt om Solen, eller Solen gaar rundt om Jorden?" Folkene stak straks i med at le højt, men sagde dernæst, at de aldrig havde hørt, der gaves Menneſker, som for ramme Alvor kunde mene, at Jorden løb rundt om Solen, og derfor mente de selvfølgelig, at Solen gik rundt om Jorden, som jo ogsaa enhver, som ikke ligefrem havde Skade paa Synet, kunde se.

"Det synes rigtignok saa", tilstod Præsten. "En meget lærd Dansker har end ogsaa sat en saadan Hypothese i System; men saa fandt en Tysker ud, at skjøndt det syntes saa, skulde det dog ikke være saa og var heller ikke saa; derimod var det saaledes, at Jorden løber rundt om Solen med en Fart, der er mange, mange Gange saa stor som en Hests." — Hele Forsamlingen lo, men Præsten bød dem Farvel og bad dem tænke vel over det, han havde sagt dem. Folkene bød ogsaa Præsten en god Dag, men en gammel Kone sagde saa højt, at han godt kunde høre det: "Vorherre holde sin Haand over ham, give ham en sund Forstand og Villie til at bruge den."

Da Præsten først var ude af Døren, sagde de som med

en Mund: „Gud ske Lov, han gif! Han er dog næsten mere trættelig end Degnen.“ De fleste htrede Tvivl om, hvorvidt han havde sin rigtige Forstand, men tilfidsft enedes de dog om, at han vist maatte have i det mindste saa god en Forstand, som han kunde have den efter at have været i den sorte Skole, hvor jo enhver fik en Strue løs. Tilfidsft kom Talen mellem dem om det, han havde givet dem at tænke over. „Det var vel dog kun noget Snak hen i Vejret, mente de fleste, „for at sige saadan noget for ramme Alvor, var dog alt for galt“. De spurgte Skytten om hans Mening. — „Sin Forstand har han nok paa sin Bis“, svarede denne, „men, saavidt jeg ved, er der kommen Uenighed mellem dem, der holder den sorte Skole; og forstaaer jeg ikke fejl, holder Præsten med de nymodens. Det hænger ogsaa rigtig nok sammen, som Præsten fortalte, at en Dansker gjorde gældende paa Prænt, hvad for Resten alle kan se med deres Øjne, at Solen staaer op og gaar ned, og da den nu altid stod op paa den modsatte Side af den, den gif ned paa, slog han fast, at Solen gif rundt om Jorden. Denne Danskerhed, saavidt jeg ved, Tyko Brahe.“ — „Det er nok muligt“, mente somme, „for saadanne kloge Folk færdes gerne med et eller andet Galsskab; og efter Degnens Mening var det jo ham, der udfandt de saakaldte Tyko Brahers Dage.“ — „Naa ja“, vedblev Skytten, „men Tysserne tror nu altid om dem selv, at de er lidt klogere end Vorherre, i det mindste paastaar de at have Ret til at sige, hvordan Vorherres Ord rettelig skal forstaaes. At de skulde nøjes med det, Danskerne udfandt, kunde der jo saa ingen Mening være i, og saa snart de derfor fik læst Tyko Brahers Paastand i Bøger, svor de ved alle Blotshjergs Hekse og Trolde, at de ikke vilde tro dette, enten det saa var Sandt eller Løgn. De kunde jo slet

ikke være bekenbt at gaa ind paa, hvad en Dansker havde paastaet. De klogeste af dem slog sig endog for Panden og bad den Mand — tage dem, hvis de ikke fandt paa noget, der sagde „Du“ til denne dumme Danskers Indsald. Den aller ivrigste af dem drak sig endogsaa en god Kus for at komme rigtig i Drømmeri. Han satte sig dernæst paa en Stol midt paa Gulvet, bad Vorherre eller „en anden køn Mand“ give sig et rigtig godt Indsald, som han kunde faa mindst den halve Verden til at tro. Med et løb Stuen rundt med ham, som enhver, der har havt sig en ærlig Kus, saa tidt har prøvet. Nu raabte han: „Her har jeg det! Dette er Beviset paa, at Danskeren har sagt Løgn! Solen gaar ikke rundt om Jorden, men Jorden og alle Stjernerne og Maanen med gaar rundt om Solen, ret ligesom Stuen med alt Boshavet løb rundt om mig!“ Efter alt dette var der jo kun tilbage, hvad Præsten kaldte at sætte det i System, og dermed er de nok ikke færdig endnu. — Saa snart nu denne Nyhed spurgtes til Danmark, stiftede flere af de Store Tro. For underligt er det med disse Mennecker: Det skal aldrig slaa fejl, at de danser, som Tyskerne sløjter til. Nu tror Tyskerne sig, som sagt, et godt Stykke klogere end Vorherre, for om de nu just ikke nægter, at han kan tale, saa mener de dog, de har bedre Forstand paa, hvad der ligger i hans Ord, end han har selv, og selvfølgelig tror de ogsaa, at det, de siger om Guds Ord, er langt mere værd, end hans eget Ord; men heraf slutter saa de Store her i Danmark, at Tyskerne er meget meget klogere end de, og derfor stiftede de Tro, for det følger jo af sig selv, at det en Tysker sagde, maatte have langt mere at sige end det, Danskeren sagde. Sa saavidt skal Danskerne drive det, at ingen Tysker har paastaet saa stor en Urimelighed, at han jo har faaet

villige Eftersnakkere her i Danmark." — „Driv det nu ikke for vidt, Skytte!" afbrød Mændene ham, „for det bliver dog kun mellem de Store, at de finder saa villige Eftersnakkere." — „Det forstaar sig", tog Skytten hastig til Orde, „rigtige Mennesker, der hverken har gaaet i Skole hos Hekse eller Trolde, for nu ikke at fige den Glemme selv, og som heller ikke bilder sig ind, at netop de er født til at plage Bønder i Skikkelse af Naadigherrer eller andet Løjeri, — de nøjes jo med det, de har faaet fra Gud og de Gamle; og lige over for Thyserne fastholder de jo: „Thysken er aldrig Dausken god." — Men lad nu den Fugl flyve!"

De fleste fandt ogsaa, at det ikke var værd at drive den Snak videre. Men Tanken vendte sig atter til Landeværnets og Stavnshaandets Indførelse, som de fandt vilde føre til grændseløs Ulykke. Skytten og Jens Rasmussen søgte imidlertid efter at muntre Sindene op ved at minde om, at de havde en naadig Gud i Himmelen og et naadigt Herskab paa Gaarden; men de fleste sukede dog dybt og sagde: „Gud trøste mange andre!" Desuden paastod de, det var en pinlig Tanke at vide, at Herremændene havde en saa frygtelig Magt over dem, og at de for Kongens Vedkommende kunde misbruge den saa meget de vilde. — Næsten ved alle Moder blev Stavnshaandet og Landeværnet omtalt med Sorg og Gru, og det kom heller ikke ret længe til at mangle paa de grueligste Historier hist og her fra — som Følger af dette Uvæsen; en dump Misnøje gik gennem hele Bondestanden.

Dog Stavnshaandet og Landeværnet var nu engang en fuldbragt Sag, hvori ingen ventede nogen Forandring til det bedre, saalænge den nuværende Konge var i Live. Mange bad derfor om, at Gud i Naade vilde skille dem

af med ham; men mange flere udtalbe de grueligste Forbandelser over ham. — Præsten havde jo ved Gildet søgt at forberede dem paa, at de alle sammen skulde til at lære at læse. Denne Sag blev ogsaa imødeset med Sorg og Gru; og saa godt det lod sig gjøre, søgte de at skaffe sig Underretning om, hvordan det egentlig hængte sammen dermed. Ved saadanne Lejligheder thuede de gjerne til Købmændene i Svendborg, i hvem de troede at have deres bedste Venner, efter som Præster og Herremænd hver paa sin Maade søgte at omskabe dem eller lægge dem ode.

„Mon der kan være noget om“, havde en Flok Bønder en Gang spurgt deres Købmand, „at Kongen vil tvinge os til at læse alle sammen, enten vi har Remmen dertil eller ej?“ — „Noget er der i det mindste i Gære derom“, havde Købmanden svaret; „I ved jo, Frederik den Fjerde begyndte at lade bygge Skoler paa de kongelige Godsøer. Der siges, at han tænkte, at Raadigherrerne vilde have efterlignet ham og gjort ligedan paa deres Godsøer; men det gjorde de ikke, og somme mener, det er fordi de frygter for, at Bønderne ikke blev gode at holde i Tommen, hvis de blev alt for lærde. Men hvordan det nu hænger sammen, saa er Kongen og Herremændene ikke enige i denne Sag. Præster og Tyskere skal imidlertid trænge haardt ind paa Kongen om, at han skal og bør sætte den Sag igennem med Magt, og de vinder vel sagtens ogsaa Magt over ham, for han skal holde endnu mere af at gøre Tyskerne til Tjeneste end Herremændene; og idet mindste taler han ikke engang med en Herremænd uden paa det tyske Sprog.“

En Kone havde paastaet, og Kongen og hans Tyskere var ligesaa stemme som Paven og hans Munk, for ligesaa godt som Paven udelukkede Folk fra Himmerig,

naar de ikke vilde falde ham Guds Statholder og tilbede hans Helgene, lige saa fuldt vilde Kongen udelukke Folk fra Guds Ord, naar de ikke vilde lære hans Bøger.

Købmanden svarede, at det nok kunde se saadan ud, men at han dog var af den Mening, at det var til Gavn for dem selv, at de lærte at læse, om ikke just for at komme i Guds Rige, saa dog for at lære et og andet at kende hernede paa Jorden. Enkelte af Bønderne fandt, at der maaske nok kunde være noget Sandt i dette, saameget hellere, som det var udgaaet fra Frederik den Fjerde. Men de fandt lige godt, det var galt og grusomt af Kristjan den Sjette at true dem dertil med Lugthus og Gabestof. Han skulde, som hans Formand, nøjes med at lade bygge Skoler og saa lade hver nyde, som han kunde nemme; derved skete, efter det gamle Ord, ingen Ufsæl. Og et andet gammelt Ord sagde: „Det er Synd at nøde det Gode i det Lunde!“ Og de Lunde maatte i denne Forstand blive dem, der forsmaaede, hvad Kongen bød dem at modtage.

Den ene Dag gif nu efter den anden og Dagene blev til Aar, uden at Folk mærkede noget til det, Præsten havde truet med, og Købmanden sagt, ganske vist vilde komme. Derimod arbejdede Præsten og hans Kone meget ivrig paa Bøndernes Dannelse, det vil sige, paa at faa dem til at glemme deres Bondemaal og tale et saakaldt dannet Sprog. Præsten gif endogsaa saa vidt, at han tog Prækestolen i Brug i dette Djemed. Han skal saaledes, efter Ordet der gaar, en Dag, da han efter Skik og Brug havde læst Evangeliet om „den store Nadver“, slet ikke være kommen længere i sin Præken end til en Beklagelse over, hvor vanskeligt det var for en dannet Mand og Herrens Tjener, naar selv Skriften holdt paa saadanne grove Talemaader, som Nadver udtryffeligt var

ved Siden af det fra Tyskland indførte Ord „Aftensmaaltid“, der i Tyskland udtaltes „Abendmaahl“, ligesom det der hos os med et halvt barbarisk Udtryk kaldtes den hellige Nadver, hos Tyskerne kaldtes „das heilige Abendmaahl“. — At dette nu i høj Grad ærgrede Kirkegængerne, der saa at sige med Modersmælken havde indsuget den Tanke, at Tysken aldrig var Dansten god, følger af sig selv; og dog skulde de jo gaa i Kirke eller ogsaa staa i Gæbestoffen.

Det var dog især ved Gildeslagene, at Præsten og hans Kone øvede deres Dannelses-Stræb; og her skal endnu anføres et Forsøg fra Præstekonens Side, der, saavidt vides, blev det sidste. Præsten var nu bleven kendt i Sognet som en vellærd og velstuderet Mand, men fjernede sig mer og mer fra Folket ved sit urimelige Stræb efter at have dem til at tale fornemt; Folk i Byen var da i Reglen ogsaa baade lede og fede ad hans og Konens Nærværelse ved Gilderne; men det var heller ingen let Sag at bryde gammel Skik og lade være at byde dem med. Nu traf det sig en Gang, da de sad ved Gildesbordet, at Præstekonen fik noget at høre, som hun mente, hun kunde give Bønderkonerne et rigtigt Rap med og ret overbevise dem om deres Bøndemaals Jammerlighed. — „Jeg synes, sandt for Herren“, udbød hun, som var hun meget forundret, „at I siger „hun“ om Solen! Hvad siger I da, naar I taler om Maanen?“ — „Vi siger „han“,“ svarede flere. — „Men er I Godtfolk nu ogsaa vis paa, at Solen virkelig er en „Hun?““ spurgte Præstekonen. — „At Solen skulde være en Hund, er hverken sagt eller tænkt mellem Bønder“, svarede Konerne, „det maa være noget I Fornemme vil „dutte“ os paa, derimod har der tidt været sagt for Spøg, at Maanen er gjort af en grøn Ost.“

„Men kære Koner! I misforstaar mig ganske. Det var langt fra, at jeg tænkte paa en Hund, men jeg spurgte bare, om I mente, Solen var af Hunkøn.“

„Hvis Præstefonen havde spurgt, om vi troede, Solen var en køn Hund, havde det været let at svare paa, men det andet Udtryk, hun bruger, kende vi slet ikke. Vi har ellers læst i Bibelen, at Vorherre kalder Solen og Maanen de to store Uds; og deri er vi enige med ham. Vi kan ellers ikke sige Præstefonen anden Besked end den, vi har fra Fædrene, at vi siger „hun“ til Solen og „han“ til Maanen, ligesom vi siger „han“ til Dugen, her ligger paa Bordet, og „hun“ til Steen, og ligesom vi imellem Skovens Træer siger „han“ til Tornene og „hun“ til Bøgen.“ — „Ja I gode Koner! Det bliver en lang Historie, før vi blive enige“, tog Præstefonen Ordet, men hun afbrødes med den Bemærkning, at dertil hørte ikke mere, end at Præstefonen lod dem være i Fred, noget denne imidlertid fra sin Side paastod, hun ikke kunde, efter som hendes og hendes Mand's Kalb førte det med sig, at de skulde virke for Bøndernes Oplysning og Dannelse. Og hun vilde derfor fortælle dem, at de gamle Klassikere kaldte Solen en Mand og Maanen en Kvinde, og dernæst, at Vorherres Ord havde fuldkommen Ret, naar det kaldte Maanen et Uds, efter som det var videnskabelig godtgjort, at Maanen var et baade mørkt og koldt Legeme.

Nogle stak i med at le højt, andre forsøede sig over Præstefonens ugudelige Snak; men en gammel Kone svarede roligt: „Hvad det „Glasfisteri“, eller hvad de nu kaldes, siger om Solen og Maanen rager ikke os; og at I Fornemme siger Vorherre ligesom imod, viser kun, at I har en Skrue løs, som vi Bønder altid har troet om jer. — Men hvad siger nu Præstefonen selv om Solen?“

Hun ler ad os, fordi vi siger „hun“; og det lader heller ikke til, at hun er enig med de gamle „Glasfister“, for saa maatte hun jo sige „han.“ — „Sag siger „den““, svarede Præstefonen, men Bønderne paastod, at det slet ikke passede; det kunde gaa at sige „den“ om en Stjerne for at vise, hvilken der mentes, men at bruge det Ord om Solen, som kun var en, det maatte de kalde Brøvl. Præstefonen svarede kun med et dybt Suk og sad dernæst tavst, til Præsten kom og sagde, at det var paa Tide, de kom hjem.

Efter dette Gilde enedes Konerne i Byen om at lade være med at byde Præstens til Gildes; og det var klart, at Præsten og hans Kone nu maatte mistvivle om at faa de halvbarbariske Bønder, som de kaldte dem, omvendte ad den Vej. Dog kunde de ikke opgive den søde Drøm, at de med Tiden skulde faa dem til at forstaa, ja vel endog at tale det dannede Sprog, og det varede heller ikke længe, før de slog ind paa en ny Vej, da de tog to fattige Drengene fra Byen i Huset. De havde immer disse to om sig, omgiffes dem venligt, og til Gengæld skulde de føre dannede Ord og Talemaader ud mellem Byens andre Børn, som de om Søndagen fik Lov til at lege med. Det følger af sig selv, at disse to blev stærkt afrettede, og de nemmede da ogsaa et og andet: De havde saaledes allerede aflagt det grove Udtryk, „hem“ og sagde meget font „hjem“; de sagde heller ikke „fraa“, som Bønderne udtale det, men „fra“. Og der var sagtens meget andet under Indøvelse. Men i Stedet for at smitte Byens Børn med de indøvede Talemaader, lo disse af dem og kaldte dem de „Fornemme“.

Lilfidst rev det ud i selve Præstegaarden. En Dag, Præsten sad i Haven og læste, og Drengene løb og legede, faldt den ene i Brønden eller Vandgraven, og den anden

kunde ikke faa ham hjulpet op. Han løb derfor til Præsten og raabte: „Zens er falden i Brønden!“ — „Hvorfor hjalp du ham ikke straks op“, sagde Præsten. — „Nej, jeg kunde ikke, for han blev ved at vende „Røven“ til mig“, var Svaret. — „Fy!“ raabte Præsten, „hvilket grovt Bøndeudtryk! — Du maa slet ikke sige „Røven“, du skal sige „Rumpen“.“ — „Ja, havde Zens bare havt en „Rumpe“, svarede Drengen, „kunde jeg sagtens faaet ham op!“ — Præsten fandt snart, at det ikke gif an at staa her og give Sprogundervisning, men skyndte sig og fik Zens trukket op.

Præsten og hans Kone kom snart paa det rene med, at dette Udtryk var noget af det allerraaeste hos deres Sogneborn. Det var dog forstræffeligt at kalde en Del af det menneskelige Legeme med et saadant Navn. Ved at eftersøge fik de ud, at Bønderne vel kendte Ordet „Rumpe“, men brugte det om Dhyrenes „Hale“, hvorimod de slet ikke kendte dette sidste meget dannede Ord. Præsten tog denne Sag saa alvorligt, at han drog den frem i en Præken over Ordene: „Kære Brødre! hvad som helst der er sandt, hvad der er priseligt, hvad der er ærbart, hvad der er rosværdigt, det giver I Agt paa!“ Efter mange Omsvøb og pæne Talemaader kom det frem, at de havde saare mange Ord, der ikke kunde kaldes ærbare, og til disse hørte ovennævnte, som han bød dem aflægge og bad dem bruge det dannede Ord „Rumpe“ om denne Del af det menneskelige Legeme, medens de skulde optage Ordet „Hale“ som Navn paa det, de hidtil havde kaldt „Rumpe“.

At Folk ærgrede sig over saadanne Prækenes, følger af sig selv, og de bad Gud om at faa en anden Konge, der vilde hæve Kirketvangen, saa at de i det mindste kunde faa Lov at blive hjemme fra Kirken. Præstens

Formaning om, at lyse Ordet Hale i Kulde og Køn fulgte de derimod ikke; det er vel endnu den Dag i Dag saa godt som ukendt mellem fynske Bønder.

I længere Tid var der ikke noget Samkvem mellem Præstens og Byfolkets. Dette pinte Præstefønt; og en og anden lille Fugl begyndte at synge om, at hun vilde, Præsten skulde gaa til Folk i deres Huse, uden Hensyn til, om han var indbudt eller ej. Hvorom nu Alting er, slog Præsten ind paa denne Vej, og det gik ved saadanne Lejligheder ikke ud paa at skabe Bønderne om eller gaa i Rette med dem, fordi de talte Bondemaal. Han var derimod ivrig paa at mærke sig deres Ord og Talemaader; og nødtes han til at spørge ud om et og andet, føjede han til: „Jeg skal dog lære at kende de Folks Talebrug, jeg skal præke for, efter som den hellige Bøvel siger: at det er bedre at tale fem forstaaelige Ord for at undervise andre end at tale flere Tusinde i et fremmed Sprog, og jeg har nok mærket, at mit Sprog hidtil har været Eder mer end halvvejs fremmed. Jeg troede at kunne lære eder mit; men I kan eller vil ikke lære det; saa maa jeg lægge mig efter eders.“

Det hugede Folk godt, og de sagde frit, at Præsten gjorde vel i at tage saaledes paa Sagerne, for var han, som han paastod, sendt af Vorherre, maatte det uden al Tvivl ogsaa være Vorherres Mening, at han skulde gaa denne Vej. Ordet løb jo til dem: „Ær din Fader og din Moder!“ og det gjorde de bedst, naar de blev ved at tænke, tro og tale, som de havde gjort hidtil.

Efter dette Omslag i Præstens Færd kom han en Søndag sidst i Høst ind til Jens Rasmussens. Mand og Kone og seks Pigebørn sad om det lange Bord i Dagligstuen og havde lige istemt Salmen: „Mit Barn frygt den sande Gud“, da Præsten traadte ind ad Porten.

Han blev sær ved at høre Salmefang i Bonders Huse; han havde hidtil troet, at om just ikke al Gudsfrøgt saa dog al udvortes Gudsdyrkelse var forsvunden fra disse. Han vilde derfor næppe tro sine egne Dren, men blev staaende og lyttede; snart hørte han dog klart, at de begyndte paa Salmens andet Vers, der lyder saaledes:

„Jeg paa Gud den Fader tror,
som alt skabte ved sit Ord, o. s. v.“

Han tog hurtigt de saa Skridt hen til Frammersdøren og traadte ind. Mand og Kone og Børn rejste sig for Præsten, men vedblev for Resten at synge deres Salme til Ende. Saasnart den sidste Tone døde hen, løstede Præsten sine Hænder og udtalte eller lyfte Betsignelsen over dem, hvortil de svarede: Amen.

Derpaa indtraadte et Øjeblik Tavshed, men denne afbrød Præsten ved at sige: „Gud, hvor der dog kan blive hyggeligt i en Bondes Stue!“ — „Aa ja“, svarede Manden, „der er godt at være alle Steder, hvor Gud er inde; og han har jo selv sagt, at hvor to eller tre er samlede i hans Navn, der er han selv mit iblandt; og vi er nu i alt ni samlede her.“ — „Aa ja“, sukkede Præsten, „jeg burde for længst have erkendt Sandheden af den hellige Peders Ord: Jeg finder det er Sandhed, at Gud ser ikke paa Personer, men den, som elsker ham og øver Retfærdighed, har han Behag i, hvem han saa end er. — Men hvad skulde her nu fulgt paa denne Salme, hvis jeg ikke var kommet?“ spurgte Præsten.

„Saa havde vi sunget en Salme til“, svarede Manden, „og saa vilde vi have fremsagt Troen og Fæderbor med Børnene. Saaledes har vore Fædre gjort med os, og paa den Maade er vi komne til at tro paa Vorherre“.

„Ja saa“, svarede Præsten. „Men saa har I vel ogsaa lært det i Kirken, i Guds Hus!“

„Nej det har vi ikke“, svarede Mand og Kone paa en Gang. „I Kirken bliver Folk bare hørt, om de kender Ordene, men kender de dem ikke, før de kommer der, saa lærer de dem rigtignok aldrig at kende. Det kan nu godt være, at Kirken ikke er Stedet, hvor Folk skal lære saadan noget, men fejl bærer de Store sig dog, efter min Mening, ad, naar de nu truer alle dem med Tugthuset, som ikke kan sige disse Ord med deres Mund. Om de derimod lod være at tage dem til Guds Bord, var maaske rigtig nok“.

„Saa gale er Forholdene da heller ikke“, ytrede Præsten.

„Saaledes kommer Sagerne til at staa, hvordan der saa bliver vendt og drejet derpaa“, svarede Manden: „Der er jo lyst til, at den, der ikke kan fremsige de ti Bud, Troen og Fadervor med nogle Salmer og Bønner, de maa ikke gaa til Guds Bord. Og det er tillige lyst til som Kongens Lov, at den, der ikke gaar til Alters to Gange om Aaret, skal i Tugthuset. Og lægger vi alt dette sammen, faar vi ud, at den, der ikke kan sige Ordene, kommer i Tugthuset“.

„Der er noget deri“, svarede Præsten; „men Kongen tænker ogsaa paa at raade Bod paa denne Ulempe: der skal bygges Skoler og indsættes Lærere i alle Byer, Børnene skal saa gaa i Skole, til de har lært deres Bøger. Siden hen, før de skal til Guds Bord, kommer de nok atter i Skole hos Præsten. Det bliver saa ikke længer Forældrenes Sag at føre dem ind i Menneskeheden som Boksne, det bliver Præstens og Degnens. Det er ogsaa ønskelig, at dette kan komme i Stand jo før, jo hellere“, vedblev Præsten, „for vi er jo Sjælesørgere“.

og skal sørge for eders Sjæle, men saa er det ogsaa hel nødvendigt, at vi faar Magt og Myndighed dertil“.

„Men hvem har dog egentlig gjort jer til Sjælesførgere?“ spurgte Konen, „er det andet end noget, I gaar og bilder hverandre ind?“

„Min gode Kone“, afbrød Præsten, „jeg ved, I læser flittig i Bibelen, I maa saa vist ogsaa have læst Stedet hvor den hellige Apostel skriver: „Lyder eders Ledfagere, lader eder sige af dem til det Gode som de, der skal gøre Regnskab for eders Sjæle, at de kan gøre det med Glæde og ikke suffende, for det er eder ikke gavnligt!“

„Vi har nok læst det Sted“, fik Præsten til Svar, „men vi kan ikke forstaa, at der staar et Ord om, at Præst eller Degn, Biskop eller Konge er Sjælesførgere; og I er jo heller ikke vore Ledfagere! Jeg har hidtil ment, at vor Fader og jeg er hinandens Ledfagere“, paastod Konen, „og jeg mener ogsaa, at de Ord, Præsten nævnedede, er udlagt bedre et andet Sted i Bibelen, hvor der staar at læse — ja jeg kan vist ikke sige det ordret, men der staar det nok omtrent: Hvad véd du Mand, om du kan hjælpe Konen til Salighed, og hvad véd du Kone, om du kan hjælpe Manden? Og vi har da været enige om, at Vorherre lovede os, at vi da paa Dommhedag glade kunde træde frem for Vorherre og sige: „Se, her er vi, Herre, og Børnene, du gav os!“

„Det kan ikke nægtes, at det er en køn Tankegang, I har“, svarede Præsten, „og var da alle, som I er, kunde vor allernaadigste Konge spare sig den Ulejlighed at tvinge Folk til Gudsfrugt. Men man træffer ikke Folk som jer under hver Buss, knap nok i hver By, og saa lyder Guds eget Ord paa, at de skal „nødes til at gaa ind i hans Hus““.

„Jeg har nok hørt og læst, at en Konge sagde

saaledes“, svarede Manden, „men jeg skulde tage meget fejl, dersom denne Konge lod Folk nøde ved andet end gode Ord!“

„Sandt nok“, svarede Præsten, „men som dannede Folk sige: alle Veje fører til Rom, eller, som den samme Tanke udtales paa Bondemaalet: Alle Kneb gælder. I det hele gælder det jo om at naa Maalet, og for at naa dette, maa jo de mest passende Midler bruges. Kongen er jo som Fader for sit Folk, og enhver Fader maa ved alle Midler føre sine Børn frem til det Gode, eller lede dem paa Dydens Vej, som dannede Folk begynde at kalde det. Tvangen, endogsaa Straffen, giver Bibelen Anvisning paa. Dette har vor allernaadigste Konge faaet Naade til at forstaa, og han vil sætte det igennem med Nidkærlighed, saavel over for Landets Børn, som han er Landsfader for, som over for de kongelige Børn, hvis kongelige Fader han er. Men efter som Blodets Baand er det stærkeste af alle Baand, saa holder vor allernaadigste Konge mest af sin egen kongelige Søn, hvorfor han ogsaa meget tit bliver pisket, saa Blodet flyder, og — det er bare for Knektens Ulyst til Gudsfrugt“.

„Stakkels Børn!“ udbrød Konen. „Det hjælper saa ikke ham, at han er højt paa Straa. Men Tiden vil vise, om det ikke fører til det Modsatte af Gudsfrugt baade med Prinsen og med Folket, for vi har et gammelt Ord, som siger: De kan nøde en Ko til Vandet, men ikke nøde Vandet i hende! og saaledes kan Kongen vistnok nøde os allesammen, sin egen Søn med, til at læse, gaa i Kirke og boje Kna, men nøde nogen ind i Guds Rige kan han dog ikke!“

„Men det er den eneste Naade, Kongen kan frelse sin egen Sjæl paa“, svarede Præsten, „og desuden faar

han og vi trøste os med, at Hensigten helliger Midlet“.

„Det Ordsprog kender jeg ikke“, svarede Manden — „Det er ogsaa af fremmed Rod“, svarede Præsten. „Det stammer endog fra Folk, som er fredløse i Kongens Riger og Lande. Men godt Raad af revent Skind er jo ikke at foragte; og i Grunden udtaler det nævnte Ord den Tankegang, som vor allernaadigste Konge med hele sin Samtid følger“.

„Vi forstaaer os kun lidt, eller rettere slet ikke, paa jeres udenlandske Tankegang; men det kan vi forstaa, at Kongen under os ikke noget Godt, og at I Folk, der har været i den sorte Skole, styrker ham immer i alle hans Paafund, eller vel rettere, I støber Kuglerne, og han skyder dem ud. Det er vel sagtens jeres Skyld, at stakkels Bønder ikke længer maa lege Bul eller ride Sommer i By! — Men lad os nu lade den Sag fare, efter som vi lige godt aldrig bliver enige derom. Derimod vil vi nu, da Lejligheden gives os, gjerne tale med Præsten om, at vi har tænkt, vore to ældste Pigebørn skulde følge med os til Guds Bord nu til Mikkel's Dag“.

„Men saa“, svarede Præsten og studsede. „I vil saa ikke vente til det Ny kommer i Stand, som jeg talte med eder om“.

„Nej den Herlighed bryder vi os ikke om at saa Del i. Det vil jo ogsaa blive en sorgelig Tid for stakkels Børn, naar de skal piffes til at læse — af de urimelige Degne“.

„Hvormange Aar er de to Løse?“ spurgte Præsten. — „Den ældste er fem over den halve Snes“, svarede Konen, „og den anden er halvandet Aar yngre. — „Og de kan vel deres Sager?“ spurgte Præsten. — „Det forstaaer sig“, svarede Moderen. — „Ja saa kan der jo ikke

engang gøres Indvendinger derimod", svarede Præsten, „kom kun med dem, naar I har Lyst!"

Præsten talde endnu længe med Folkene; de sang endnu et Par Salmer, og til Slutning bad han om deres Venfkab.

Mikkels Dag begyndte Efteraars-Alttertegningen altid i disse Aaringer, og Jens Rasmussen og hans Kone og deres to Døtre fulgtes samme Dag ad til Kirken i deres „Alterklæder". Da Præsten efter Skriftetalen spurgte, om der var nogen til Stede, som for første Gang agtede at gaa til Guds Bord, og føjede til, at saa havde en saadan at træde frem, da traadte Jens Rasmussen og hans Kone med deres Børn mellem sig frem paa Kirkegulvet, bad Præsten og Menigheden, at deres Piger, som de stod med ved Haanden, og som var døbte som Smaa, hvad Menigheden jo vidste Rede og Rigtighed til, og som nu havde tilegnet sig Troesordet og Fadervor, saa de frit kunde behandle Troen og bede Bønnen, og desuden havde de lært andre Bønner, der var gode at bede, og Salmer, der var gode at synge — om de nu maatte følge med til Guds Bord. Præsten svarede, at efterkom det var en kendt Sag, at Jens Rasmussen og hans Kone levede et kristeligt Levnet, der endog saa kunde tjene andre til et godt Exempel, og da de ligeledes opdrog deres Børn i Tugt og Herrens Formaning, saa fulgte det af sig selv, at denne Bøn skulde opfyldes. Menigheden svarede med et fuldtonigt Ja og istemte Salmen: Mit Barn frygt den sande Gud. Da Salmen var til Ende, lod Præsten den ene efter den anden af Pigerne fremfige Troesordet og Fadervor, hvilket de gjorde rent og tydeligt. Den ene maatte dernæst læse en Salme, den anden et Par Bønner. Og da dette ogsaa gik godt fra Haanden, spurgte Præsten, om Menigheden

ikke nok syntes, de var værdige til at komme til Guds Bord, hvortil de svarede jo. Præsten sagde derpaa, at de saa maatte følges med deres Fader og Moder og nyde Herrens Legeme og Blod.

Det var ved saadanne Lejligheder ogsaa Skik i hine Tider, at Præsten kaldte en og anden frem paa Kirkegulvet ved Navn, snart et Par Ægtefolk, snart Ungkarle eller Piger. En maatte da fremsige Troesordet, en anden Fadervor, en maatte læse en Salme, en anden en Bøn. Det var langt fra, at det gik lige let for alle; men saa formanede Præsten somme, medens han truede andre, og Enden blev saa at sige altid, at alle kom med.

Som en Proeve fra hine Dage skal her indflettes et Sagn, som endnu lever i Folkemunde, det lyder saaledes: Der var en Gaardmand, som aldrig kunde sine Sager, naar han blev kaldt frem paa Kirkegulvet for at overhøres før Altergangen, derimod gik det altid meget nemt for hans Kone. Men naar nu Manden til Præstens store Misnøje stod og stammede og stammede, men dog ingen Begyndeelse kom, tog Konen sig for at sige det først, Sætning for Sætning, og Manden gentog det saa efter hendes Foremæle. Da de nu en Gang naaede Enden, sagde Konen: „Se nu gik det!“ — „Det gjorde saa“, svarede Præsten, „men det var, sandt for Herren! hendes Mand, der skulde have læst!“ — „Det var saa“, svarede Konen; „men jeg har hørt om Vorherre, at han tager Villien i Gærningernes Sted, og dermed faar I andre lade jer nøje ogsaa: I kan da høre, at min Mand nok vil læse, men mangler Nemme dertil“. — „Der er unægtelig noget i den Snak“, svarede Præsten, „men jeg véd dog ikke, om det kan gælde, naar Taler er om at tro og bekende, der kommer det an paa hver Enkelt's Forhold til Vorherre, og nu er Mo'r i Virkelighed ét Menneſte,

og hendes Mand er et andet". — „Jeg har dog troet hidtil“, gensvarede Konen, „at det var sandt, hvad Præsten sagde den Dag, jeg stod Brud“. — „Hvad blev der da sagt?“ spurgte Præsten. — „Der blev sagt“, vedblev Konen, „at vi to, min Mand og jeg, nu ikke længer var to, men ét, og at vi skulde hjælpes ad i Kærlighed“. — „Der er meget i den Tale“, svarede Præsten. „Gud give“, vendte han sig derpaa til Menigheden, „at alle levede i Gudsfrugt og Kærlighed, som dette Par, da kunde Læsningen vel til Nøds undværes“.

Der gik, som foran meldt, nogle Aar hen, fra Præsten første Gang ved Gildet truede sine Byfolk med, at de eller deres Børn skulde ordentlig i Skole og læse deres Bøger for at faa Lov til at gaa til Guds Ord, eller som det lige straks kom til at hedde i Folkemunde: for at kunne komme i Himmerig. — Men endelig kom det, og det kom, som skulde det være en stor Højtidelighed. Der blev nemlig sagt af de Store, at der nu var gaaet lige to Hundrede Aar siden, at Troen paa Paven og hans Helgener og Munkes blev affaffet, og den saakaldte „evangeliske lutherske Lære“ blev indført; til Minde herom blev der fejret en stor Højtid, og ved denne Lejlighed blev den kongelige Anordning om Konfirmationens Indførelse oplæst, og dette blev kaldt et stort og glædeligt Fremskridt i Dyd og Gudsfrugt. Men de fleste af Menigheden tog det som en ny Byrde, som de Store lagde paa deres Skuldre. Det næste Aar kom der en saakaldt „Forklaring“ eller en ny Lærebog, hvori det var slaaet fast, som Sort paa Hvidt nu engang kan slaas fast, hvad der skulde gaa og gælde for sand Kristendom, og hvordan de Store vilde have denne forstaaet. Hidtil havde Kristentroen gaaet fra Mund til Mund; nu gjaldt det om at kunne sine Bøger uden ad. Det

første, paaastod Tidens Værde, var alt for lidt og alt for forskjelligt, det sidste, ja det var ogsaa lidt, det var det laveste Lavmaal, som tænkes kunde, men det var dog et bestemt System, og allerede dette var en stor Bindning. For saa vidt det gamle Sagn nu ikke rent har forvildet sig, var det Dagen efter Mortens Dag (1737), at Præsten første Gang begyndte at holde „Alter-skole“, som det kom til at hedde i Folkemunde. Dette Navn kaldte Præsten imidlertid barbarisk, og han kaldte det derfor at læse til Konfirmation; og de Unge kaldtes Konfirmander.

Dette Arbejde greb Præsten med Liv og Lyst, uden at der just foreligger noget Vidnesbyrd om, at han mente, det vilde fremme Kristenlivet en Fingerbred. Men Kristenlivet var vist egentlig ogsaa smuttet fra Præsten, ja maaske endog fra hele Tidsalderens Præster og Tilhynsmænd, og det, der var bleven tilbage, var nærmest det, Samtiden kaldte Dannelse. Det hele kan derfor ogsaa bedst forstås, naar vi lader være med at se Kampen, der nu begyndte mellem Præsterne og Tidens Ungdom, som en Kamp mellem Liv og Død, Sandt og Løgn, men bare ser den som en Kamp mellem Fint og Grovt, altsaa nærmest som en Kulturkamp. Værst var det, at Kristendommen blev Midlet, der skulde føre Folket frem til det Dannelsens Maal, og det blev inden ret længe sat som et Mærke paa en god Kristen, at han læste godt, og paa et dygtigt Menneske, at han kunde læse i hvilken Bog, det skulde være.

Vi vil nu lige indenfor i Præstens Konfirmandstue og se hans Kamp og de Stusselser, han maatte døje. Vi maa paa Forhaand vide, at Præsten havde paalagt de Unge at gaa ind i Stuen, saasnart de kom om Morgenen, og saa fønt sætte sig til at læse over paa deres Lektier, for at det kunde gaa rigtig glat med Oplæs-

ningen, naar han kom. Lige fra først af kom det nemlig især an paa at faa det til at se ud, som vidste Børnene lige saa god Besked som deres Mestere. De Unge fulgte til Syne ladende hans Raad; og han havde flere Gange glædet sig hjærtelig ved at staa uden for Døren og høre paa den ham saa dyrebare Skvalder, der fremkaldtes ved, at Flokken skar ind hver med sin halv syngende, halv vrængende Stemme. Hans Kone havde spurgt ham, og spurgt med virkelig Deltagelse, hvad Frugt han ventede sig af sin ny Gerning; og han havde svaret med opklaret Ansigt: „Du vil glæde dig, min Duffe, paa Dannelsens Begne, om du bare en Morgenstund littede uden for Døren, mens Børnene læser over paa Lektierne. Jeg venter mig store Ting af denne ny Gerning, og hvis vort Rids højeste Ønske paa nogen Maade skal opfyldes, maa det blive ad denne Vej. Du er jo langt fra nogen Ungino, men du behøver vist ikke at leve de syv Gange ti, før du maa udbryde: „Nej hvilken Forandring!“ I Stedet for den nærværende Slægt med sin halv barbariske Mundart og sin stadige Trodsen paa det, den har hørt af Fædrene, vil der være fremvokset en anden, paa hvilken Dannelsen har sat sit Mærke!“ — Præstekonen glædede sig inderlig ved Præstens lyse Haab og udbrød: „O Gud ske Lov! han kroner dog enhver ærlig Stræben med Lykke og Held!“ Og Egtesfolkene græd med hinanden; men det var Glædestaarer.

Konen kunde naturligvis ikke nægte sig selv den Glæde at lytte uden for Døren den næste Morgen, da de Unge vare samlede i Stuen. Præsten var gaaet for at samle sine Tanker og maaffe faa nogle ny og klarere, før han gik ind at overhøre Børnene. Det gik ogsaa hel fornøjeligt for Konen i Begyndelsen. Hvad de egentlig læste, brød hun sig kun lidt om; men hun hørte

thdelig, at Læsningens dannende Magt allerede havde virket stærkt paa Børnene. Hun mærkede sig især, at Ordene „mig“, „dig“, „fra“ og mange andre blev udtalte med en hel ejendommelig Klang, som hun straks sluttede maatte være et Slags Overgangs Sprog fra det barbariske, de havde lært som Børn, og til det virkelig dannede, de nu gennem Læsning og dannet Omgang skulde hæves til. Hun udbrød halv højt: „Na, hvilken Forandring, naar jeg ser hen til det flurrende, jeg er vænnet til at høre ved Gilderne. Dette maa have Beje!“ Hun viftede en Taare af med Vagen af Haanden, men det var en Glædes Taare.

Men hendes Glæde blev dog snart formørket. Ret som hun vendte sig og vilde gaa, skar det ind med en sstrigende Stenme inde fra Suen: „Jeg lader, som jeg læser, men læser ikke endda!“ Nogle af de andre skældte, andre bandede over denne Uorden; men saa stemmede de igen op med Læsningen. Inden ret længe raabte imidlertid en Pige: „Goddag Per!“ — En anden svarede: „Tak Per!“ Og da Tappen saa at sige nu var taget af Lønden, fulgte det Øvrige af sig selv, idet den første fortsatte: „Har du ikke set mine Faar, Per?“ — „Jo, Per!“ — Der var rigtignok enkelte som prøvede at standse Legen; men det var spildt Umage, og først da det sidste Svar var givet, hørtes hine at spørge: „Staar der saaledes i jeres Bøger?“ Men Svaret, de fik, var kun en strallende latter.

„Det var noget andet“, sagde Præstefonen halv højt og viftede atter en Taare af sine Øjne, men denne var i hvert Fald ingen Glædes Taare. Hun stod paa Nippet til at gaa ind til Børnene og sætte dem i Rette, maaske ikke saa meget fordi de havde flaaet sig til Legen, som fordi hun med Sorg og Harm lagde Mærke til, at de

alle som en talte lige saa barbarisk som tidligere, saa snart det gik udenfor Bogen, men i det samme hørte hun Præsten komme, og hun vendte sig mod ham med et tvungent Smil. — „Du har grædt, mit Barn!“ sagde Præsten. — „Det kom jeg til af Glæde over Børnenes Læsning“, svarede Konen. — „Det er, sandt for Herren! ogsaa en Lyft at høre“, svarede Præsten. — „Og dog“, tog Konen atter Ordet; men Præsten afbrød hende, idet han sagde: „Gem nu dine Hverdagsforger hos dig selv, mit Barn! jeg gaar nu til min mest haabefulde Gerning, og jeg maa gaa til den med lettet Sind. Han aabnede Døren og gik ind i Stuen, hvor Børnene var.

Præsten gik altsaa endnu denne Dag til sin Gerning med godt Haab. Det gik ogsaa meget godt med Lektierne; men det gavnede ham dog kun lidt, at han ikke vilde høre sin Kones Klagemaal, da det ligefrem saa ud, som Skæbnen vilde, at hans Haab skulde have et Knæk netop paa denne Dag, men det var da ogsaa hygt paa Dromme. Bist er det, at han stødte paa Noget, som han godt fornåm, at han ikke kunde magte; og det var ham kun en ringe Trøst, at han kunde skrive det paa Barbarismens Regning. I sin saakaldte Katekisation kom han nemlig til at spørge: „Kan I sige mig, Børn, hvad er egentlig Troen?“ Præstens Spørgsmaal fremkaldte en Tavshed, der snart kunde bleven pinlig baade for Præst og Børn, men saa tog en Pige Mod til sig og svarede: „Troen er noget, som staar i Katekismen, naar vi gaar i „Lilleskole“, men naar vi gaar i „Alterskole“, staar det i Forklaringen“. — Mod Sædvane lo Præsten og spurgte: „Men naar I nu bliver store og bliver gifte, hvor staar det saa da?“ — Efter en lang Tavshed svarer en anden Pige: „Saa staar Troen, Gud

ffe Lov, ingen Steder: saa er vi sluppen hele det Besvær og har ikke engang nodig at gaa ud paa Kirkegulvet til Overhøring; ja hvis vi inden den Tid faar en Konge, der vil tage de grimme Gæbestokke bort, kan vi jo endog lade være med at gaa i Kirke, naar der ikke er noget, som drager os derhen". Trods denne aabnemmede Udtalelse, lod det ikke til, Præsten mærkede den onde Frugt, som Tvangen alt skød frem her, og som siden udviklede sig til en forfærdelig Rigegyldighed; men han tog det ganske roligt og sagde: „Nej, Vørn! Troen er en Bestandighed i det, som vi haabe og en fast Overbevisning om det som ikke ses! Mærk jer det Vørn! saaledes udtaler den hellige Pool sig derom i Brevet til Ebræerne". — Han fremsagde dette Skriftsted flere Gange klart og tydeligt og sluttede, at en eller anden nu vist var saa flink, at han kunde sige ham, hvad Troen var. Han kom da heller ikke til at vente længe, skøndt Svaret rigtignok kom fra en anden Kant, idet en Pige stemte op: „Den anden Part. De tre Troesartikler. Den første Artikel, om Stabelsen: Jeg troer paa Gud Fader, den almægtige, Himlens og Jordens Skaber. — Det er: . . ."

„Nej, nej! mit Barn! Det er ganske fejl. Det var noget helt andet! — Troen er", begyndte han igen; men da ingen læste videre, fortsatte han, „en Bestandighed i det, som haabes. Se det er nu den første Tanke, vi maa klare os, hvis vi vil forstaa Troen. Men, hvad er det da egentlig, vi haabe? Sig det nu, Vørn! at jeg kan have Glæde af jer, jeg skal jo en Gang gøre Regnskab for jeres Sjæle!" — Det varede længe, før nogen vilde ud med det, hvorfor Præsten vedblev: „Naa — naa — kom saa med det da! Hvad er det vi haabe?" — Endelig svarede en næsten mandvooksen Dreng: „Ja

alle Bønder haaber, at de Store kommer til at svæde i Selvede for alt det, de plager Smaaafolk med, ogsaa for dette Satans Læseri“.

„Kors dog“, raabte Præsten, „men er det saaledes fat?“ — „Min Fader og Moder har da ogsaa det Haab“, svarede en Pige. „Min har det ogsaa“, raabte mange i Munden paa hverandre. — „Det er skræffeligt!“ svarede Præsten. „Men med det Haab kommer de alle til at staa til flamme“, sagde han fattet, „for det er grundet paa en Vogn, Vorn. Og I maa endelig tro, at de Store ikke gør Smaaafolk andet end Godt!“ — Børnene tav. — Men Præsten vedblev: „Det er eders Præst og Sjælesforger, der siger eder det, og I maa endelig tro det Vorn, for det er lige saa fuldt, som var det Vorherre selv, der sagde jer det“.

„Jeg tror det ikke, om saa Sankt Peder kom med Bud om det fra Himlen“, svarede den omtalte voksne Dreng. „Og jeg er vis paa, Fa'r troede det heller ikke, hvis bare han fik en halv Snes Strupper af Hundepiffen, især naar vor Naadigheres Højrehaand havde ved Skaftet, for saa revner Huden ved det første Slag; og Skjorten hænger fast ved det levrede Blod, inden han vel har givet os det sidste. Og dem, der kan kalde saadan noget godt, maa enten selv være Starnsfolk eller have mistet Forstanden. Og kan saadanne undgaa Straf, maa det være lige saa slet vendt med Lov og Ret oppe i Himlen, som det er her nede paa Jorden!“

Præsten saa halv forundret og halv forfærdet paa Drengen, mens han med gnistrende Dine udtalte disse Ord, derpaa sagde han: „Hør, min Dreng! jeg skal vise dig, der er Lov og Ret her paa Jorden“, og gif derpaa rolig ud af Stuen.

„Nu faar du“, sagde Pigerne til ham. „Du skal se:

dog ogsaa holde Land for Tunge, hvad kan der dog komme ud af at trodsse de Store, de har jo Magten, og de bruger den. Skøndt det lader ilde, nødes vi nu til at følge Ordet, der siger: Vi maa kysse paa den Haand, vi ønskede borte til Albuen".

Drengen stod lige paa Nippet til at give Svar paa Tiltale, da Præsten atter traadte ind i Stuen med Favnen fuld af store Bøger og sagde, idet han slængte dem paa Bordet: „Se her, min Dreng! her skal du se, vi har Lov og Ret her i Landet! Alt dette er højsselig Kong Kristijan den Femtes danske Lov“. — „Hille Død og Krone!“ udbrod Drengen, „der er da noget at blade i! Men de maa jo næsten blive katolske (gaa fra Forstanden), som skal have alt det i deres Hoveder! — Staar der ellers noget om, at de Store maa give os af Hundepiffen eller skikke os til Helvede, hvis vi ikke ordenlig lærer deres Bøger?“

„Jeg kender kun de Kapitler og Paragrafer, som vedrører mine egne Pligter og Rettigheder“, svarede Præsten, „men jeg vilde vise jer Bøgerne, Børn, for om I mulig kunde faa bødre Tanker om Lov og Ret her i Landet, som I jo nu har set med egne Øjne, at vi har nok af, ja faa meget har vi, at I selv gruede, da I faa det“.

„Men har vi Lov og Ret andre Steder end paa de Stores Boghylder?“ spurgte den samme forbovne Dreng. „I Hovlabet paa Klingstrup mærker vi slet ikke noget dertil. Og Herremanden beder da ogsaa „den Mand tage sig“ paa, at han ikke bryder sig om anden Lov og Ret, end den, han gør selv“. — „Det er onde Tider vi leve i“, sukkede Præsten, „og I maa ikke forlange, Børn, at de just skal ligne Himlens Engle, dem I nu en Gang kalder de Store“. — „Det forlanger vi just heller ikke“, svarede Drengen, „men Mennesker skulde

de vel dog ligne; men de fleste af dem har jo næsten mer Lighed med Dævle". — „Du er et ugudeligt Skarn", sagde Præsten; og det er intet Under, om du faar mange Hug af din Raadigherre". — „Det kan nok være, at jeg siger Folk, „det rene Bæsen", svarede han; „men jeg faar slet ikke flere Hug end de andre, for Sagen er, at vor Raadigherre paastaar, at han dog i Noget vil ligne den himmelske Vorherre; og da han har hørt, der siges om ham, at han lader sin Sol opgaa over Onde og Gode og lader det regne over Retfærdige og Uretfærdige, saa vil han lade sin Brede gaa ud over Onde og Gode og lade Hug regne over Retfærdige og Uretfærdige".

„Du kommer nu ligegodt i Gabestoffen paa Søndag", sagde Præsten, „for det kan umulig gaa ustraffet hen at føre saadan Tale om sin Raadigherre. Og du bliver næppe konfirmeret til Paaske, saa langt som du er borte fra Troen".

„Skal jeg i Gabestoffen", svarede Drengen, „vil jeg bede Fa'r skrive op paa en Seddel Ord til andet, hvad jeg har gjort og sagt og fæste denne paa mit Bryst samt bede Raadigherren selv komme i Kirke, og jeg tør bande paa, at han straks siger, jeg skal tages ud. Og den anden Trusel, at jeg ikke kommer frem til Paaske, skrækker mig i Grunden ikke, jeg gaar nemlig lige saa gerne her over en Vinter til, som jeg gaar til Høve; her faar jeg da ingen Hug, og Fa'rs Snak har vi jo Lov at lade gaa ind ad det ene Øre og ud ad det andet. Det bliver jo for Resten helt og holdent Fa'rs egen Sag, han skal jo staa Vorherre til Regnskab for min Sjæl saa vel som for de Andres, og han skal jo saa sørge for mig paa dette Omraade. Men ellers vil Raadigherren vist snakke med i denne Sag. Jeg tror, han har andre Tanker med mig. Han har for Resten selv afhørt mig og

bandet paa, at jeg kunde Ord til andet, hvad der forlangtes af ham for at komme til Guds Bord, og en Bondekarl, søjede han til, skulde dog ikke være lærdere end hans Naadigherre“.

„Naa ja, det var just heller ikke mit ramme Alvor“, afbrød Præsten ham, „men hvordan kom vi dog ind paa alt dette“. — „Ja det husker jeg godt“, svarede Drengen. „Præsten paastod, at Troen var noget, der hverken stod i Katekismen eller Forklaringen“. — „Naa ja“, afbrød Præsten, „jeg vilde slaa det fast for jer, at Troen egentlig ikke var noget, der stod i Bøger, men levede i Menneskers Hjerter, og saa fræmsagde jeg hine Ord af Ebræer Brevet; altsaa maa vi lægge nøje Mærke til det, at Troen er en Bestandighed i det, som haabes, og en fast Overbevisning om det, som ikke ses. Men det er ogsaa af stor Vigtighed, at vi fastholder den Tanke, at Mennesket haaber kun noget Godt, det Onde sige vi derimod, at vi frygter. I kan altsaa ikke haabe, at de Store kommer til Helvede, I kan bare frygte det. Dog det vil vist føre os for vidt at oprede Forskellen mellem Frygt og Haab, saa vi gør nok bedst i at lade Troen være, hvor den er i Katekismen og Lærebogen! — Men der er saa meget, der paatrænger sig; og jeg finder det særlig nødvendigt at gennemgaa Høstavlens med jer, at det kan blive fast indpræntet hos jer, hvordan I skal leve et kristeligt Liv i al Gudfrygtighed og Ærbarhed. I kan saa læse over paa Stykket, der handler om Svendes, Pigers, Daglønneres og Arbejders Embede mod deres Herrer, for jeg finder med den salige Luther, at det er nødvendigt for Lærere og Prædikanter at drive paa de Bud, som Tilhørerne synde mest mod; og jeg finder eder meget syndefulde paa dette Omraade“.

Det var med tungt; Sind og mørkt Blik, at Præsten

traadte ind i sin Dagligstue, hvor hans Kone og en Pige var isærd med at dække Bordet. Han satte sig i Kænestolen og udstødte et langt og dybt Suk, maaske for at henlede sin Kones Opmærksomhed paa hans lidende Tilstand, men maaske dog især for at lette sit tyngede Hjærte. Konen kastede ogsaa et deltagende Blik paa ham og sagde: „Du er ikke glad lille Mand!“ — „Nej, jeg er meget ulykkelig“, svarede Præsten; „mit skønneste Haab er knust! Jeg ser det grant, at hverken Læsning, Katekisationer eller noget andet af de opdragende Midler, der staa til vor Raadighed, vil være i Stand til at hæve Bondestanden af det Barbari, den er sunket i; der vil i det mindste gaa Sekler hen, før det vil blive kendeligt paa den!“ Han fortalte derpaa, at det efter hans Mening ikke var nær saa galt, at Børnene paastod, Troen var noget, der stod i Bogerne, og som Smaa børn plagedes med i „Lilleskolen“, de større Børn i „Alterskolen“ og Ungdommen ved Overhøringerne paa Kirkegulvet, men som de Givte var helt fritaget for — som dette, at de uden videre skiftede alle højbaarne og høj lærde, saavel som velbaarne og vellærde Folk, hvem de under et kaldte „de Store“, til Helvede.

Mod Sædvane gjorde hans Kone her Indsigelse imod ham og slog sig til Bønderne. Da Præsten mærkede dette, bad han Pigen gaa ud, hvad hun ogsaa straks gjorde, men kun for at lytte ved Døren, saa det blev slet ingen Hemmelighed, hvilke Ord Præsten og hans Kone skiftede om denne Sag i Enrum. Lad nu være, at Folkedigtningen har udfyldt et eller andet Hul og udfmykket et eller andet svagt Sted, det blev saa dog til et sammenhængende Hele.

Det var, som meldt, Konen der gjorde Indsigelse mod Præstens Paastand, at Bønderne sendte alle de

Store til Helbede. „Du tager mærkelig fejl der, lille Mand! Det er dog egentlig kun dem, der plager og undertrykker dem, de taler saaledes om; derimod løfte de jo deres Velgørere til Skyerne og er dem tro og hengivne, vi kan gerne sige til Døden. For en stor Del giver jeg selv Bønderne Ret, især med Hensyn til ham og hans Vige, som Talen faldt om i Dag inde i Stuen. Efter min Mening er han uværdig til Navnet Menneske, og endnu mindre kan han kaldes en dannet Mand. For det kan da aldrig være min Mands Mening, at Fødsel, Rigdom eller Læsning gør en til en dannet Mand, naar han i sit daglige Liv haaner baade Gud og Mennesker!“ — „De ydre Fordringer til Dannelse bør vi ikke foragte, lille Kone!“ tog Præsten atter Ordet, og om denne Sag udspandt der sig et langt Ordsfiste mellem Ægtefolkene, hvilket den, der hørte det, kun forstod lidt af, men drog dog den Slutning deraf, at Præstekonen var ved at slaa sig til Bøndernes Tankegang.

Ugedagen efter sad de Unge igjen i Præstens Stue, og som Præsten vilde det, læste de over paa Leksien, der jo var det nævnte Stykke af Hustavlen. Præstekonen lyttede igen ved Døren; og en Tid lang gif Oplæsningen sin vante Gang, men den bøde mere og mere hen, indtil en siger: „Du læser jo ikke, Per!“ — „Nej“, svarede Bedkommende, „det skulde Fanden og ikke jeg sidde og hjaabe paa det Løjeri; var det endda noget, der var lidt Moro ved. Det er der maasse for Præstens Bedkommende, og de Store tænker nu kun en Gang paa sig selv, men for os er det til at blive gal over. Præsten handler her med os, ligesom vor Herremand med sit Smaafræ: naar han rigtig vil more sig for godt Kob, saa tager han sin Pibst, gaar ned i Gaarden og slaar det ene Strald efter det andet. Saa giver Hønsene sig

til at fagle, Vænderne rapper, Kalkunerne strukker og Hundene gør, og af denne forvirrede Støj ler Herremanden, saa det kluffer i ham, og jo flere af Gaardens Folk eller Hovfolkene, der vil tage Del i hans Latter, des gladere er han."

"Vi har ingen Hundepidse", sagde en Pige, "og her er hverken Høns eller andet Smaatræ; men derfor kan vi godt finde paa noget: Lad os gætte Fuglenavne!" — "Nej", lad os "lade Kruget gaa til hverandre!" "raaber en anden. Og derved blev det. Der skulde saa udpeges to til at begynde; og den Pige, hvis Forslag gik igjennem, paatog sig at udpege en for Drengenes Vedkommende ved at sige Ramsen: „Tigle, tigle, tene, smaa Grene, min Mave, brændt Kage, brun Stud, rend ud til Kongens Gaard, hent et Æg, smid paa Bæg! Mine Høns og mine Gæs de gif i min Lade, de gjorde mig en grumme stor Skade: De tog et Straa, de bed derpaa, bed Buppen af. Derfor har du Skylden størst og skal derfor begynde først!" Ordet „først" traf den store Dreng, der, som vi har hørt, bar Navnet Per. Han krympede sig ikke ved at begynde med Legen i Præstens Stue. Det vilde sagtens heller kun have hjulpet ham lidt; han tog nu fat med friskt Mod og udpegede sig en Pige til at lege med ved at fremsige en anden Ramse. Hun tog straks fat paa Legen og siger: „Jeg lader mit Krus gaa til dig." Han spørger: „Hvad har du i det at fore?" Hun: „Pioner, Citroner, tre vakre Personer. Det sidste jeg den første saa, havde hun et rødstrøbet Skjort paa. Det sidste jeg den anden saa, havde hun sølvsplændte Sko paa. Det sidste jeg den tredje saa, havde hun et Par sorte Hoser paa. — Sig", spørger hun dernæst, „hvad vil du med den første?" — Den store Per gned sig i Hænderne og gjorde flere

Pubfigheder til Moro for Selskabet, men siger derpaa: „Hende vil jeg danse med!“ — „Det er mig selv“, siger Pigen. — Flokken lo, nogle klappede i Hænderne og raabte: „Naar Pigerne selv frier, faar Karlene ikke Nej!“ — Men Pigen spørger rolig videre: „Hvad vil du med den anden?“ — „Hende vil jeg staa for Præsten med“ (ægtevies til). — „Det er Frøkenen nede paa Gaarden“, svarede Pigen. — Der blev atter leet og klappet i Hænderne. En sagde: „Der faar du dig en „med en fin Særk“ Per.“ — „Det kan ikke være ringere“, svarede Per; og efter denne drøje Spøg syntes Latteren ikke at kunne tystne. Endelig spurgte hun: „Hvad vil du med den Tredie?“ — „Det har jeg ikke nødig at sige“, svarede han, „det ved I nok!“ — „Na, ja“, svarede de, „men du skal lige godt sige det, ellers leger du ikke rigtig!“ — „Hende vil jeg saa lege Kærest med“, svarede han. — „Det tyder ikke“, raabte flere, „saadan skal der ikke svares.“ — „Saadan svarer vi i vor By“, svarede Drengen, „for der er somme, der ikke kan lide det andet Udtryk.“ — „Ja, men nu er du i vor By“, paastod hine, „og du skal Skit holde eller Vand fly!“ — „Hende vil jeg sove hos!“ raabte saa Drengen. — „Det er Præstens Koffepige“, svarede Pigen. Og nu lod det, som der slet ingen Ende kunde blive paa Latteren.

Præsten var, længe for Legen endte, kommen uden for Døren, men hans Kone havde hindret ham fra at gaa ind, fordi hun vilde høre, hvordan Legen endte; men da han hørte det sidste Udbrud af Latteren, sagde han: „Nu gaar det for vidt! Det er den rene Løstagtighed, og Horeri er det næste, der følger paa! jeg maa berind!“ — Han tog alt i Døren, men Konen holdt ham tilbage og sagde: „Na nej dog, min kære Mand!

det er dog kun en Børneleg eller en Folkeleg, som du nu helst vil kalde det. Den er for Resten ret morsom: og da jeg aldrig har hørt den før, beder jeg, at du vil lade dem lege den ud og faa lade, som om ingen Ting var sket. Du vil dog vel heller ikke tage Børnenes Lege fra dem, uden at du giver dem andre og bedre i Stedet!" — „Du kan sagtens sige saadan, Mo'er“, svarede Præsten, „du har intet helligt Embede at forestaa og skal ikke gøre Regnskab for nogen eneste Sjæl.“ — Men han lod hende dog faa sin Villie; og da Børnene var møt af Latteren, tog de igen fat paa Legen. Men det gik snart op for Præstefonen, at det i Grunden kun var en Gentagelse af de samme Spørgsmaal, kun at disse bleve fremsagde af en anden. Om Rigtigheden af dette overtjede hun sig senere ved at spørge sine Piger ud; af dem lærte hun Tid efter anden flere Folkelege, som hun tit legede med dem, endog naar Præsten hørte det. Han maa altsaa ikke have fastholdt den Tankegang, han udtalte, da han hørte Børnene lege den første Gang. Et Udtryk ændrede Præstefonen dog i den omtalte Leg; da det efter hendes Mening var upassende, maaske ogsaa lidt usømmeligt at svare: „Hende vil jeg lege Kærest med“, eller som de andre Børn paaftod, at Drengen skulde svare, „Hende vil jeg sove hos“: saa indførte hun, at der skulde svares: „Hende eller ham vil jeg spadserere med.“

Som hans Kone havde bedet ham, lod Præsten som om ingen Ting var i Vejen, da han kom ind til Konfirmanderne. Han lod Børnene oplæse deres Leksie, og det gik godt fra Haanden. Hver Gang Slutningen løb med de Ord: „Det skal han faa af Herren igen, hvad heller han er Tjener eller Fri“, gav Præsten et veltil-

freds Nit og sagde: „Nu den Næste!“ Men da den omtalte store Per havde læst de samme Ord og modtaget det samme bifaldende Nit, vedblev han:

„Husfædres og Husmødres Embede mod Tjenere“:
 „Og I Herrer eller Husbonder gører I det samme og lader Trusel fare, vidende at og eders Herre er i Himlen, og der er ingen Persons Anseelse hos ham.“

Præsten havde under dette sidste Stykke set og hørt paa Drengen med Forundring, og da denne nu holdt op, spurgte Præsten: „Hvorfor læste du dette sidste?“ — „Fordi jeg mener, de har godt af at høre, hvordan de skal omgaaes os“, svarede Drengen. — „Fik de det saa at høre nu?“ spurgte Præsten. — „Det gjorde de vel ikke“, svarede Drengen; „men saa hørte vi andre da, at de Store maa ikke engang true os, og endnu mindre maa de slaa os.“ — „Du har rigtig et ondt Dje til de Store“, sagde Præsten. — „Det har jeg“, svarede Drengen, men det er jeg ikke ene om, „det har alle ærlige Menneſker paa Jorden.“ — „Er da alle de Store uærlige?“ spurgte Præsten. — „Det maa Fa'er vide bedre end jeg“, svarede Drengen. „Men Gudsbespottere er de allesammen, det er klart nok!“ — „Bevis dette!“ raabte Præsten hæftig. — „Der skal jo staa i Bibelen, at den, der undertrykker den Ringe, forhaaner den, der skabte ham“, svarede Drengen, „og forhaane og bespotte maa jo være et og det samme; men det gælder maasse kun Bønder og andre Smaafolk?“ — „Det maa gælde alle, forsaavidt det staaar i Bibelen“, svarede Præsten endnu hæftigere; „men hvornaar har din Slubbet læst det? — „Jeg har saamænd ikke læst det selv“, svarede Drengen med tirrende Ro, „jeg gjør mig ikke den Umage, jeg har hørt det af Fa'rs egen Mund! Men det er

kanſke en Fejltagelſe? Det ſtaar der maaffe ſlet ikke?“ — Præſten tabte nu aldeles Herredømmet over ſig ſelv og raabte: „Saa gid Fanden fare i dig, Dreng, for Dreng du dog er!“ — Pigerne ſtreg og ſlog Kors for ſig. Drengene lo vildt, men Præſten foer ud af Stuen, og lidt efter kom en Pige ind og ſagde, at Præſten var bleven ſyg, ſaa de fik derfor gaa hjem for i Dag. Ordet om diſſe Dage i Præſtens Stue gik vidt og bredt, men de fleſte fandt, at ſaadant Snak maatte gøre Børn alt andet end gode, og iſær mente de, det var ſkrækkelige Ord af en Præſt, at Fanden ſkulde fare i Drengen. — Denne kom imidlertid ikke mere ſammen med de andre Børn i Konfirmandſtuen, og alt kom derefter til at gaa roligt af.

Søndagen efter Paaske ſkulde Folk ſe, hvordan det herefter ſkulde gaa til, at deres Børn blev gjorte til voksne Menneſker, der maatte komme med til Guds Ord. Nogle Dage i Forvejen havde Præſten givet hvert af Børnene et Nummer, hvorefter de ſkulde have Plads paa Kirkegulvet under Oberhøringen. Derom var der megen Snak i Byen i de Dage. Og lige til den Dag i Dag har der gaaet Ord om en Samtale mellem en Gaardkone og en Indſidderkone, ſom hver havde en Datter, der ſkulde konfirmeres. Samtalen ſkal have lydt ſaaledes: „Din Pige ſkal ſtaa øverſt paa Søndag, Karen!“ ſagde Gaardkone til Indſidderkone, der ſad til Huſe uden for deres Port. — „Jh, du Frelſens Gud! — ſkal hun dog bare ikke falde ned og ſlaa ſig til Skade, ſtaffels Løs!“ jamrede Karen. „Det er dog ſandt, hvad Ordet ſiger“, vedblev hun, „at der ſkal nogen til det Værſte, og det ſkal de Bøveſte! Hun ſkal ſagten have den ſlemme Plads, fordi hun er den

enefte blandt dem alle, der er født uden for en Mand's Port*. Staffels Barn! hun er saamænd dog født i kristeligt Egtteskab. Maatte hun dog bare komme til Guds Bord, før de satte hende derop, for jeg frygter bestemt, at hun ikke kan taale det; hun har aldrig kunnet træde en Høstak, uden at det har svimlet for hende; og dette maa jo blive meget højere!" Derpaa græd Konen og bad „Gud bedre sig“.

„Men er du da rent af Lave, Karen!“ sagde Gaardkonen, „skal hun ikke staa paa Kirkegulvet ligesom de andre Børn; hun skal bare staa længst oppe, og det er jo det „villerste.“ “ — „Aa, Gud ske Lov da!“ svarede Karen lettet. Men hvorfor kysser du saa Livet af mig? Det satte sig i mine Knæ, og der gaar det ikke af de første tre Dage!“ — „Ja, du kysser dig selv“, svarede Gaardkonen. „Jeg skulde næsten tro, du bildte dig ind, at det ene Barn skulde staa paa Hærderne af det andet.“ — „Ja, hvad andet skulde jeg tænke efter dine Ord“, svarede Karen og lo. — „Bed du da ikke, hvad det er at sidde øverst til Bords eller at sidde øverst i Kirken“, spurgte Gaardkonen. — „Jo nok, hvad det vil sige at sidde øverst til Bords, men kun hvad det er at sidde højest oppe i Kirken“, sagde Indsidderkonen. — „Aa ja, du har vel paa en Maade Ret“, svarede Gaardkonen, „dette at staa øverst er maaske nok en ny Talemaade; de kalder det ogsaa at have Nummer et, men dette Udtryk kan jeg ikke lide. Men hvorom alting er, saa skal din Datter have den villerste Plads, men min Anna skal

---

* Den Talemaade „at være født uden for en Mand's Port“ eller „at bo uden for en Mand's Port“ kom af, at alle daværende Indsidders eller Lejeboliger i Fæstegaardene laa med Indgangsdør uden for Gaardens Port.

have den næstvillerste eller staa Nummer to: de bliver altfaa de to villerste Høns i Kurven.“ — „Hvorfor monne de skulde være det?“ spurgte Indsidderkonen; „jeg mener, at den Plads bedre havde kunnet tilkomme Fog'dens Maren eller Oidermandens Datter.“ — „Jeg ved det ikke saa lige“, svarede den anden, „men det er vist for deres Lærnings Skyld.“

Kirkegang var i disse Aaringer meget almindelig, da det jo egentlig var en Evangs Sag; men det Nh havde paa Konfirmationsdagen samlet saa at sige alle, der paa nogen Maade kunde komme bort fra Husene, saa at Kirken var hel overfyldt. De var rolige og spændte under Gudstjenesten, men egentlig vrede i Sind over det Nh, hvoraf de ikke forstod stort andet, end at Magten til at opdrage deres Børn for en Del var taget fra dem. Børnene kom dog ikke til Guds Bord den Dag; og det mildnede lidt, da Præsten sagde, at det vilde være ham en Glæde, om Forældrene vilde følge deres Børn til Guds Bord næste Søndag, hvortil de nu var værdig forberedte.

„Jeg forstaaer mig ikke mere paa denne Færd, end jeg forstod mig paa den store Stjerne, der viste sig det Aar, jeg kom til Gaarden“, sagde en gammel Mand, da Mændene, efter at være kommen uden for, flokkedes til Kirkestævne. — „Det har du jo heller ikke nodig at forstaa dig paa“, svarede en anden; „det sørger de Store jo for. De har jo snart drevet det videre, end Baverne drev det i gamle Dage; thi Baverne nøjedes dog med at sige til en: „Du skal til Himmerig“, og til en anden: „Du skal til Helvede“, men nu giver man dem endog Nummer og siger til en: „Du skal sidde øverst“, og til en anden: „Du skal være nederst“, skjøndt jeg har hørt, der skal staa i Bibelen, at selv Vorherre Jesus i sine

Dage nok ikke en Gang vidste, hvem der skulde sidde øverst, men paastod, at Faderen havde forbeholdt sig den Sag selv." — En anden paastod, at Tidens Præster dog var noget bedre end Paverne, for de luffede dog ingen ude af Himmerig. — „Ikke det?" fik han til Svar; „hvad siger du saa om de tre, der blev, hvad man kalder, skudt ned: De maa jo ikke komme til Guds Bord! og er de saa ikke luffet ude af Himmerig?" — „Det forstaar sig", svarede den anden, „men hvad har de egentlig gjort?" spurgte han videre. — „Den ene kunde nok ikke sine Bøger", sagde flere; „men Drengen eller rettere Karlen fra Brudager og Pigen skal jo lege Kæresten, hvad heller ikke er saa sært, for han har jo et Par Aar været Hævekarl og hun er fuldvoksen Pige, men en lille Jugl skal have sunget for Præstens Dre, at „han skulde være kommet hende lidt for nær?" — Andre paastaar, at det skal være Raadigherren selv, som tilkommer Skylden for den Sag, men at han saa har skudt denne unge Knos i det. Der er ogsaa fortalt, at Raadigherren i Dag lader de samme to afhøre i sin egen Kirke, og saa maa Gud vide, hvordan vor Præst slipper fra Sagen."

Her stansede Mandenes Samtale og de vendte alle Djnene hen mod en Alhuse, som havde samlet sig om Præsten og to Koner. Det var den omtalte Gaardkone og Indsidderkonen, der sad til Huse udenfor hendes Port. De vilde nu endelig have at vide hos Præsten, om deres Døtre nu ogsaa kom til at sidde øverst til Bords i Guds Rige. Præsten saa halv forskrækket paa dem og sagde: „Kære Koner, I fare ganske vild, og I spørge mig om noget, som ikke engang Vorherre Jesus kunde svare paa i sit Røds Dage!" — „Vi ved det nok", svarede Konerne, „at Vorherre ikke vidste det den Gang, men vi mente,

Præsterne var noget klogere i vore Dage, end Vorherre var, da han gik paa Jorden: han var jo den Gang et Menneske og havde jo ikke en Gang været i den sorte Skole; men sig os i hvert Fald, hvad det tyder paa, at de, og netop de, skulde staa øverst!" — Præsten forsikrede dem, at det bare var en Ære, de nød, fordi de kunde læse deres Bøger bedre end nogen af de andre; og paa Spørgsmaalet, om Vorherre da virkelig holdt mest af dem, der læste bedst, svarede han: „Det tror jeg bestemt, han gjør“, og han føjede til: „saadanne er som den gode Jord, der bærer Frugt til et evigt Liv“.

Hermed maatte Konerne og de andre lade sig nøje. Men underlig gik Ordet mellem Folk om denne Samtale. Nogle paastod ligefrem, at de, som havde lært i den sorte Skole, nu havde gjort den Opdagelse, at Vorherre holdt mest af dem, der kunde læse bedst. Andre derimod mente, at de, der havde været i den sorte Skole, havde deres Visdom fra Fanden, og hvad de end vidste, kunde de umulig vide, hvem Vorherre holdt mest af. Atter andre blev ved den Tanke, at Vorherre nu som før holdt mere af dem, som levede vel, end af dem, som læste godt. Men, som Ordet gaar, regerer jo hver Dævel sin Tid, og vist er det, at næsten ingen uug og dristig Tanke kan synes saa urimelig i sin første Fremkomst, at den jo til en Tid river det store Flertal med sig; saaledes gik det ogsaa med disse Ord af Præsten: inden to tre Menneskealderne var de saa at sige Tidens Løsen, ja det gik saa vidt, at selv en af vor Tids Skjalde er nærved at lade Vorherre lægge Karakterbøgerne til Grund for, enten dens Ejer skulde til Himmerig eller til Helvede.

Det gamle Ord, der siger: „det er sjælven, der gaar Røg fra en Brand, hvori der ikke har været Ild“,

stadsfæstede sig ogsaa paa de to saa meget omtalte Konfirmander fra Auneksfognet: hun fødte virkelig et Barn henad Larsdag samme Sommer, hvilket Folk for Resten ikke fandt saa sært, da baade hun og han var fuldt mandvoksene. Derimod fandt Præsten det skrækkeligt, at Folk kunde øve saadan noget; og han fandt det endnu skrækkeligere, at saa godt som hele Byen forsvarede deres Færd. Selv deres Naadigherre gav dem Gaard og Grund i Fæste og bød dem bo sammen, saa kunde Præsten konfirmere dem, naar han lystede. En Naadigherre, sagde han, kunde ikke bøje sig for en Præsts Luner. Han havde Brug for alle sine Folk. Og hvis nu det gamle Frasagn ikke helt har vildet sig, maatte Præsten virkelig give efter i denne Sag: de blev taget til Alters paa gammel Bis, blev dernæst øgteviiede og blev saaledes Mand og Kone.

Dette stod for Resten ellers i en skærende Modfatning til Tidens Sædelære og ligner mest et Træk fra Tiden mellem Reformationen og Enevoldsmagtens Indførelse (1536—1660), da Præsterne immer paa Naadigherrenes Bud maatte gøre Brud paa det Vestaende, og maaske er det derfor, at Folk har tillagt Herremanden Skylden, som foran er hmtet om. Det hørte jo ellers til Dagens Orden, at Præsterne sejrede i enhver Strid; og de straffede haardt hvert Brud paa det Sædelige, og enhver Kvinde, som fødte Børn, avlet uden for Ægtestanden, maatte saaledes „staa Skrivte“. Derimod mærkes der ikke noget til, at der var fastsat nogen Straf for Barnefaderen, saa naar Herremanden ikke i Forvejen var vred paa ham, eller han ved sin Færd paadrog sig hans Brede, kunde han godt gaa Ram forbi, med mindre det faldt Præsten ind at sætte ham i Gæbestokken.

Efter de gamle Sagn blev det taget meget strengt

med disse Sager under hele Kristjan den Sjattes Regering, og om det end slappedes lidt efter hans Død, ophævedes Bestemmelsen om at staa Skrifte dog først i Struenses Dage. Der gik da ogsaa en Mængde Sagn derom endnu i uin Barndom; men da dette ligesom saa meget andet, der vedkommer Tvangen mod Menigmand, fik et Slags Efterfløt, da Struense var styrtet og Guldberg stod for Styret, skal her paapeges et Træk fra disse Dage. Det kan saa med det samme vise, at denne Straf ikke godt kunde bruges længere.

Sagnet har jeg hørt af min Moder, og hendes Fader havde været Djævidne til det fortalte, men det var ogsaa det eneste Tilfælde af den Art, han kunde huske, da denne, som foran antydet, ikke havde været i Brug i mange Aar. — En Pige fra Gjelbjerg havde født et Barn. Det var bleven døbt under Gudtjenesten ligesom Egtefolks Børn. Det var baaren frem af en Gudmoder; og hele Byen havde, som Skif og Brug var, staaet fadder til det. Varselgilde var der ogsaa bleven holdt hos hendes Forældre, som var velstaaende Gaardfolk, men ved dette havde Bymændene druffet en Staal til Minde om Struense, fordi han havde affkaffet den gamle Uskif, at saadanne Børn skulde kaldes og handles som Horeunger. Dette stemmede ikke med de nuværende Magthaveres Tankegang, og særlig ikke med Præsterne. Og det var bagefter den almindelige Mening, at netop dette Optrin ved Gildet var Skyld i det, som fulgte paa. Sen i Ugen fik Pigen nemlig Ordre fra Præsten, at hun skulde „staa Skrifte“ den næste Søndag. Det var mere Harmen end Sorgen, der kom over Pigen og hendes Slægt, ja saa at sige over hele Byen, ved dette Budskab. Og de raadede hende alle, at hun ikke skulde efterkomme Ordren, da de troede at vide, at det

endnu stod ved Magt, hvad Struense havde ordnet, denne Sag vedkommende; men da det kom til Stykket, turde de dog ikke sætte det igennem, for de Store havde igen Magten i disse Aaringer. Men saa vedtog de, at hele Byen skulde følge hende og staa hende bi paa bedste Maade.

Da Søndagen kom, var Kirken propfuld, da Folk var stimlet til allevegne fra. Pigen sad paa det bare Gulv, paa det Trin, der førte fra Kirkegangen op i Koret. Hun var ifort fort Kjole, som naar hun „gik til Skriftes“, men bar ellers ikke noget, der smykkede hende. Hun saa mere krænket end sorgmodig ud, og naar hun af og til kastede et Blik ned ad Kirkegangen, spillede et bittert Smil om hendes Mund.

Da Indgangsbønnen var læst og en Psalmefunget, gik Præsten hen i Kordøren til Pigen. Han samlede lidt med nogle Papirer, han holdt i Haanden, men spurgte derpaa: „Er det Gaardmand N.s Datter N. N. fra Gjeldbjerg, som her sidder?“ — „Det er saa“, svarede Pigen uden at se op. — „Du tilstaar vel saa her for din Præst og Sjælesørger og for hele den samlede Menighed, at du uden at leve i kristeligt Ægteskab har født et Barn til Verden?“ spurgte han dernæst. — „Det har jeg aldrig nægtet hverken for Gud eller Mennesker“, svarede Pigen. — „Dette Barn“, fortsatte Præsten, „er ikke alene som andre Børn født og undfanget i Synd, men det er undfanget og født i Hori: Barnet er en Horeunge, og du er en Hore for Gud og Mennesker! — forstaar du det?“ — „Nej, det gaar over min Forstand“, svarede Pigen, „jeg forstaar mig slet ikke paa den Tale“. — „Du vil ikke forstaa Talem“, gentog Præsten, „du er ligesaa kødelig som det hele Sogn! I foragte altid Herrens Ord og hans

Tjeneres Udlæggelse deraf og gaar efter eders egne Bed-
tagter, men det skal hjemføges over eder paa hin Dag!“
— Derpaa hævede han Høsten og sagde: „Hører det, I
genstridige! Det er Vorherre selv, der siger det, det
staar tydelig at læse et Steds i hans Ord: „Den, som
tror Sønnen, har det evige Liv, men den, som ikke tror
Sønnen, har ikke Livet, men Guds Bredde er over ham“.
Videre skriver den hellige Moses, at en Pige, der er
kommet faaledes afsted, skal øjeblikkelig givtes — lige paa
Stedet — hører du det! Det staar i Guds hellige Lov“.
— „Jeg er rede til at holde Brøllup med min Kæreste
den Dag i Dag“, svarede Pigen. — „Det tror jeg ved
Guds Død og Pine nok“, raabte Præsten. „Eders kød-
elige Lyster kan I gøre alt for at tilfredsstille! Men
du skal, Vorherre Død ikke givtes! Din Naadigherre
vil nu en Gang, du skal leve ugipt! Og kan I Ufor-
skaammede dog ikke bøje jer for Vorherres Ord og være
al menneskelig Orden underdanig, da I dog ved, der
ingen Øvrighed er uden af Gud!“ — Da Pigen tav,
spurgte Præsten: „Kan du ikke forstaa min Mening,
naar jeg siger den saa tydelig?“ — „Nej, jeg kan ikke
finde Rede i al den Snak om Vorherres Ord og Naadig-
herrens Villie, om menneskelig Orden og Øvrigheder
indsatte af Gud. Kun saameget mener jeg at være bleven
klog paa, at efter Vorherres Ord skulde jeg og min
Kæreste givtes, men efter det, Naadigherren kalder god
Orden, skal vi leve ugipte. Spørgsmaalet bliver saa,
om vi skal lyde Gud mere end Mennesker. Forstaar
jeg ikke fejl, er det nok Præstens Mening, vi skal lade
Vorherres Ord fare og rette os efter Naadigherrens
Orden“.

„Det har jeg aldrig sagt, Forhærde!“ raabte
Præsten og stampede, „det skal hele Menigheden kunne

vidne med mig: I hørte jo mine Ord, gjorde I ikke det? mine Sognebørn“, spurgte Præsten og vendte sig mod Menigheden. — „Vi hørte det“, svarede flere, „men vi holder for, at Pigen har Ret“. — „Det er forstræffeligt“, sagde Præsten, men løftede faktisk sit Hoved idet han fortsatte: „Lad saa være, men tier nu, mens jeg udtaler Fordommelsens Ord over den Træfaldne, som her staar!“

Han udgød nu en saadan Strøm af Bibelsprog og Skældsord over den straffels Pige, at de fleste fandt, det var en Gru at høre. Nogen egentlig Gang i alt dette Tøjeri har det gamle Sagn just ikke, men saa meget mindes det dog, at Pigen blev sammenlignet med alle de, der igennem Tiderne har gjort Brud paa Vorherres Orden, lige fra Eva, der aad af det forbudne Træ i Edens Have, til den store Skøge i Johannes Aabenbaring. Det var en meget værre Gerning, end om hun havde hængt eller druknet sig, for alle andre Synder, som Mennesket kunde begaa, var udenfor Legemet, men, hvem der bedrev Horeri, syndede mod sit eget Legeme. Det vilde have været en særlig Lykke for hende, om hun havde faldet paa Banken og brudt sin Hals, før hun øvede den skræffelige Gerning. Endelig blev han selv træt af dette Skænderi og bød til Slutning Pigen bede sin Præst og Sjælesørger, saavel som den hele samlede Menighed om Forladelse for sin store Synd.

Pigen svarede: „Jeg vil gjerne bede Vorherre om Forladelse, for ham staar jeg som en Synder overfor, men Præsten og Menigheden har jeg ikke gjort noget Ondt!“

„Det er himmelraabende Uretfærdighed og Trods“, sagde Præsten, som det lod til med tungt Sind. Han stod et Øjeblik, som knuget af en svær Byrde, men hævede atter Røsten og sagde: „Min kære Menighed!

skal vi faa overgive hende til Satan til Rødets For-
dærbelse, om Manden mulig kan vorde frelst paa Vor-
herres Jesu Dag?" — Ingen svarede. — „Na, hvad
figer I?" spurgte Præsten.

„Jeg vil da ikke være med til det, som Fader taler
om der, og her er vist mange, som deler min Mening“,
svarede en gammel Mand og rejste sig. „Jeg har fra
Barnsben lært at forsfage Satan“, vedblev han, „og
jeg vil paa ingen Maade være med til at glæde den
Karl, ja selv om det var den allerværste Naadigherre,
Talen var om, vilde jeg ikke være med at overlade ham
til Satan, og nu er Pigen her ikke blot min Søster-
datter, men er en Pige med et godt Lov paa sig, der
kan gøre Gavn baade i Mark og By, men som nu bare
er kommet „lidt ud af sin Led“ over 3 Stores Urime-
lighed.“ Han satte sig atter ned, og der blev en angst-
lig Tavshed. Præsten faa spørgende til de andre. —
„Jeg vil heller ikke være med!“ raabte flere i Munden
paa hverandre. Præsten rystede paa Hovedet, men sagde
endelig: „Saa byder jeg alle at gaa ud, som ikke vil
være med, naar Menigheden udspyer det forargelige af
sin Midte!“ — Den gamle Mand, der havde nævnet
sig som Pigens Morbroder, rejste sig straks, tog sin Hat
og sin Salmebog og gik, men han var aldrig faa snart
traadt ud paa Kirkegangen, før alle de andre rejste sig
og strømmede ud af Kirken, som om de flygtede fra en
stor Ulykke. Snart var Præsten og Pigen alene tilbage,
og efter det gamle Sagn skal Præsten have sagt med et
dybt Suk: „Ja, ja, faa dommer jeg dig ikke heller,
gaa bort og synd ikke mere!“

Herned endte Kirkefærdens denne Dag; og denne
Sag blev aldrig tiere omtalt af Præsten, men derimod
gik Ordet derom faa meget des friere fra Mund til Mund,

ikke alene i det Sogn, men endnu langt længere. Men det var klart for alle, at ingen mere vilde blive indstævnet for den Domstol, og at dette „at staa Skrifte“ nu kun var et Spøgelse, der var nedmanet for stedsse.

Det havde, fortæller de Gamle, været Skik og Brug i mange Herrens Tider, at de, der skulde til Alters om Søndagen, gik til Skrifte om Lørdagen, men naar de saa kom hjem fra Kirkefærden, havde det i Kristjan den Sjettes Dage været strengt forbudt at foretage Haands-gærning den Eftermiddag eller Aften; men hvad Tid, der levedes fra Kvægets Røgt, Bornenes Pleje og det allernødvendigste Tilsyn med Husets Sager skulde de bruge til at læse, synge og bede, for at de værdig forberedte kunne modtage det hellige Sakramente Dagen efter. Det gamle Ord: „De Hunde, der nødes til Skoven, bider sjælden gode Dyr“, viste sig desværre rigtig her, for ikke saa faa greb Kruset eller Tærningerne for Bogen, men det saa de Store ikke noget til. Skødt alt saadant noget var slappet endel siden den nævnte Konges Død, stod Loven derom dog endnu i Virkeligheden ved Magt; og det kunde ogsaa ske, at en eller anden Præst fik det Indfald at virkeliggøre den i Livet. Den samme Præst, som vi har gjort Kendskab med, da han vilde mane dette „at staa Skrifte“ op af Graven, forsøgte sig ogsaa paa dette Omraade; og herom er fortalt følgende.

Anden Lørdag efter Paaske havde der været Skrifte-maal, og en stor Mængde baade Ægtefolk og Ugivte havde været i Kirken. Over Opfyldelsen af Loven om de hellige Øvelser vaagedes ikke med den ængstelige Uro som tidligere. Som oftest gik Folk en Mellemvej;

de læste lidt og arbejdede noget. Den ovennævnte Dag var det vedtaget, at By mændene skulde have et Slags Gilde, idet der var en, som skulde give sin „Gang“. Og de Ugivte havde samtalen om at mødes til en Leg henad Eftermiddagen.

Til den aftalte Tid kaldte Byhornet Mændene sammen; men en halv Times Tid efter tog Præsten sin Pibe i Munden og sin Kæp i Haanden og gik lidt henad Gaden, som for at se sig om, men dog nok egentlig for at komme paa det Rene med, om nogle af hans Skriftebørn var saa ugudelige at forlade Bøn og Sang for at raadslaa om verdslige Ting paa Bystovnen. Han blev ikke saa lidt forundret, da han slet ikke traf Mændene paa Stovnen, men derimod en hel Flok Karle, Dreng og Piger, baade store og smaa. „Har Byhornet gaaet i Dag for at kalde jer sammen til Leg?“ spurgte Præsten. — „Nej, vi enedes derom efter Kirkefærden“, svarede en Pige, som stod ham nærmest. — „Ja vi mente, at vi godt kunde more os lidt, mens Mændene sad hos Oldermænden“, føjede en Karl til. — „Og hvad gør Mændene hos Oldermænden?“ spurgte Præsten. — „De drikker dens Gang, som blev sat ud af Lavet her i Vinter, fordi han havde stjålet.“

„Al ja“, sukkede Præsten, „de lægge saaledes Skyld til Skyld! Er de der ogsaa, som skal til Guds Bord i Morgen“, spurgte han dernæst. — „De er samlet hele Lavet“, fik han til Svar. — „Men nu I?“ spurgte Præsten. Hvorfor lege I? — Hvordan kan I dog saa Stunder at lege i Dag!“ — „Vi har ogsaa gaaet til Skriftes“, svarede en Pige, „og da vi jo saa ikke maa gøre noget nyttigt den Dag, snakkede vi sammen om at mødes her.“ — „Ja, men har I Lov at lege paa saadan en Dag?“ spurgte Præsten, „den er jo helliget

til Bøn og Sang og andre Gudsfrygtigheds Øvelser!“ — „Lege, som vi gør her, maa vi dog vist“, lod Svaret; „saa taabelige har de Store da aldrig været, at de har forbudt os at lege Boldt eller „Enke“. Selv den skinnelige Kong Kristijan forbød kun de Lege, der blev sunget og spillet til.“ — „Naa, naa!“ afbrød Præsten, „lad nu den højsalige Konge have Ro i sin Grav!“ — „I sin Grav faar han saamænd aldrig Ro“, sagde Pigen og lo. — „Er I da rent af Lave“, sagde Præsten overrasket; „siger I, han faar aldrig Ro i sin Grav!“ — „Det følger jo af sig selv“, svarede en Karl; „Kongen har jo ingen Grav — hvor skulde han saa faa Ro i den!“ — „Bittigheder og atter Bittigheder har I altid nok af; men Gudsfrygt — derpaa storter det hos eder. Det kan nu godt være, det er ikke forbudt jer at lege“, vedblev han, „men det er jo paalagt jer at bruge Tiden til Læsning, Bøn og Sang, og det gør I da ikke, naar I gaar her!“ — „Hvem i al Verden kan dog holde ud at hænge i de Bøger altid“, svarede somme, men andre sagde: „Vi har læst noget og sunget noget, og Fa'r skulde bare høre, hvor godt vi kan vore Sager.“ — Ja, en føjede til, at selv om den hellige Kong Kristijan eller Vorherre selv vilde overhøre dem, maatte de kalde det godt, hvis de da ikke var rent urimelige Menneſter, ja det skulde være nær ved, at Naadigherren paa . . . gaard, der dog ellers skulde være ikke saa lidt værre end Satan selv, vilde være tilfreds, om han hørte det. — „Ak“, sukede Præsten, „hvor naar bliver I dog saa dannede, at I kan skælne mellem Naadigherrer og Djævl.“ — „Saa vidt er vi da, Gud ske Lov, kommen for alle deres Bedkommende, som selv skiller sig fra Djævelsfabet i deres daglige Færd.“ — „Vi vil ikke trættes om den Sag“, afbrød Præsten, „lad os derimod høre, hvordan

det staar sig med eders Kristendom. Du kan læse os Alterens Sakramente“, vendte han sig til en Pige, der ogsaa straks begyndte:

„Den femte Part.

Alterens Sakramente.

Hvad er Alterens Sakramente? Alterens Sakramente er Vorherres Jesu sande Legeme og sande Blod under Brød og Vin, indsat af Kristus selv, for at Kristne skulde æde og drikke det.

Hvor staar dette skrevet?“

„Naa ja“, afbrød Præsten, „det springe vi over, Børn: Det er jo ellers Steder, hvor de hellige Evangelister og Apostler omtale disse Ting. Men du“, vendte han sig til en anden, „tag du os fat paa Indstiftelsesordene!“ — Hun nølede lidt, og Præsten begyndte derfor: „Vorherre Jesus Kristus i den Nat, . . . „han blev forraadt (tog Pigen Ordet), tog han Brødet, brød det og gav det til sine Disciple og sagde: tager dette hen og æder, dette er mit Legeme, som gives for eder. Dette gøres til min Ihukommelse!“

„Naa, det gif jo“, sagde Præsten. — „Bare jeg kommer i Gang“, sagde Pigen, „kan jeg den hele Mellemmad.“ — „Tal med Agtelse om det Hellige“, bød Præsten, idet han vendte sig til en anden og sagde: „Lad du os høre lidt om Skriftemaalet.“ — „Sæt mig bare paa det første“, bad Pigen. Da ingen gjorde, som hun bad, begyndte hun: „Loffer Herren, fordi han er god! Nej“, afbrød hun sig selv, „det er nok af Bordlæsningen“. . . — „Det bør sig en Biskop, Lærer og Tilsynsmand“, begyndte hun atter — — „Nej, det er min Sandten, ogsaa galt! Det var nok af Hustavlen“, rettede hun. „Men nu skal I høre, jeg har det: Hvo kan beskrive mig den store Selvedes Pine, der Dævle-

hysten er, som Hunde tude og hvine!" . . . — „Nej“, afbrød Præsten, „det var ogsaa galt!“ — „Ja, det var nok af Salmebogen“, svarede Pigen. — „Nej det var af den bedendes Kjæde“, paastod en anden. — „Det var saa“, svarede Præsten, „men kan ingen af jer andre sætte hende paa det rigtige?“ En begyndte straks: „Hvorlunde man skal lære de Enfoldige at skrifte. Efter Doktor Morten Luthers Haandbog.

Hvad er Skriftemaalet? — Svar. (Løv nu bare lidt) Skriftemaalet begriber disse to Stykker i sig, først at man befender Synderne, og dernæst at man faar Absolution eller Afløsning af Skriftefaderen, som af Gud selv" . . . . Der paakom her Pigen en Hoste, og hun sagde: „Der slap Traaden for mig!“ — „Seg har Enden“, svarede en anden og tog fat: — „og aldrig tvivle, men stabeligen tro, at Syndernes Forladelse er givne ham af Gud!“ — „Det var ikke ganske med Bogens Ord“, sagde Præsten, „men lad os nu saa fat paa Salmebogen“, vendte han sig til en Karl. — „Hvilken Salme skal jeg læse?“ spurgte Karlen. — „Salmerne kan vi synge“, svarede Præsten; „men du kan læse os Taffigelsen efter Skriftemaalet!“ — Karlen floede sig bag Dret, men begyndte: „Taffigelsen efter Skriftemaalet. O du naadige og barmhjærtige Gud og Fader! Jeg siger dig af mit Hjertes Grund Lov og Tak, at du haver forladt mig alle mine Synder, og paany igen tilfagt mig det evige Liv og dermed annanmet mig til Naade. Jeg beder dig hjærteligen giv mig din Helligaand og skab i mig et nyt Hjærte, saa jeg stabeligen tror, at alle mine Synder ere mig for Kristi Skyld forladne. — Men“, afbrød han sig selv, „den skulde egentlig ikke have været længere, den Bøn, for det, som følger efter, tjener kun til at gøre Folk katolske i Hovedet!“ —

„Læs kun“, sagde Præsten, „og gæm din verdslige Bidsdom til mere passende Sted; her staa vi i Guds Hus!“ — Bigerne lo, klappede i Hænderne og sagde: „Han glemmer vist helt, at han staa paa Vegepladsen bag Vystævnen!“

Der blev nu lagt en Haand paa Præstens Hærde; han ser tilbage og ser sin Kone, der spørger: „Katekerer min Mand nu paa Gadestævnen?“ — „Na, lille Kone, en Herrens Tjener maa tale Ordet baade i Tide og i Utide. Høsten er, som Ordet lyder, stor og Arbejderne er faa!“

Præsten fulgte nu, efter sin Kones Opfordring, med hen ad Gaden. De Unge paa Stævnen lo ham ud, da han vendte dem Ryggen, — og En sagde: „Nu slap vi ham dog; hvor mon han nu vil hen?“ — „Naturligvis hen hos Uldmandens, til Vhændene“, svarede andre.

Præsten havde ogsaa foresat sig at gæste Vhlandet og tale Mændene til Rette, fordi de brugte Lørdagen til, hvad han kaldte verdslig Brug. Men hans Kone brugte al sin Veltalenshæd, for at bringe ham fra disse Tanker, og foreslog derfor, at de skulde besøge en gammel Indsidders-Kone, der var kendt for sin Gudsfrugt, for at Præsten ad den Vej kunde faa et rigtig Indtryk, før han gik til sit Studerekammer. — „Jeg vil gøre dette Besøg med dig, men opgiver derfor ikke at gæste Mændene, som jeg har sat mig for“, svarede han, og dermed maatte hun lade sig nøje.

Da de nærmede sig Konens Dør, hørte de Sang. „Vi faar vel at vente, til hun faar sunget sin Salmme ud“, sagde Præstekonen. — „Det var det kønneste“, svarede Præsten, „men det bliver for længe, for Salmen er hen ad en Snæs Vers, og hun har lige begyndt paa den!“ Saa snart de kom ind, luffede Konen sin Salmmebog,

tog sine Glarøjne af og rejste sig for at byde Præstefolkene velkommen. De gjorde et Slags Undskyldning, fordi de forstyrrede hende i hendes Sang. — „Ikke andet end det“, svarede Konen, „jeg er for det meste ene og har god Lejlighed til at synge Salmer; naar jeg faar Besøg, saa samtaler jeg. — Jeg skal nu i Morgen gaa til Guds Bord; det er min den bedste Dag“, vedblev hun. — „Det er desværre ikke alles den bedste Dag“, svarede Præsten med et Suk. — „Aa nej“, svarede den Gamle, „men det er de Stores egen Skyld. I skulde lade være at tvinge Folk, saa kom kun de i Kirke, som fandt, at der var godt at komme der. Der er jo næsten heller hverken Ende eller Begyndelse paa alt det, I paalægger Folk at gøre og lade være med at gøre, for at de kan, hvad I kalder det, møde værdig; og I maa dog, rent ud sagt, vide, det er Løgn, I søger at bilde Folk ind!“ — „Saaledes har jeg aldrig truffet hende før, Mo'r!“ afbrød Præsten hende, „men hvad kalder hun i sin Visdom nødvendigt for værdig at kunne møde ved Herrens Bord?“ — „Hverken mer eller mindre end det Faar siger os i Morgen, før vi faar Vorherres Legem og Blod“, svarede Konen. — „Lad os høre“, sagde Præsten og nikkede til hende, som han plejede at gøre til dem, der skulde læse noget op. Konen begyndte ogsaa: „Paa det I retteligen og værdeligen kunne annanne det højværdige Sakrament, bør eder i Besynderlighed disse to Ting at vide, som er, hvad I skal tro og gøre?“ . . . Konen fremsagde alle Ordene, og da hun holdt op, spurgte Præsten: „Er det saa det hele?“ — „Det er det hele“, svarede Konen. — „Hun læser ganske godt Mo'r“, sagde Præsten, „dog var det næppe ordret efter Bogen.“ — „Jeg læser, som det staar skrevet

herinde", svarede Konen, og lagde Haanden paa sit Hjerte, „Præstens Bog har jeg saamænd aldrig læst i!"

Præsten spurgte dernæst, hvorfor hun da sad og læste, naar hun ikke fandt det nødvendigt, og hun svarede, at det var for to Tinges Skyld: Først var det jo Skik og Brug, om det end var tvunget frem, og et gammelt Ord sagde: Folk skal enten Skik holde eller Land fly. Men dernæst havde hun for sit Vedkommende virkelig „Hovro" deraf, saa for hende og hendes Lige var Skikken god. Men de var snart talte, mente hun, som satte sig og læste, bad og sang en halv Dag; de fleste gjorde det saa af Tvang, og saa var det altsaa kun Hykleri.

„De sidder, Gud bedre det, hverken med eller mod deres Villie", suffede Præsten. „De Unge traf jeg paa Legepladsen, og Mændene sidder hos Oldermændens, mellem Ol og Brandevin, i Sus og Dus, i Banden og Sværgeren; det er forfræffeligt, hvor Verden arges, som den ældes. Dommедag kommer vist snart, i det mindste nødes Vorherre til at gribe ind paa en eller anden Maade, for jeg kan ikke bringe de forvildede Faar til at leve et gudeligt Levnet!"

Konen paastod, at det var mere ugudeligt af Præsten faaledes altid at paakalde Dommедag for at faa Folk straffet, end det var af de Unge at lege efter Kirkefærden, hvad de jo havde Lov til selv hver Helligdag Aaret om. Hun kunde da heller ikke se, at der var nogen Ugudelighed ved, at Mændene drak en Mands „Tgang". — „Jeg kender knap Mo'r i Aften", sagde Præsten, „hun er ellers saa gudfrygtig." — „Det vil jeg gerne være endnu", svarede den Gamle; „men til at frygte Gud hører kun, at vi skal holde hans Bud og slet ikke, hvad I Store finde paa. Saa er der og den Forskel paa Vorherre og I Store, at han og hans Ord er i Gaar og i Dag og

til evig Tid de samme; men I Store kalder det ondt en Dag, hvad I tillader en anden, saa jer Gudsfrøgt skulde Pokker lægge sig efter.

„Hun ved dog, Mo'r, jeg er Guds og Kongens Tjener! og at der ingen Øvrigheder er uden de, som ere indfatte af Gud, og altsaa bør I agte mine Ord som Guds egne Ord; men i Stedet for vover I endog at synge den fordamte Vise, hun nok ved selv: Derfor vil det ogsaa gaa denne Slægt og særlig denne Menighed værre paa Dommens Dag, end det gif Sodoma og Gomorra!“ — „Præsten maa hellere opsætte sin Straffeprædiken til en Gang, han staar paa Stolen“, afbrød Konen ham. „Jeg kender det første Vers af den Vise, som Præsten sigtede til; fler har jeg ikke brudt mig om at lære. Jeg ved ogsaa nok, at Præsten er Vorherres Tjener, men følger deraf saa ikke, at han skulde nøjes med at forkynde sin Menighed, hvad der er Vorherres Ord, og det, som Luther skal have sagt, rent og purt, og ikke mænge det sammen med saa mange Menneſtebud, saa Menigmand knap kan finde Rede i, hvad der er Guds Ord, og hvad der er Menneſtens Paafund, og derfor tidt kommer til at foragte det hele.“ — Da Præsten nikkede bekræftende, lagde Konen sin Bibel paa Bordet og sagde: „Vis mig nu, hvor det staar at læse, at Folk skal gaa til Skrifte om Lørdag Morgen og dernæst læse og bede, faste og græde eller synge til Søndag Aften; for det er jo dog egentlig jeres Mening.“

Præsten tog Bogen, bladede lidt og læste dernæst: „Været al menneskelig Orden underdanig for Herren, være sig en Konge, som den højeste Præst, eller Høvedsmænd som de, der sendes af ham.“ — „Saaledes skriver den hellige Peder“, sagde Præsten, idet han lukkede Bogen.

„Og dette hører nu engang med til den menneskelige Orden: Kongen vil, det skal være saaledes! Hvorfor vil I da ikke høje jer?“

„Vi komme nu lidt nærmere ind paa Sagen“, svarede Konen, „og hvis Præsten altid sagde Folk, hvad der var Guds og hvad der var Menneskers Villie, saa gik det meget bedre. Folk vidste saa, at de skulde sidde og hænge over Bøgerne den Dag, fordi Kongen vilde have det; men nu hedder det altid: Vorherre vil det; og det er dog nærmest, hvad vi Smaaafolk kalde Løgn. Men er det nu virkelig ogsaa denne Konges Villie, at Folk skal læse og bede, enten de har Lyst eller ej, for somme mener, vi har vor Frihed i det Stykke.“

„Som Lovbud er det i Virkeligheden ogsaa havet“, sagde Præsten, „men jeg og mange med mig, mente Skiffen var saa køn, at vi vilde holde paa den saa længe som muligt. — „Men saa skulde I sige det til Folk, I gode Karle! saa gik det bedre, og saa omgikkes I i Sandhed. Det skal vi nu helst allesammen, men det skulde dog I, der kalder jer Herrens Tjenere. — „Hun kunde, sandt for Herren, godt være Striftefader og Sjælesorger, Mo'r“, afbrød Præsten hende, „men det skal ikke regnes hende til Bærste! Farvel og Tak.“ Dermed gik han med sin Kone. De var endnu inde flere Steder, uden dog at kunne komme paa det Rene med Folks Gudsfrugt. De saa alle Steder Bøgerne ligge paa Bordet, men et Sted hyslede de med Børnene, et andet Sted røgtede de Kreaturet, og et tredie var de lige i Færd med at spise Mellemmaden. Præstekonen foreslog nu, at de skulde gaa hjem, for hun vilde rigtig nødig, han skulde gaa hen i Østlandet, som hun vidste, han havde sat sig for. „Jeg kan godt følge dig hjem“, svarede han, „men jeg gaar lige godt derhen bag efter og røgter min Herres

Erinde: Han har budet mig at tale i Tide og Uide. Det tænker du sjælden paa, Mo'r, men du har da heller intet helligt Embede at forestaa og skal ikke gøre Regnskab for nogen Sjæl."

I Bylavet blev der drukket „Igang“. Det var en Mand, som i Løbet af Vinteren var bleven stødt ud af Lavet paa Grund af flere grove Brud paa Sæd og Skik. Nu havde han ladet brygge Øl og lagt det ind hos Oldermændens, og det var hans Genoptagelse i Lavet, der skulde gaa for sig i Dag. Efter gammel Skik navnede Oldermannen først fire Mænd, som skulde smage Øllet og sige, om det var godt. Disse havde tappet hver sit Krus, smagt derpaa og var efter et kort Ordskifte bleven enige om at godkende det. De var saa gaaet ind i Storstuen, hvor Mændene sad; her stillede de sig midt paa Gulvet, og den, som skulde være deres Ordfører eller, som det udtryktes, efter den Tids Talemaade, „indrogte Sagen“, slog med Haanden paa Loftet og sagde: „Giv Lyd i Huset“. Da alle dernæst vare stille, tog han Ordet og sagde: „Vi har nu smagt Øllet, som N. N. i Dag lader tappe for Lavet. Vi er enige om, at det er godt Øl, som der og er godt Maal. Og vi mener derfor, den nævnte Mand har helt og holdent opfyldt Bylavets Fordring for igen at optage ham som Mand i Lavet. Og har vi saaledes røgtet Gærningen, Oldermannen paalagde os.“

Saa snart disse havde sat sig, var der straks en anden, som rejste sig og spurgte, om han med Bylavets Forlov maatte sige et Par Ord i denne Sag. Og da der som Svar herpaa lød et fuldtønt „Ja“, tog han Ordet og sagde: „Det er nu en egen Sag med den „Igang“, vi skal drikke i Dag. Efter Byretten skal samme Mand jo give fire Potter Brændevin foruden de

to Lønder Ol, der alt er godkendte. Men det er kun fire Aar siden, han først gav sin „Gang“ som Mand i Bylavet; og da han dog er kommet i dette her af Bannvare, vilde jeg spørge, om vi ikke kunde enes om at eftergive ham dette Brændevin og drikke, hvad vi nu bliver enige om paa Byens Regning; noget Lignende er før sket her i Lavet!”

Paa Byens Regning, mente somme, det var upassende at drikke, men foreslog som noget, der var bedre, at lægge hver to Skilling, for saa vidt vedkommende Mand ikke solte sig fornærmet, naar de saa at sige betalte hans Boder. Manden svarede, at han var glad ved at blive fri; det var jo daarlige Tider, og han var en fattig Mand. De enedes derfor om at lægge hver en Skilling, da de fleste fandt, at to var for meget.

Altusene hyldtes nu og sattes paa Bordet, og Samtalen kom snart i fuld Gang. Denne kom til at dreje sig om Ekstraskatten, da der netop var kommen Ordre fra Skrivestuen, som var Datidens Navn paa de nuværende Godskontorer, at den inden otte Dage skulde indbetales for dette Aars første Kvartal. Denne Skat var paalagt straks efter den russiske Krig med Løfte om, at den kun skulde opkræves en meget kort Tid, til der kom lidt Orden i Landets Pengevæsen. Dette Løfte blev lige godt ikke indfriet: Aar kom, og Aar gik, og endnu var der ingen Ende at se derpaa; men hver Gang den blev krævet, regnede det med Forhandling over Kongen og de Store, som var Skyld i alle Ulykker; saaledes ogsaa her. — „Jeg talte forleden med en Mand, som kom lige fra Kongens København“, tog en Ordet, „det var en Skipper, men han paastod, at Kongen ikke kunde leve længe, da hans Helbred, efter Ordet der gik, rent var ødelagt af Drik og mange andre Udsvævelser.“ —

„Aa, Gud ske Lov“, udbød en anden og satte sit Tinkrus haardt mod Bordet, „vilde Vorherre snart tage ham eller ogsaa „en anden køn Mand“, hvem han nu skal tilhøre, for en værre Udsuger kan vi da ikke faa til Konge.“ —

„Vi kan altid faa Lejlighed til at ærgre os over Kongen og de Store“, tog OIdermanden endelig Ordet, „men lad os nu mindes, hvad vi er samlede om.“ — „Aa, ja“, svarede flere, som lod det til, at de ogsaa var trætte af Snakken om Ekstrafakten, „kræv dig bare Lyd!“ — OIdermanden slog paa Loftet og raabte: „Giv Lyd i Huset!“ „Vi sidder her“, sagde han dernæst, „og drikker Øllet, Manden lader tappe for os til Igang, og vi maa da ikke forsømme som gode Kristne at synge ham i Lavet, som Brug har været saa langt tilbage som noget Frasagn gaar. Og nævner jeg derfor Peder Rasmussen til at lede Sungen og Hans Dyr til at tale for!“ OIdermanden satte sig derpaa, men ham, der skulde synge for, rejste sig, bad dem tage deres Salmebøger frem og synge Salmen: „Uden Herren opholder vort Hus og Gaard“. De tog alle deres Bøger frem, blottede Hovederne, rejste sig og sang med Alvor og Ro. Selv Præsten, der til alles Forundring var kommen ind under OIdermandens Tale, sang med.

Saa snart Salmen var ude, slog den udpegede Taler paa Loftet, krævede Lyd og sagde: „I ved det selv, I gode Bymænd, som her sidder, at Enighed gør stærk! Det er nu et af de gamle Ord, som er kommet til os fra vore Fædre, og der skal staa et Steds i Bibelen: Hvor der er Uenighed og Trætte, der er Forvirring og al ond Handel, samt at et Hus, der er splidagtigt med sig selv, kan ikke bestaa! Nu kan det nok være, at det er mest nødvendigt, at Enigheden holdes ved Lige i

samme Hus især mellem Mand og Kone, som jo skal leve sammen, til Døden skiller dem. Men det er ogsaa hel nødvendigt, at Mænd i samme Bylav lever i Enighed, og for at holde dem ved lige har det fra gammel Tid været vedtaget, at den Mand, som søgte at sætte Splid mellem Mændene, skulde sættes ud af Lavet, og ligedan skulde der gøres ved den, som med Vold væltede sig over enkelt Mand og ikke vilde lade sig tale til Rette. — Saadan skete det i Vinter med ham, hvis *Ol* vi nu drikke. Da han slet ikke vilde lade sig sige af det samlede Lav, blev han bundet og sat uden for. Han har dog nu fundet det for trangt at staa saa ene og forladt og har derfor bedt om at optages i vort gode Lav igen. Og da han har lovet, at han for Fremtiden vil lade være med at bralle op, som *Ollet* og *Breden* den Gang indgav ham det, og at han vil te sig, saa fredelige Folk kan trives i hans Nærhed, har vi nu druffet af *Ollet*, han har ladet brygge og dermed givet til kende, at vi atter vil optage ham i vort Lav. Ikke saa i gode Bymænd?" — „Jo, jo“, raabte Mændene i Munden paa hverandre. — „Altsaa“, vedblev Taleren, „er *N. N.* igen Mand i Bylavet, og alle Bymændene, som her sidder, love med mig, at vi vil tage os af ham og Alt, hvad der hører ham til, som var det vores eget.“ — „Det lover vi“, gentog Mændene. — „Hvad han har at gjøre som Bymand, ved han jo, og det skal derfor ikke gentages her. Derimod vil vi drikke paa, at vi vil leve sammen med ham som Brødre!“ Han tog derpaa sit Krus og sluttede: „Dette er hans Skaal, hvis *Ol* vi drikke!“ De rejste sig alle, tog deres Krus, gentog Talerens sidste Ord og drak.

„Vi ere vant, at ende med en Salme“, sagde derpaa den, som skulde forestaa Sengen. „Lad os synge den: „Hvor dejlig skal Guds Kirke staa.“ — Da den

var sungen rakte de Allesammen Haanden til ham, som Festsighederne gjordes for, satte derpaa deres Hovedtøj paa, og dermed var Sagen klar.

„Nu staar der kun tilbage at drikke Øllet, sagde En. „Det faar vi ikke i Aften“, svarede en Anden, „men det jo godt Øl, det kan jo gemmes til en anden Dag!“ Derpaa rejste fem, seks sig og paastod, at de ikke vilde drikke mere i Aften, da de næste Dag skulde til Guds Bord. Der vilde de møde ædruelige; det skulde ikke siges om dem, at de drak deres Øl i Kroen og spildte deres Bærme i Guds Hus. De havde desuden lovet deres Koner at komme tidlig hjem, syngue et Par Salmer og holde Aftenben med dem for at de vel beredt kunde gaa til Guds Bord. „Der handler I, som I bør handle baade som Kristne og Ægtemænd“, svarede Oldemanden. „Men har I noget imod, at vi Andre, som ingen Løfter har paa os, drikker lidt, som vi lyster.“ — „Det har vi ikke“, svarede de Andre; „drik I, mens I har Lytt! Vil I nu Alle have en god Aften!“ Dermed rejste de sig og gik.

Præsten, der jo, som sagt, var kommet ind, mens de sang den første Salme, havde været en tavs Tilskuer til den hele Færd og havde ikke en Gang hilst paa Mændene. Nu traadte han frem, hilsende paa Lavet og sagde, at han i Aften havde haft den første virkelige Glæde af sine Bymænd; „og sært er det“, føjede han til, „at dette netop skulde ske i Kroen eller, som I kalder det, i Bylavet. Hvoraf mon det dog kan komme?“

„Maa jeg svare Præsten paa det Spørgsmaal?“ tog en gammel Mand nu Ordet. — „Det forstaar sig“, svarede Præsten. — „Det kommer af, at vi her har vor Frihed, saa vi har Lov til at sejle vor egen Sø; men det er ogsaa det eneste Sted uden for vort Hus, hvor vi

har Lov til det. Alt det, vi ellers gør, her eller der, faaar I Store til Regnskab for, for det gør vi efter Ederes Bibe.“

„Frihed“, gentog Præsten, „der siges ellers, at Bønderne er uskiftede til Frihed; men det er vist en Fejltagelse. Jeg har ingen Steds set Bønderne handle bedre end her, hvor de har deres fulde Frihed, og jeg maa føje til: mange kunde have godt af at lære af Jer. Godnat mine Sognebørn! jeg nødes til at agte Jeres Færd!“

„Præsten var slet ikke i Aften, som han er van“, blev der sagt, da han var gaaet. Han fik vist heller ikke sit Grinde endt“, svarede Oidermandens Kone. „Skønt det kun var halvkvæden Bise, forstod jeg dog godt af de Ord, han lod falde, om det ugudelige i at sidde i Sus og Dus, Svir og Sværm, mellem Eder og Forbandelser, naar man skulde til Guds Bord Dagen efter, at det var hans Mening, at han vilde have holdt en af sine mange Straffeprækenere, hvilket han kalder at tale i Tide og Utide. Men da han hørte, her skulde synges og holdes Taler, bad han om at faa et Sted at kunne sidde, hvor han kunde høre, hvad der gik for sig. Jeg mærkede godt, han kom paa andre Tanker, for han nikkede tilfreds og sagde: Nej, gaar det saaledes til, det havde jeg ikke tænkt!“ — „Nej, vist ikke“, udbrod den Gamle. „Det havde han ikke tænkt. Han kunde godt gaaet en Snes Aar til mellem os, og bildt sig ind, at vi mødte i Bylavet for at svire og drikke, slaas og skændes, dersom han nu ikke lige havde slumpet til at se Sagen, som den er i Virkeligheden. Men det er Ulykken, at først tænker de, at saadan og saadan er Bønderne, saa de gjør os om i deres egne Tanker, og dernæst handler de mod os, som om vi i Virkeligheden var, som de har tænkt sig os; og dette kalder de saa Ret.“

Efter denne Færd lod det, som Præsten saa at fige var en hel anden, og Folk mente, der var flere Ting, der stødte sammen og bød ham eller nødte ham til at tage Steen i en anden Haand. For det Første fandt de, at det maatte virke mægtigt paa ham, at han saa overraskende blev overthydet om, at han havde set mangt og meget i et helt skævt Lys. Dernæst havde han jo selv robet, at det aldrig havde været Guds og nu heller ikke længer Kongens Willie, at Folk skulde nødes til Kirke og nødes til at leve et Liv i Fasten og Beden med Læsning og Sang. — Tidens Strøm var forresten kendelig vendt: medens Trykket oven fra i lange Tider havde søgt at paavirke Folk til overspændt Gudelighed, kunde der nu siges, at det virkede for at gjøre al Gudelighed saa overfladisk som mulig. Og dersom der ikke gennem dette Overfladiske allerede havde glimtet en ivrig Stræben efter det Nyttige, det, der kunde fremme det materielle Velvære, skulde Mange troet, at Tiden var rent udartet.

Præsten døde imidlertid som en midaldrende Mand, og Tiden var forlængst løbet fra ham. Den ny Præst var en Tidens Mand, der forstod at bruge Prækestolen som Talerstol for Tidens store Spørgsmaal om Fælledslabets Ophævelse, Ekstreskattens Affkaffelse, Hovoriets Ordning og om i det Hele at føre et Liv, der stemmede med Fornuftens rette Brug. Menighederne forstod kun faare lidt af denne, som de kaldte det, ny Lære; men de slappedes under den, og det er ikke for meget sagt, at de Fleste levede i en Døs, og kun enkelte fulkede ved Tanken om, at den gamle Gudsfrygt svandt som Dug for Solen. Efter den Konges, Frederik den Femtes Død, som Folket forbandede for hans Odselhed og hans Vetsind, kom hans Søn, der var et Barn og aldrig blev til Mand, paa

Tronen. Under ham gjorde enhver, hvad de vilde, og Ugudelighed blev ret en Modesag.

Noget skulde Folk dog have at støtte sig til, for leve uden Gud lader sig ikke gjøre; og det laa nær, at Bøgerne skulde og maatte træde i Stedet, og maatte blive et Slags Mellemmand mellem Folket og den Gud, de havde skilt det fra; og saaledes blev det. Allerede ved den første Konfirmation havde Spørgsmaalet trængt sig frem, om Vorherre holdt mest af den der læste bedst; og Præsten havde soaret derpaa med et: „Det tror jeg, sandt for Herren, han gjør!“ Denne Tid laa nu to Snesse Aar tilbage, og kun de Ældre var ikke optugtet i denne Tro; men selv blandt disse fandtes der Folk, som helt var revet med af Tidens Tankegang, og Andre, der klagede sig, fordi de ikke kunde følge den. Som Prøve skal her meddeles, at da to gamle Koner en Gang sad i disse Aaringer, og Talen faldt om, at de vist snart kunde vente at blive udløst fra dette Liv, der ogsaa syntes dem begge at være en alt for tung Byrde, da udbrod den ene: „Ja, du kan sagtens, du kan dø rolig og med Glæde, du bliver let salig: du kan læse i Bog, men jeg — jeg kan kun støve!“ — Der var altsaa efter denne Tankegang slet intet i Vejen for dem, som kunde læse ordentligt i Bog, for dem sprang Himmeriges Port straks op, men derimod var det et Spørgsmaal, om den ogsaa sprang op for dem, som kun kunde støve.

En saadan Tankegang førte med sig, at snart de Fleste vænnede sig til at læse i Bog for at komme i Guds Rige. Præsten og Degnen udbredte selv denne Tro, der til at begynde med passede godt ind i deres Kram, efter som Folk nu selv drev paa deres Børns Vækning, at ogsaa de med Lethed kunde komme i Guds Rige. Senere hen kom denne Tankegang Præsterne og

Degnene dyrt til at staa, da Folk vendte sig fra dem og holdt sig til Bøgerne, som de nu immer slog Lid til. Og da den saakaldte Fornuftlære trængte ind ved Siden af Bantroen og blev de fleste Præsters Særkende, blev der en forfærdelig Ligegyldighed for Kirkefærd og Gudsdyrkelse. Men naar det kneb, tuede man til Bøgerne. Traf et Tordenvejr op over og Folk sad i deres Stuer, skulde der altid tages en Bog frem, og En læste højt. At begynde med læste de fleste de i Salmebogen indtrykte Verser, men Lid efter anden blev det en aldeles ligegyldig Sag, hvad der læstes, naar bare der blev læst. Blev en tung i Sindet, tog han en Bog, hvilket hans Venner ogsaa tidt raadte ham til. Blev En syg, læste hans gode Venner for ham. Og saaledes gif det, Læstningen blev et Hovedmiddel mod alt og kunde raade Bod paa alt.

Som en Prøve paa, hvordan Livet rørte sig den Gang eller døsede hen, skal her meddeles et lille Træk, som min Morfader har fortalt: En Søndag Morgen, som de sad ved Davrebordet, spurgte hans Farmoder, hvad Evangelium de havde til den Dag. „Lad os se“, sagde hans Fader og bad om at faa en Salmebog. „Vi har“, siger han, „syvende Søndag efter Trinitatis, for det var den sjette i Søndags.“ — „Ja saa har du ikke nødig at lede for min Skyld, for saa har vi det om Jesus, der bespiste de fire Tusinde Mand med de syv Brød og saa de to, tre Smaafiske og gjorde det saa godt, at der blev langt mere til overs, efter at de Mange havde ædt og var bleven mættede, end der var, da de begyndte. Ja, Vorherre er en god Mand, og han har gjort meget godt i Verden og hjulpen Mange til Rette. Din Fader forlod sig altid paa ham. Og jeg mener endnu, at det var en langt bedre Tid, da jeg var ung og levede sammen med ham, end det er nu. Naar der gif

os noget imod, og jeg spurgte ham: „hvad skal vi nu gjøre?“ saa svarede han altid: „vi stoler paa Vorherre!“ Da vor Gaard brændte, og vi stod nøgne med syv Børn, spurgte jeg, hvor skal vi komme til Oprejning igen, men han svarede: „Vorherre har mer, end vi trænger til“. Han havde altid det ene Raad, og kun det ene Raad, men det er ikke derfor, det er ogsaa brugeligt alle Steder. Jeg havde Hang til en anden Side, og da han døde, slog jeg mig løs. Det var ikke kønt af mig. Jeg har heller ingen Glæde havt deraf — det ved Gud! Men jeg var vokset op under en hel anden Tankegang, og det er ikke nemt at frigjøre sig for det, vi saa at sige har faaet ind med Modersmælken, især naar saa godt som alle kalder det rigtigt.

Da han nu gik bort, og jeg stod ene, vaagnede Lysten hos mig til at følge min egen Tankegang. Jeg kom meget ud, og hvor jeg kom, hørte jeg inner og atter: Menneskene skal hjælpe sig selv. Det fulgte af sig selv, led det, at meget maatte blive lagt øde og forfømt, naar alt skulde overlades til Vorherre: han kunde dog ikke være alle Steder og tage sig af Alt! Han havde jo ogsaa givet Menneskene Forstanden og noget, der kaldes Fornuften, for at de mere og mere skulde hjælpe sig selv.

Folk vidste Snese Raad til Selvhjælp, jeg lærte disse Raad og prøvede dem, men Faders ene Raad var bedre, mange Gange bedre end dem alle sammen. Jeg frygter ogsaa for, at Vorherre har forladt Slægten, siden vi har vendt os til os selv! Ja, jeg frygter det, — at Slægten vil gaa til Grunde: af dine to Sønner har den ene Men paa Fødderne, den anden paa Tungen. Det er tungt at tænke! — Vorherre hjælpe os! Jeg er syg i Dag og kan ikke gaa i Kirke, men gaa I andre! Kirken er dog Guds Hus! og Bønner og Sange er jo endnu de gode

gamle. Vi skal da heller ikke forlade Vorherre, hans Hus og hans Ord, fordi Præsten lærer os, at vi skal hjælpe os selv, og staar og prøvler op og ned ad Bæggene. Jeg siger Jer det: Søger Herren, mens han findes, og kalder paa ham den Stund, han er nær! Den ny Lære har jeg desværre prøvet; og jeg kan give Jer mit Ord paa, at den duer ikke stort, men fører kun Ulykke med sig!"

Farmoderen rejste sig og gik grædende fra Borde. De Andre sad tavse en Stund, derpaa sagde Sønnen, der jo var min Morfaders Moder: „Farmoder har desværre Ret, vi er stærkt paa Veje til at blive helt ligegyldige for nu ikke at sige ugudelige: syng og bede gør vi ikke længer, og gaa i Kirke gør vi kun for at se Nøt! Men det maa dog Gud og alle Godtfolk tilstaa, at jeg er lovlig undskyldt, fordi jeg ikke kommer der: jeg har mit Hus! jeg har syge og spæde Børn, og en Smule skulde jeg dog have spet paa det gamle Tøj om Søndagen! Jeg maa rigtignok rappe mig, for jeg har da kun to Hænder. — Men kan du ikke gaa i Kirke, vor Fader?" vendte hun sig nu til Manden.

„Ja, jeg kunde jo nok, naar det endelig skulde være“, svarede Manden; „men jeg har tænkt at gaa en Omgang i Marken i Formiddag. — Du derimod, Jørgen!“ vendte han sig til Karlen. „Du har vel ikke saa travlt — tag du derfor at gaa i Kirke!“

„Jeg!“ svarede Karlen og stubbede. — „Nej det skal jeg rigtignok ikke have noget af! Bed du end da et Par, der skulde lyses for, kunde jeg gærne gaa derhen, min ny hvide Kofte trænger alligevel til at soles, og det morer mig altid at høre, naar Nogen saaledes bliver „løvet paa Brædikestolen“. Men da der i Dag ikke er andet at gaa efter end bare at staa og høre paa Præstens Snakkerads, vil jeg ikke spille min Middagsøvn for den Sags Skyld.“

Jeg skal i Formiddag have puslet lidt ved mit Væøj, og efter Middagsføvnen vil jeg lidt paa Gaden."

"Med Jer Karlesfolk" er der fjælden nogen Udvej", tog nu Konen Ordet, „saa det bliver nok vi „Kvindfolk“, der kommer til at tage os sammen, skal det blive til Noget. Jeg tænker, Anne!" vendte hun sig til Pigen, „du kan gaa tidligt ud at malke til Middag, saa naar du nok at komme i Kirke; vi har jo „sidst Præken“."

"Na, ja — det kunde jeg saamaad godt", svarede Anne. „Men du husker vel ikke, at du har lovet mig, at jeg maatte gaa hjem til min Moder i Eftermiddag!" — „Det har jeg ikke glemt", svarede Konen, „men det ene er jo ikke til Ginder for det andet: fordi du sidder i Kirken et Glas eller lidt mere, har du jo endda Tid nok til at snaffe til din Moder!" — „Snaffe!" gentog Pigen. „Jeg skulde gærne lidt mere end snaffe: jeg skulde hjælpe hende at sy lidt paa en Dragt, hun skal have at gaa med i Høsten. Hun er jo dog min Moder, og der staar i „Aarsningens", at vi skal ære vor Fader og Moder. Men hun er gammel nu, og da hendes Syn slaar hende fejl, saa har jeg lovet, at sy noget af det vanskeligste, at det kan komme til at se lidt vel ud. Og jeg tænker ogsaa, Vorherre er gladere ved, at jeg gør det, end om jeg gaar hen i Kirken og sætter mig og lader som jeg var rigtig glad ved Præstens Pjat. Jeg kan jo da ogsaa gaa i Kirke en anden Søndag, om det skal være."

„Ha, ha", lo Karlen, „der har vi det! Nej, „Kvind-folket" er slet ikke mere „gudfrygtigt", end vi andre; men det gøres heller ikke nødvendig: lad Præst og Degn holde Kirkegang, de faar deres gode Betaling derfor!"

„Ja, ja", tog nu Manden Ordet, „nu gør vi ikke længer Snak om den Sag: Da alle vi andre har lovligt Forfald i Dag, skal du gaa i Kirke", vendte han sig til

Tjenestebdrengen. „Na ja“, svarede Drengen; „det er jo, som Ordet gaar: „Der skal Nogen til det Børste!“ Men hvad skal jeg saa endelig i Kirke?“

„Skal du ikke sætte dig i vor Stol, at Folk kan se, vi ikke er helt ugudelige, men dog gaar i Kirke“, sagde Manden. „Saa skal du lede Salmerne op, der skal synges, og kan du endelig ikke synge med, kan du i det mindste lade, som du gjør det. Evangeliet skal du ogsaa lede op og lade, som du læste med.“ — „Det kan jeg ikke“, svarede Drengen, uden at jeg faar Læg derved, før jeg gaar.“ — „Det skal jeg gøre“, sagde Pigen, tog Bogen, bladede og lagde Lægget. — „Saa følger det af sig selv“, vedblev Manden, at du rejser og sætter dig, naar de andre rejser og sætter sig. Præken kan du vist ikke forstå dig paa, derfor er det lige meget, enten du hører efter eller ej, men du maa for alt i Verden passe, at du ikke falder i Søvn, for det vilde volde ond Dmtale. Men glem saa ikke det aller vigtigste, som er, at høre efter, om der bliver lyst Noget til fra Prækestolen eller Kirkestævnen. Det er en Skam ikke at kunne gjøre Rede for det, naar du kommer hjem, og jeg bliver ogsaa vred, kan du det ikke!“

„Der skal Nogen til det Børste“, gentog Drengen med et Suf. „Ja, det skal de Bøveste“, sagde Karlen, lo og rejste sig fra Bordet. — „Du har vel Stunder at sidde, mens vi takker Vorherre for Maden“, sagde Konen. — Karlen lod som han blev skamfuld og satte sig, mens Bordbønnen blev læst.

Efter Middagsfønnen sad Mand og Kone, den gamle Farmoder og Børnene om Bordet, hvorpaa der laa nogle Salmebøger og Bibelen. Der skulde holdes en Slags Husandagt, men det var ikke godt at komme i Gang, for det var noget, der var mer end halv forglemt. Men nu kommer Drengen fra Kirke, lægger Salmebogen paa Bordet

og siger: „Der blev ikke lyst noget til hverken fra Prækestolen eller Kirkestævnen!“ — „Det var godt“, svarede Manden. — „Men, hvad siger ordentlige Folk, naar de kommer fra Kirke“, spurgte den gamle Farmoder. — „Død og Ulykke! det havde jeg helt glemt“, sagde Drengen, tog Salmehogen, gik atter ud i Fremmerset og kom derpaa ind, gjorde Korsets Tegn med Bogen og sagde: „Herrens Velsignelse med Eder!“ De korsede sig alle og sagde med lav Røst: „I Jesu Navn, Amen!“ — „Det maa Folk albrig glemme“, sagde den gamle Farmoder, „at uddele Herrens Velsignelse, naar de kommer hjem fra Kirken. Det er det bedste, vi faar der; og det er godt, at den hviler over Huset. Men hvad prædede Præsten ellers om i Dag, min Dreng?“ spurgte den Gamle. „Det skal jeg have ondt ved at sige noget om“, svarede Drengen, „for jeg fulgte Raadet, jeg fik, og lod være at høre efter. Men jeg hørte et Par Mænd bandede ham udenfor for den Sludder han førte, og af dem hørte jeg, at han skulde have sagt, at Vorherre havde slet ikke nødig at gøre Tegn i vore Dage, naar bare Folk vilde rydde Sten og Torn af deres Agre, og grave Vandet af deres Moser.“

„Ja den Snak kender vi nok“, svarede Manden. „Men kunde du saa lade være med at sove?“ — „Jo“, svarede Drengen, „jeg satte mig til at tænke over, hvor de bedste Jordbær er, og der vil jeg bede med Væsterne, naar jeg nu kommer ud til dem!“

„Na, Herre Gud“, sukede den Gamle, „sikken og de Store har faat os omskabt; og sikke dog vi ere blevne! Først har de tvungen os til at gaa i Kirke og nu staar de og gør Nar ad alt det, de tidligere lærte os. Bøgerne, der nu over i to Sneese Aar har tvungen Folk til at læse, skal jo heller ikke længer kaldes gode. De vil lede os, men de er jo Blinde selv, og det maa jo saa gaa, som

det staa i Bibelen, at naar Blind leder Blind, saa falder de begge i Graven. Kunde vi vende tilbage til de Dage, jeg var ung, men det gaar ikke: En der lægger Haanden paa Ploven og ser tilbage er ikke skiftet til Guds Rige, skal der staa i Bibelen. Vi faar se, om vi kan live den gamle Gudsfrugt op igjen: Gjemt er jo ikke glemt!"

Hele Familien var greben af den Gamles Længsel efter at kalde de gamle Tider tilbage og ryste Tidens Døs af sig. Men de følte, det var kun som en Solskinsdag om Efteraar. De sang nogle Salmer, de læste Evange-
liet, og af Bibelen læste de Fortællingen om Susanne og Daniel, der var Sønnekonens Jndlingsstykke. Men de følte det alle og særlig den Gamle, at de gode gamle Tider var forbi.

Hermed skal disse Træk af den hjemlige Kulturkamp gennem forrige Aarhundrede slutes. Mangt og Meget baade virkelig Gudsfrugt og nedarvet Sædelighed var for-
styrret. Var det end ikke gaaet helt til Grunde, men dyrk-
edes i Smug af den Enkelte, saa kunde det dog slet ikke siges længere, at det var det nedarvede, som gav Folket dets Præg. Og spørges der, hvad der da egentlig gav Folket dets Præg ved denne Tid, maa der vistnok svares, det var en hel Del Brudstykker af det under Kulturkampen sønderbrudte Folkeliv, sammenholdt eller sammenmængt med den Ubethdelighed af boglig Kunst, som Tidens Præster og Skolemestre havde givet Folket under Navn af Kriste-
lighed eller Ophøjsning, men som, forbunden med dets forrige Liv og Tænkemaade, nærmest tog sig ud som den grueligste Overfladiskhed og Eigegeblidighed. Men ved denne Tid havde Paavirkningen til moderne Gudsfrugt forlangt holdt op fra oven; den var nu kun en ren privat Sag for

den enkelte Præst eller Skolemester. Derimod var der mellem Landets Styrere fremkommet et Stræb efter at sprede eller fremkalde almindelig Velstand mellem alle Samfundsklasser, og det var gaaet op for dem, at dette først og fremmest skulde naas ved at frigjøre og fremhjælpe Bondestanden. Alt andet var jo ogsaa forsøgt: saaledes var det gennem et Tidsrum forsøgt at oprette Sædegaarde, hvor Bønderne ordentlig skulde arbejde; der var forsøgt at oprette Fabriker og Manufakturur, selv til Tilberedelsen af de urimeligste Ting; der var paa mange Maader gjort meget for Handelen; nu skulde der sørges for Bønderne for ad den Vej at fremme den saa meget attraaede Almenvelfstand; og med Udsigt til denne trøstede de Fleste sig over Tidernes Tomhed.
